

Keliaujančių žmonių darbinė integracija Europoje

Šiam leidiniu buvo skirta Europos Sąjungos Socrates/Grundtvig programos dotacija

Leidinyje neatspindi Europos Komisijos ar jos tarnybų požiūrio. Europos Komisija už medžiagos turinį neatsako

Projektas „Keliaujančių žmonių darbinė integracija Europoje“ (2004-2007 m.)

Projekto koordinatorius:

GIP Auvergne – Groupement d’Interet Public Formation Continue – Insertion Professionnelle de l’academie de Clermont-Ferrand

Viešųjų interesų grupė nuolatinio mokymosi ir profesinio rengimo klausimams spręsti, Prancūzija

Projekto partneriai:

Centro de Education de Personas Adultas de Penafiel

Penafiel suaugusiųjų švietimo centras, Ispanija

ARCA-Forumul Roman Pentru Refugiati si Migranti

Rumunų forumas pabėgėlių ir migrantų reikalams, Rumunija

Centro De Educación De Personas Adultas De Olmedo

Olmedo suaugusiųjų švietimo centras, Ispanija

Kek Dimou

Kalamatos savivaldybės profesinio ugdymo centras, Graikija

REKVAL sro

Privati ugdymo kompanija, Čekija

Šiuolaikinių didaktikų centras, Lietuva

Projekto medžiagą vertė Romualda Raguotienė

Leidinyje panaudotos Sue Mercer, Melanie Wagner, Slavka Kukova ir projekto partnerių nuotraukos.
Viršelio nuotrauka www.clusterflock.org

Turinys

Apie projektą	4
Lietuvos romai	6
Keliaujančių žmonių mokymosi poreikių tyrimai	7
Keliaujančių žmonių bendruomenių atstovų apklausa	7
Institucijų, dirbančių su keliaujančių žmonių bendruomenėmis, apklausa	8
Gerosios patirties aprašas	16
Čekija	17
Prancūzija	22
Graikija	35
Ispanija	40
Lietuva	54
Pasiūlymai kurti naujus pedagoginius metodus ir ugdymo būdus, siekiant pagerinti keliaujančių žmonių profesinį ugdymą, jų kvalifikaciją ir darbinę integraciją	60
Keliaujančių moterų profesinės integracijos problemos	66
Interviu su keliaujančiomis moterimis	66
Pasiūlymai keliaujančių moterų profesinio ugdymo tobulinimui	91

Apie projektą

Keliautojai yra tie žmonės, kurie negyvena sėslaus gyvenimo. Tai migrantai, keliautojai, žmonės, dirbantys sezoninį darbą, tautinių ir kitų mažumų atstovai. Jie nuolat keliauja savo šalyje arba užsienyje dėl darbo ar veiklos specifikos arba dėl kitų ekonominių, socialinių bei kultūrinių priežasčių.

Bendrojo lavinimo švietimo sistema nėra pritaikyta mokyklą nereguliariai lankantiems keliaujantiems jaunuoliams ir nesūlo jiems alternatyvių mokymosi metodų. Jaunuoliai dažnai palieka mokyklą, neįgiję būtino profesiniam mokymuisi išsilavinimo. Tolesnių profesinių studijų sistema taip pat nėra pritaikyta suaugusiems iš keliaujančiųjų bendruomenių.

Dėl laikino apsistojimo vienoje vietoje keliautojai neturi sąlygų o dažnai ir nenori integruotis vietinėje bendruomenėje.

Projektas „Keliaujančių žmonių darbinė integracija Europoje“, 2004-2007 m. įgyvendintas šešiose Europos šalyse (Prancūzijoje, Ispanijoje, Rumunijoje, Graikijoje, Čekijoje, Lietuvoje), visų pirma skirtas romų integracijos darbo rinkoje problemoms, kurios aktualios daugeliui Europos šalių dėl savito ir gana uždaro romų gyvenimo būdo. Pastebima, kad romų tautybės vaikai pradeda vėliau lankyti mokyklą, gana anksti dėl įvairių priežasčių ją meta, neįgyja profesinės kvalifikacijos, turi didelių sunkumų įsidarbinant. Dėl to kyla daug socialinių-ekonominių problemų ir jiems, ir greta jų gyvenantiems visuomenės nariams.

Šiame leidinyje, kalbant apie romų/čigonų bendruomenes, yra vartojami keli terminai, priklausomai nuo projekte dalyvaujančių šalių tradicijos. Šio projekto iniciatoriai yra prancūzai, kurie romus vadina *keliaujančiais žmonėmis*, Ispanai – *čigonais (gitanos)*, Lietuvoje paskutiniuoju metu vartojamas terminas *romai*.

Projekto tikslas – paskatinti keliaujančių žmonių bendruomenei priklausančių žmonių, ypač jaunų suaugusiųjų (16-25 metų), dalyvavimą bendrojo ugdymo ir profesinio mokymo sistemoje, jų profesinę ir socialinę integraciją.

Projekto uždaviniai:

1. Išanalizuoti keliaujančių žmonių mokymosi poreikius.
2. Aprašyti sėkmingo romų mokymosi mokykloje ir profesinio rengimo sistemoje pavyzdžius projekto partnerių šalyse, skleisti teigiamą jų patirtį.
3. Pateikti rekomendacijas ugdymo metodikai, ugdymo aplinkos pritaikymui, kad būtų atsižvelgta į specifinius romų mokymosi poreikius.

Projekto adresatas: organizacijos, dirbančios ar susijusios su keliaujančiais žmonėmis, mokymo institucijos, kuriose mokosi keliaujantys žmonės, keliaujančių žmonių mokytojai, įstaigos, įdarbinančios keliaujančius žmones.

Projekto eiga

Projektas buvo įgyvendinamas, bendradarbiaujant su keliaujančių žmonių (daugiausia romų) ugdymu ir socialine bei profesine integracija suinteresuotomis institucijomis kiekviename projekto partnerių šalyje. Buvo siekiama išsiaiškinti, kokios mokymosi problemos trukdo keliaujantiems žmonėms sėkmingai integruotis visuomenėje. Tuo tikslu 2005 m. projekto partnerių šalyse atlikti tyrimai, kuriuose analizuojami specialūs keliaujančių žmonių poreikiai, susiję su ugdymo ir profesinio rengimo sistema.

Projekto partneriai sudarė „Gerosios patirties aprašą“ – surinko ir pagal sukurtą vieningą formą aprašė sėkmingo keliaujančių žmonių mokymosi mokykloje ir profesinio rengimo sistemoje pavyzdžius savo šalyse.

Taip pat buvo organizuojami susitikimai su mokymo institucijų atstovais, mokytojais ir keliaujančių žmonių bendruomenių atstovais, kurių metu kalbėta apie jau taikomus arba planuojamus ugdymo metodus, galinčius padėti tobulinti keliaujančių žmonių profesinę kvalifikaciją bei socialinę integraciją.

Šiame leidinyje pateikiama projekto metu sukaupta informacija bei sukurta medžiaga, kuri bus naudinga romų socialine integracija suinteresuotoms organizacijoms kiekvienoje projekte dalyvavusioje šalyje.

Išsamesnė informacija apie projektą pateikta interneto svetainėse

<http://www.euro-via.org>

http://www.vpu.lt/sdc/proj_travel.htm

Projekto koordinatorė Lietuvoje Romualda Raguotienė

Lietuvos romai

Lietuvoje gyvena apie 3000-4000 romų. Jie čia atkeliavo XV a. viduryje per Lenkiją ir Baltarusiją.

Dauguma jų priklauso trims etninėms grupėms:

- *litovska roma* (Lietuvos čigonai, nuo prieškario laikų save vadinantys *polska roma*);
- *lotficka roma* arba *lotvy* (Latvijos čigonai);
- *kotliary* (atvykę iš Moldavijos penktame XX a. dešimtmetyje)..

Romų kalba yra artima senovės indų kalbai, tačiau dabar yra daug jų kalbos dialektų ir dėl to kartais jiems sunku susikalbėti vieniems su kitais. Jie neturi savo rašto ir tik pastaruoju metu mėginama jį kurti. Be čigonų geriausiai jie kalba rusų kalba.

Dėl migracijos santykius reglamentuojančių dokumentų romams iškyla teisinių sunkumų, nes jų gyvenimas nėra sėslus. Nors buvusios Sovietų Sąjungos Aukščiausioji Taryba 1956 m. priėmė įsaką, draudžiantį klajoti ir reikalaujantį privalomai įsidarbinti ir įsiregistruoti, jie sėsliai Lietuvoje gyventi pradėjo tik 8-ajame dešimtmetyje. Vis tik ir dabar ne visi yra susitvarkę būtinus dokumentus: neįgiję Lietuvos pilietybės arba leidimo nuolat gyventi Lietuvoje. Dėl to jie negali pasinaudoti Lietuvos valstybės teikiamomis socialinėmis garantijomis.

Viena opiausių čigonams yra būsto problema. Kita svarbi problema – nedarbas. Daugelis romų nėra baigę net pradinės mokyklos. Todėl jie negali įgyti jokios profesijos. Dėl išsilavinimo stokos jie negali imtis jokio verslo, nes nesugeba susitvarkyti tam reikalingų dokumentų. Dalis jų dirba nelegaliai, įsitraukia į nusikalstamą veiklą. Sostinės čigonų tabore klesti narkotikų prekyba.

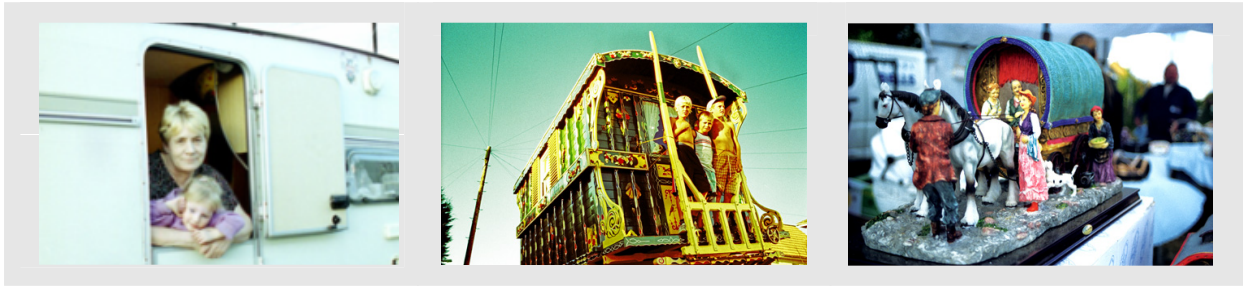
Lietuvos visuomenė yra prastai susipažinusi su romų kultūra, dažniausiai apie juos išgirstama iš žiniasklaidos, kur dominuoja pranešimai apie jų padarytus nusikaltimus.

Tautinių mažumų integravimas į Lietuvos socialinį, politinį, ekonominį gyvenimą ir kultūrą yra vienas iš svarbiausių Lietuvos valstybės politikos tikslų. Tuo tikslu yra sukurta Valstybinė romų integracijos į Lietuvos visuomenę programa, kurioje numatomos sąlygos, skatinančios integraciją Lietuvos visuomenėje ir būdai jų tautiniam savitumui išsaugoti, tolerancijai jų atžvilgiu stiprinti, abipusiam pasitikėjimui skatinti.

Mūsų šalyje romų tautybės žmonės skatinami įsitraukti į bedarbiams parengtas įsidarbinimo ir profesinio mokymo programas, tarp kurių paminėtinos šios: viešųjų darbų, profesinio mokymo, remiamų darbų ir darbo klubai. Buvo atskirai romams sukurtos profesinio mokymo programos: šaligatvių klojimas ir drabužių mazgų siuvimo. Tačiau šios programos jų nesudomino. Per 2004 m. Vilniaus darbo biržoje užsiregistravo 71 romų tautybės asmuo. Įdarbinti buvo 2.

Lietuvoje veikia 11 romų visuomeninių organizacijų, kurios pagal galimybes rūpinasi savo bendruomenės socialiniais ir kultūriniais poreikiais.

Keliaujančių žmonių mokymosi poreikių tyrimai

2005 m. projekto partneriai nagrinėjo klausimus, susijusius su romų švietimu, profesiniu rengimu ir įdarbinimu. Buvo vykdoma romų bendruomenių atstovų ir institucijų, dirbančių su keliaujančių žmonių bendruomenėmis, atstovų apklausa apie keliaujančių žmonių specialūs poreikiai, į kuriuos reiktų atsižvelgti švietimo įstaigoms ir profesinio ugdymo sistemai.

Keliaujančių žmonių bendruomenių atstovų apklausa

Apklaustų žmonių skaičius:

- 15 Prancūzijoje
- 5 Lietuvoje
- 5 Rumunijoje
- 14 Ispanijoje

Švietimas ir profesinis parengimas

Kuo aukštesnis švietimo lygmuo, tuo mažiau jį lankančių ar baigusių respondentų tarpe. Labai nedaug kas lankė vidurinę mokyklą, o dar mažiau – universitetą. Dauguma apklaustųjų neturi profesinio išsilavinimo. Dauguma tų, kurie dalyvavo profesinio rengimo sistemoje, lankė valstybinių institucijų pasiūlytus ir jų apmokėtus profesinio rengimo kursus.

Dauguma turėjusių galimybę įgyti profesiją, ją ir įgijo. Kliūtys, trukdžiusios įgyti profesiją:

- gyvenamosios vietos pakeitimas;
- vedybos.

Lankiusieji profesinio rengimo kursus ar pasirinkę kitas profesinio rengimo formas, teigė, kad mokymas atitiko jų lūkesčius. Dauguma turėjo galimybę pasirinkti, kokios profesijos ir kur mokytis. Jie džiaugėsi, kad buvo atsižvelgta į jų poreikius ir kad jie galėjo išmokti dalykų, pagerinusių jų gyvenimą.

Problemų kildavo tada, kai profesinio rengimo kursai buvo organizuojami, neatsižvelgiant į jų gyvenimo aplinkybes (mobilumą, išsilavinimo lygį, šeimos nuostatas į išsilavinimą). Yra didelis neatitikimas tarp turimo mokyklinio išsilavinimo ir reikalavimų, pradedant lankyti profesinio rengimo kursus. Moterims kyla daugiau problemų lankant mokyklą dėl specifinio vaidmens jų kultūroje.

Priežastys, dėl kurių keliaujantiems žmonėms reikalingas profesinis parengimas, tai galimybė:

- geriau atlikti pareigas darbe;
- pagerinti gyvenimo sąlygas;
- užsidirbti pinigų;
- rasti darbą ir įsidarbinti.

Keliaujantys žmonės nenori lankyti profesinio rengimo kursų dėl tokių priežasčių:

- kursai jiems nepritaikyti;
- žmonės yra neraštingi;
- moteris dėl pareigų šeimoje neturi laiko.

Profesinė situacija

Profesinė situacija skiriasi tarp darbą turinčių žmonių ir bedarbių. Dauguma apklaustųjų dirba darbo vietose, kurias patys sau susikūrė. Kai kurie iš jų dirba nelegaliai. Apklaustųjų dauguma yra sezoniniai darbininkai, dažytojai, namų šeimininkės, dalis yra mokiniai ir studentai.

Kai kurie savo darbine situacija patenkinti (namų šeimininkės gali būti arti savo vaikų, jos yra laisvos ir nepriklausomos). Nepatenkinti yra tie, kurie patiria finansinių sunkumų arba skursta. Tai papildoma kliūtis ieškant darbo. Dalis jų niekada neturėjo darbo. Buvo ir neatsakiusių į tokius klausimus.

Pusė turinčių darbą žmonių, buvo laikinai įdarbinti, o kita pusė turėjo pastovų darbą. Paklausti apie profesinio mokymosi poreikius, jie atsakė, kad norėtų įgyti profesiją, įsidarbindami mokiniais (25%), kiti pageidautų įgyti kirpėjo, namų ūkio padėjėjo kvalifikaciją. 12% apklaustųjų tęsė profesinius mokslus ir 12% pageidavo lankyti profesinio rengimo kursus. Iš profesinių kursų jie tikisi ir žinių apie naujas technologijas, kompiuterius, nori išmokti anglų kalbos.

Taip pat jie tikisi:

- užsidirbti pinigų;
- įgyti tokias pat galimybes, kaip ir kiti žmonės;
- galimybės įsidarbinti;
- įgyti pradinį išsilavinimą, išmokti skaityti ir rašyti.

Problemos, trukdančios lankyti profesinio rengimo kursus:

- dėl mobilaus gyvenimo būdo jie neįgyja pagrindinio išsilavinimo, neturi pagrindinių akademinių žinių;
- sunku rasti kursus, kurie būtų netoli jų gyvenamosios vietos;
- jie neturi laiko mokymuisi;
- moterims būtina prižiūrėti vaikus;
- siekti išsilavinimo moterims trukdo ir kultūrinė aplinka;
- jie bijo diskriminacijos ir bijo dėl to siekti išsilavinimo.

Labiausiai keliaujantiems žmonėms tinkantys darbai (apklaustųjų nuomone):

- valytojo;
- virėjo;
- dažytojo;
- kirpėjo;
- kasininko (svajonė);
- gydytojo (svajonė).

Respondentai nurodė, kad norint gauti darbą jiems pirmiausia reikalingas mokymas, o paskui pinigai, kad jie galėtų pradėti dirbti. Daugelis neturi jokio supratimo, nuo ko pradėti. Jie nežino, ką daryti, kad gautų darbą.

75% apklaustųjų žino, kuo tradiciškai verčiasi jų šeimos nariai:

- daugiausia moterų prekiauja, tvarkosi namie, yra namų šeimininkės;
- daugiausia vyrų pina ir parduoda krepšius, dirba dažytojais, muzikantais, sodininkais, padeda ūkininkams, parduoda metalo laužą, prekiauja gatvėse, augina gyvulius.

30% mano, kad tie tradiciniai amatai ir užsiėmimai nyksta, 40% mano, kad jie perduodami naujoms kartoms, 30% neatsakė į šį klausimą.

Šeimos nuostatos į vaikų lavinimą mokyklose

Šeimos nuostata į vaikų švietimą mokykloje yra pozityvi ir vis dažniau tampa prioritetu. Norint, kad vaikams gyvenime sektųsi, reikia išmokyti juos skaityti ir rašyti. Reikia, kad jie įgytų vairavimo teises, nes viso to reikalaujama gerame darbe. Tik keletui šeimų mokykla neatrodo svarbi.

Šeimos nuostatos į įsidarbinimą

Daugeliui šeimų įsidarbinimas yra labai svarbus, nes reikalingi pinigai. Berniukams tai atrodo svarbiau, negu mergaitėms. Apklaustieji teigia, kad įsidarbinti yra labai sunku. Kitos šeimos neslepia neigiamos nuostatos dėl žemų atlyginimų ir diskriminacijos. Kai kurie mano, kad svarbu turėti galimybę įsidarbinti visai šeimai kartu.

Šeimos nuostatos į įsidarbinusių keliaujančių žmonių skaičių ir galimybes jį padidinti

Visuomenės nuostata į galimybes įdarbinti keliaujančius žmones yra grindžiama ksenofobija, įtarumu ir rasizmu. Kai kurie žmonės galvoja, kad keliaujantys žmonės privalo dirbti, nes geriau pinigų užsidirbti, negu tik gauti socialines pašalpas.

Šeimos nuostatos į priemones, leidžiančias pasiekti sėkmės profesiniame gyvenime

Daugelis apklaustųjų neatsakė į šį klausimą. Kiti pateikė tokius pasiūlymus:

- supaprastinti administravimo formalumus;
- sudarinėti trumpalaikes sutartis;
- kovoti su diskriminacija;
- leisti dirbti jaunesniems nei 15 metų žmonėms;
- palaikyti tradicinius darbo įgūdžius;
- kovoti su neraštingumu;
- kurti specialias darbo vietas;
- reikia keisti supratimą;
- mokėti didesnius atlyginimus;
- pateikti pavyzdžių, kurie paskatintų keliaujančius žmones ieškoti darbo;
- sudaryti sąlygas profesiniam mokymuisi.

Kiti komentarai ir pasiūlymai:

- mokymasis svarbus vaikų gyvenime;
- norint gauti darbą, svarbu turėti vairavimo pažymėjimą;
- mergaitėms svarbu įsidarbinti ne pilną darbo dieną, kad galėtų padėti savo tėvams;
- moterys nori išmokti gaminti valgyti ir daugiau sužinoti apie vaikų lavinimą;
- sunku rasti laiko mokymuisi, nes vyrai turi dirbti, kad galėtų išlaikyti savo šeimas;
- atlyginimai turi būti dideli, nes keliaujančių žmonių šeimos didelės (5-6 vaikai);
- dažnai susiduriama su rasistinėmis nuostatomis. Kai kurių keliaujančių žmonių bendruomenės atstovų netinkamas elgesys prisideda prie apibendrintos neigiamos nuostatos visų keliaujančių žmonių atžvilgiu, nors jie, kaip ir kiti žmonės, nėra vienodi.

Institucijų, dirbančių su keliaujančių žmonių bendruomenėmis, apklausa

Apklaustų institucijų skaičius:

- 15 Prancūzijoje
- 4 Lietuvoje
- 2 Rumunijoje
- 4 Ispanijoje
- 3 Čekijoje
- 3 Graikijoje

Projekte dalyvaujančios šalys prašė su romų tautybės žmonėmis dirbančių institucijų atstovų apsvarstyti kai kuriuos romų integracijos klausimus. Ypač domėtasi specialiaisiais poreikiais, į kuriuos reiktų atsižvelgti, norint padėti romams integruotis darbo rinkoje, kokių daugumai pasitaiko kliūčių ir kokių priemonių reiktų imtis, norint jas nugalėti.

Apklausoje dalyvavusių institucijų charakteristika

Tarp apklausoje dalyvavusių institucijų yra mokyklų, valstybinių įstaigų, asociacijų, nevyriausybinių organizacijų. Jos skiriasi savo darbo su romų tautybės piliečiais patirtimi. Vienos dirba apie dvejus metus, kitos – ilgiau, nei keturiasdešimt. Vienos konsultuoja atskirus žmones, o kitos dirba su tūkstančiais. Kai kurios institucijos neturi statistinių duomenų apie romų tautybės klientus, nes apskaitoje neskirsto klientų pagal tautybę. Vienose institucijose lankosi daugiau moterų, o kitose – vyrų. Apklausoje dalyvavusios institucijos teikia įvairias paslaugas:

- Pagalba, planuojant romų bendruomenės raidą, skatinant jų pačių iniciatyvą ir atsakomybę, ieškant partnerių, reikalingos paramos, siekiant geresnės romų gyvenimo kokybės.
- Informavimas, profesinis konsultavimas, tarpininkavimas ieškant darbo, pagalba įsidarbinant, parama renkantis profesinius kursus (taip pat ir finansinę).
- Universitetinis ugdymas (kursai ir seminarai).
- Sociologiniai tyrimai, žmogiškųjų išteklių ugdymas, projektų vadyba, kultūrinė, sveikatingumo, švietimo, įkurdinimo, monitoringo ir vertinimo veikla.
- Romų tautybės piliečių integracija visuomenėje.
- Bendrojo išsilavinimo paslaugos.
- Finansinės ir socialinės paramos organizavimas vaikams, kuriems tokia parama reikalinga. Visuomenės švietimas romų tautybės bendruomenių gyvenimo būdo klausimais (išleistas nuotraukų katalogas), vasaros stovyklų organizavimas romų vaikams, bendros veiklos organizavimas romų ir kitų tautybių vaikams iš globos namų.
- Tarpininkavimas darbo biržoje.
- Pagalba romų/čigonų tautybės žmonėms, tenkinant jų švietimo, profesinio ugdymo, įdarbinimo, sveikatos, apgyvendinimo, kultūros, socialinės integracijos, teisinės pagalbos poreikius. Atsižvelgiama į jaunimo ir moterų poreikių specifiką. Veiksmai, padedantys įgyvendinti aktyvią romų/čigonų bendruomenių politiką, tokie kaip informavimas apie teikiančias pagalbą institucijas, mokymo programas, informacinius biurus, tarptautinį bendradarbiavimą, padrąsinimas, įgyvendinant socialinę politiką, publikacijų rengimas.
- Suaugusiųjų švietimas.
- Profesinis rengimas.
- Pagalba, gaunant ir panaudojant finansinę paramą, mokymas, sociokultūriniai seminarai.
- Specialiųjų mokymosi poreikių turinčių moksleivių problemų vertinimas ir jų sprendimo monitoringas, pamokų praleidimų kontrolė ir bendradarbiavimas su vidurinėmis mokyklomis.
- Profesinis mokinių, turinčių mokymosi sunkumų mokykloje, parengimas.
- Nėščių moterų ir vaikų nuo gimimo iki šešerių metų amžiaus raidos priežiūra, patarimai, kaip sveikai juos auginti ir lavinti.
- Kelių vietinių bendruomenių susitikimų organizavimas, siekiant tobulinti kolektyvinį valdymą.
- Pagalba šalyje gyvenantiems užsieniečiams švietimo srityje.
- Socialinės ir profesinės integracijos tobulinimas: pagalba moksleiviams, vadovavimas jiems, pagalba bedarbiams, jaunimui, turinčiam daug įvairaus pobūdžio problemų, pašalpas gaunančių žmonių profesinė ir socialinė reintegracija.

Daugelis apklaustų institucijų aptarnaujamų žmonių yra beraščiai arba turi minimalų išsilavinimą. Tik viena iš apklaustųjų institucijų Rumunijoje – agentūra bendruomenės raidai “Inter-Activa” – dirbo su 5% romų tautybės žmonių, turinčių universitetinį išsilavinimą. Apklaustose institucijose skyrėsi ir romų tautybės klientų procentas: nuo 5% iki 100%. Ne visos institucijos galėjo atsakyti į šį klausimą, nes neturėjo statistinių duomenų.

Nuostatos į romų tautybės žmonių švietimą bei įdarbinimą

Ši problema pradėta tyrinėti nuo klausimo, kaip pakito dabartinė romų tautybės asmenų švietimo situacija, lyginant su keliais praėjusiais metais – ar besimokančių skaičius išaugo, ar sumažėjo. Viena Lietuvos mokyklų, turinčių ilgalaikę darbo patirtį su romų vaikais, mano, kad sumažėjo. Jų manymu, taip atsitinka, nes mergaitės labai anksti išteka. Kita priežastis – romų emigracija į Europos Sąjungos šalis. Be to, Vilniaus savivaldybė pradėjo reorganizaciją romų gyvenvietėje. Šis įvykis sutelkė romų bendruomenės dėmesį, sutrikdė įprastą gyvenimo būdą, kurio dalis yra mokymasis. Kad romų skaičius sumažėjo, mano ir vienos Čekijos mokyklos atstovai. Jų manymu, romų vaikai praranda mokymosi motyvaciją. Penkios institucijos neturėjo duomenų, tačiau dauguma pastebėjo, kad besimokančių romų skaičius padidėjo. Analizuojant kodėl taip atsitiko, buvo išvardintos šios priežastys:

- Vidaus ir išorės politikos sukurtos naujos galimybės padrąsino romų tautybės vaikus lankyti bendrojo lavinimo mokyklų klases ir sumažino metančių mokyklą vaikų skaičių. Pavyzdžiui, Rumunijoje, Botosani mieste, 2003 m. buvo tik 3 romų vaikai vidurinėse mokyklose, o 2005 m. Švietimo ir Tyrimų ministerijos papildomai sukurtose vietose mokėsi dar 65. Panaši situacija buvo užfiksuota ir universitetuose. Paskutiniai statistiniai duomenys rodo, kad mažiau romų tautybės moksleivių palieka mokyklą jos nebaigę, lyginant su ankstesniais metais.
- Teigiami švietimo sistemos aspektai, padėję motyvuoti romų vaikus tęsti mokslus ir tikėti lygiomis galimybėmis po mokyklos baigimo, buvo romų tautybės mokytojų dalyvavimas švietimo sistemoje ir romų kalbos naudojimas mokant.
- Atsirado teigiamų pavyzdžių.
- Romų bendruomenės įtraukimas į vaikų ugdymą buvo labai svarbus.
- Pakilo šeimų sąmoningumas, nes vyksta nuolatinis darbas su tėvais. Netoli romų gyvenamų vietų atidarytos ikimokyklinio ugdymo klasės ir dienos centrai jų vaikams. Tėvai gali matyti, ką veikia jų vaikai mokykloje.
- Tėvams teikiama socialinė parama tik tuo atveju, jeigu jų vaikai lanko mokyklą.
- Pradinę mokyklą romų vaikai pradeda lankyti anksčiau ir dėl to gerėja jų lankomumo rodikliai. Romų šeimos pradeda palankiau vertinti švietimo naudą, ypač pradinėje mokykloje. O tai yra žingsnis pirmyn.
- Vis daugiau vaikų pradeda lankyti pradinę mokyklą ir gerbti mokykloje galiojančias taisykles. Siekiant šių tikslų, labai efektyvus buvo mediatorių (*mediatoriai* – romų bendruomenės atstovai, kurie padeda įgyvendinti integracijos visuomenėje priemonės, tarpininkaudami tarp romų ir plačiosios visuomenės) tarpininkavimas ir socialinių darbuotojų darbas.
- Institucijos matė jų ugdymo naudą ir visi sutartinai dirbo, eidami tuo pačiu keliu.
- Kolektyvinė valia (mokykla, valdžia, valstybinės institucijos) ir keliaujančių vaikų apskaita.
- Privalomojo pagrindinio mokslo įstatymas.
- Ugdymo departamentas įkūrė specialią organizaciją ir atsirado mokyklos vietose, skirtose keliaujantiems žmonėms apsistoti.
- Vis daugiau tėvų nori, kad jų vaikai įgytų pilną išsilavinimą mokykloje.
- Kuriamos specialios darbo vietos.

Apibendrinant galima teigti, kad dauguma apklaustų institucijų visose projekte dalyvaujančiose šalyse teigiamai vertina įvairių organizacijų pastangas padėti romų vaikams adaptuotis mokykloje ir pastebi teigiamus tokių pastangų rezultatus. Jos ypač pabrėžia, kad svarbus romų bendruomenių dalyvavimas, socialinių darbuotojų veikla ir tėvų sutikimas. Ypač stiprų poveikį turi koordinuoti veiksmai: pagarbos įstatymui skatinimas, valstybinė parama ir įvairių organizacijų konkretūs veiksmai.

Romų šeimų nuostatos į jų vaikų mokymąsi mokykloje

Tarp svarbiausių sėkmingo romų vaikų ugdymo veiksmų yra minima šeimos parama. Kokios yra romų šeimų nuostatos į jų vaikų mokymąsi mokykloje? Štai kokie yra dažniausiai pasitaikantys institucijų atstovų atsakymai:

- Jie yra skurdo kultūros kaliniai ir jie susitaukę su mintimi, kad taip bus visada. Gyvenantiems skurde žmonėms tai yra bendra nuostata: perspektyvų trūkumas pabaigus mokyklą atstumia nuo pastangų siekti gerų rezultatų mokykloje.
- Mokymasis nėra didelė vertybė. Jie nemato mokymosi naudos.
- Mokymasis – ne prestižinis dalykas. Būdami 15 metų berniukai tampa nepriklausomi nuo tėvų ir neklauso jų.
- Tradicinėje šeimoje moters vaidmuo ir statusas atstumia nuo mokyklos lankymo. Mergaitės mokomos prižiūrėti mažus vaikus, nes pagrindinis jų gyvenimo tikslas yra būti žmona ir motina.
- Šeimos jaučia, kad laikai pasikeitė ir mokymasis mokykloje yra būtinas. Tačiau vis dar nepakankamai to reikalauja iš vaikų, nes kliudo šeimos įpročiai, vaidmenys, baimės, atmetimas.
- Jie baiminasi, kad mokymas ir mokykla kelia grėsmę jų kultūriniam identitetui.
- Šiuo metu vaikai yra didžiausi mokslo propaguotojai savo šeimose, jie skatina tėvus suprasti, koks svarbus yra mokymasis jų ateities gerbūviui.
- Pastebėtas ryškus skirtumas tarp miesto ir kaimo, uždarų ir atvirų romų bendruomenių, skurdžių ir labiau išsivysčiusių sričių.
- Iš dalies galima teigti, kad jų siekiai susiduria su frustracijos būsena keliančiomis kliūtimis. Jie ir nori, kad jų vaikai mokytųsi, ir skeptiškai į tai žiūri. Jie supranta, kad yra kliūčių ir žiūri į jas, kaip kažką „natūralaus“.
- Pradžioje jie bijojo prarasti savo kultūrą, tačiau dabar jie mato mokyklos naudą kasdieniniam gyvenimui, kai kurie nori išmokyti skaityti ir tapti asmenybe.
- Keliaujantys žmonės didžiuojasi savo vaikais, kai šie pramoksta skaityti, tačiau sunku paskatinti siekti daugiau, nes jiems atrodo, kad išmokyti skaityti reiškia būti pakankamai išsilavinusiu.
- Nepaisant pastebimo kai kuriose grupėse pasitikėjimo savimi trūkumo, romai stengiasi prisitaikyti prie pradinės mokyklos reikalavimų ir mokytis toliau vidurinėse mokyklose, kuriose vis dar patiria didelius sunkumus.

Apibendrinant aukščiau pateiktus atsakymus, galima sakyti, kad mokymasis, keliaujančių žmonių nuomone, nėra prestižinė veikla, nors ta nuostata keičiasi priklausomai nuo situacijos. Miestuose, šiuolaikiškesnėse šeimose, kai mokytis leidžiami berniukai, požiūris į mokslą palankesnis, tačiau kaimuose, senose romų šeimose, kai kalbama apie mergaičių mokymąsi, ta nuostata lieka nepalanki.

Romų nuostatas į įdarbinimą

Daugelis respondentų sutinka, kad minimaliame lygyje mokymasis romams yra svarbus, nors jie vis dar bijo nepažįstamos jiems sistemos ir bijo prarasti savo identitetą. Kalbant apie romų nuostatas į įdarbinimą, respondentai išsakė tokias nuomones:

- Dažniausiai jie yra atviri įdarbinimo galimybėms, nes viena didžiausių problemų romų šeimose yra pajamų trūkumas.
- Kartais jie yra priklausomi nuo socialinių pašalpų ir jiems atrodo, kad to pakanka jų poreikiams tenkinti; tokia nuostata yra bendra skurdo kultūroje gyvenantiems žmonėms, ji būdinga ne tik romams.
- Jiems trūksta pasitikėjimo savimi.
- Romai mano, kad dirbti būtina, tačiau yra skeptiškai nusiteikę dėl galimybių jiems įsidarbinti. Net jeigu jie yra išsilavinę ar turi pakankamą kvalifikaciją, vis tiek įsitikinę, kad jiems yra mažiau galimybių įsidarbinti, negu kitiems. Todėl paprastai jie tęsia tradicinę savo etninės grupės veiklą (pvz., prekiauja nešiojamomis prekėmis) ir mano, kad tai vienintelė sritis, kurioje galima realizuoti savo siekius.
- Jie norėtų turėti darbą, tačiau ne visiems metams, ne pastovų, o tokį, kuris leistų jiems keliauti, kada jie nori. Jiems labiau patinka savarankiškas darbas, kur nereikia klausyti viršininko nurodymų, kad jie galėtų daryti ką nori ir kada nori.
- Mergaitės nori susirasti nedidelės apimties darbus, pavyzdžiui, tvarkyti privačius namus.
- Turintys asmeninę darbo patirtį žmonės (kartais įsidarbinę artimų žmonių padedami) galvoja, kad stengiantis, susiklosčius palankioms aplinkybėms, kitiems žmonėms padedant, gali susirasti darbą.
- Romų moterys stengiasi būti išsilavinusios ir įgyti naujų įgūdžių – būtent moteris daro didžiausią pažangą šiame amžiuje.
- Jie turi neigiamą nuostatą į sistemingą darbą. Daugelis jų nenori būti samdomais darbuotojais.

- Jie norėtų gauti didelį atlyginimą, bet nevykdyti jokių darbuotojo pareigų. Vyrauja nuostata – „mažai darbo ir daug pinigų“.
- Jie nori darbo vietos netoli namų. Jie yra įsitikinę, kad gali atlikti kvalifikuotus darbus ir gebėtų jų išmokyti darbo vietose.

Taigi matome, kad reiškiamos prieštaringos nuomonės apie romų tautybės žmonių nuostatas į įsidarbinimą. Kai kuriose nuomonėse atsispindi pastangos išvelgti po bendromis situacijomis slypinčias gilesnes priežastis, kitose – tik dalijamasi pastebėjimais, tokiais kaip: „jie pageidauja darbo vietos arčiau namų“. Romų tautybės žmonės yra nevienodi, nors jų elgesys tam tikrose situacijose yra panašus. Norint suprasti jų nuostatas, mums reikia įveikti savąsias.

Visuomenės nuostata į romų tautybės žmonių įsidarbinimą

Visuomenės nuostata į romų tautybės žmonių įsidarbinimą visose projekte dalyvaujančiose šalyse yra panaši ir visai ne teigiama:

- Darbdaviai nenoriai įdarbina romų tautybės žmones, net juos diskriminuoja.
- Dominuoja skeptiška nuostata: „neraštingi, tingūs, vagys“.
- Blogi tarpininkiniai santykiai, abipusis nepasitikėjimas ir nepagarba tęsiasi nuo labai senų laikų. Dažniausiai žmonės nejaučia pasitikėjimo romų bendruomenėms ir todėl nesiūlo jiems darbo.
- Visuomenė verčia juos atlikti nekvalifikuotus darbus, pavyzdžiui valytojų. Tradicinė visuomenė nenori jų integracijos. Tokio teiginio įrodymu gali būti faktas, kad jiems labai sunku surasti galimybes mokytis įmonėse.

Lankančių mokyklas romų skaičius didėja, nes visuomenė, įsisauganindama savo neigiamas nuostatas, imasi priemonių joms įveikti.

Kas romų tautybės žmonėms yra svarbiausia, kad jie sėkmingai galėtų integruotis profesiniame gyvenime?

Atsižvelgiant į respondentų atsakymus, galima teigti, kad yra daug svarbių dalykų: išsilavinimas, profesinis parengimas, įdarbinimo galimybės (kai kurie teigia, kad reikia steigti valstybės remiamas darbo vietas), šeimos ryšiai ir parama, kadangi naujas gyvenimo būdas keičia papročius ir priklausomybės jausmą. Nėra lengva išskirti, kas svarbiausia. Galbūt, yra skirtumų ir atskirų valstybių institucijų atsakymuose (pavyzdžiui, prancūzų institucijų atsakymuose dažniau buvo kreipiamas dėmesys į šeimos ryšių svarbą), tačiau tyrime surinktų duomenų nepakanka tai įrodyti.

Romų tautybės žmonės darbo rinkoje: dabartinė situacija

Daugelis apklaustų institucijų neturėjo duomenų, kiek jų aptarnaujamų romų tautybės žmonių gavo atlyginamą darbą pastaraisiais metais? Didžiausias skaičius – 320 žmonių (262 vyrai ir 58 moterys), mažiausias – 0. Skaičių skirtumas iš tiesų didelis, tačiau tyrime nėra duomenų, leidžiančių analizuoti šio reiškinio priežastis. Svarbiausia išvada yra ta, kad pastangos gali skatinti norimus rezultatus.

Dažniausiai romų tautybės žmonės užsiima šia veikla:

- nekvalifikuotas darbas statybose,
- vaisių rinkimas žemės ūkyje,
- tradiciniai amatai,
- sezoninis darbas,
- gatvių valymas,
- valymas institucijose, stotyse, ligoninėse (moterys).

Apibendrinant galima sakyti, kad dauguma jų dirba paprastą, nekvalifikuotą, atsitiktinį darbą, dažniau pavyksta įsidarbinti vyrams. Paminėti keli žmonės, įsidarbinę socialiniais darbuotojais, kompiuterių operatoriais, taip pat yra ir menininkų bei atlikėjų.

Specialieji romų tautybės žmonių poreikiai profesiniam ugdymui ir įdarbinimui

Daugelis respondentų pritaria minčiai, kad specialieji poreikiai kyla dėl prastų romų tautybės žmonių akademinių įgūdžių, rašymo ir skaitymo gebėjimų, nepakankamo formalaus išsilavinimo lygio. Dėl to atsiranda kliūčių tolimesniam profesiniam ugdymui. Yra dar kelios svarbios nuomonės:

- Nepakankamas kalbos mokėjimas, nesusigaudymas administracinėse struktūrose ir dokumentuose.
- Jie pageidauja darbo, reikalaujančio aukštos kvalifikacijos. Todėl jiems reikia žinoti, kokie yra keliama reikalavimai darbe ir kokios yra galimybės įgyti būtiną kvalifikaciją. Jiems reikalingas profesinis konsultavimas.
- Kai kurie iš jų turi labai nedidelę praktinę patirtį, jiems trūksta pasitikėjimo savimi, jie nesilaiko darbo tvarkos, nesugeba susikaupti ties vienu atliekamu darbu, jiems trūksta įsidarbinimo motyvacijos. Taigi, jiems reikia išsiugdyti būtinus socialinius įgūdžius.
- Jie geriau išmoksta, turėdami betarpišką kontaktą su mokytoju, kai mokymosi procesas yra dinamiškas ir greitai pastebimi rezultatai.
- Jiems reikia daugiau praktinės patirties, nes jų išsilavinimo lygis yra gana žemas. Dėl to jiems sunkus yra teorinis mokymasis. Jiems priimtina, kada mokantis teikiama finansinė parama ir iš karto po mokslų baigimo jie yra įdarbinami.

Norint patenkinti specialiuosius poreikius, reikia nuolat bendradarbiauti su romų tautybės žmonėmis. Reikalingas mokymas, kuris:

- leistų jiems konkuruoti darbo rinkoje;
- būtų grįstas jų pasaulėžiūra ir kultūra;
- atsižvelgtų į jų išsilavinimo ypatumus ir poreikius ir kuriame būtų naudojama atitinkama didaktinė medžiaga.

Mokyti galima būtų:

- organizuojant trumpus specialius kursus;
- ugdant pagrindinius įgūdžius, tokius kaip skaitymas, rašymas, vairavimas ir kt.;
- mokant tradicinių amatų.

Atsižvelgiant į veikiančias ugdymo sistemas projekto partnerių šalyse, beveik visiems romų tautybės žmonėms reikalingas konsultavimas, veikiančių profesinių kursų pritaikymas. Jiems taip pat reikalinga pagalba, socialinė parama. Reiktų kurti valstybės remiamas darbo vietas. Mūsų visuomenės vis labiau tas reikmes įsisąmonina. Tai liudija specialios vyriausybės programos, nevyriausybinių organizacijų veikla, ir ypač pačių romų organizacijų ir asociacijų veikla. Pavyzdžiui Ispanijoje tą paramą galima matyti, vykdant Įterpimo į darbo rinką programą (ACCEDER), kurioje numatytas informavimas, profesinis konsultavimas, dokumentų įforminimas, romų bendruomenės ir visuomenės sąmoningumo skatinimas, ryšiai su kitomis institucijomis.

Kliūtys, trukdančios romų tautybės žmonėms įgyti išsilavinimą, kvalifikaciją ir darbą

Respondentų nuomone, pagrindinės kliūtys, trukdančios siekti išsilavinimo ir įsidarbinti, yra šios:

- skurdas;
- nepritaikyta jų poreikiams ugdymo sistema;
- diskriminacija;
- jų kultūriniai ypatumai;
- motyvacijos stoka;
- keliavimas;
- rasizmas.

Būdingos kliūtys, siekiant išsilavinimo:

- nepasirengimas mokyklai;
- tėvai neleidžia vaikų į mokyklą;
- žemi akademiniai pasiekimai, nes mokykla nepritaikyta jų poreikiams.

Kliūtys, neleidžiančios įgyti reikiamos kvalifikacijos:

- nepakankamas išsilavinimo lygis;
- realių perspektyvų trūkumas arba nerealių lūkesčiai;
- tradiciniai jų atliekami darbai nereikalauja kvalifikacijos;

- jie gali susirasti darbą, nereikalaujantį kvalifikacijos.

Kliūtys įsidarbinant:

- neturi reikiamos kvalifikacijos;
- darbo vietų trūkumas;
- jų tradiciniai amatai neturi paklausos darbo rinkoje;
- mažai atlyginamas nekvalifikuotas darbas;
- jie nenori pastovaus darbo.

Pasiūlymai, kaip galima pagerinti romų tautybės žmonių padėtį darbo rinkoje

Vienas svarbiausių dalykų yra nuostatos, kurias reikia keisti abiem pusėms – romams į išsilavinimą ir darbą, darbdaviams ir ugdymo įstaigoms – į romus. Labai svarbu, kovoti su rasizmo apraiškomis, atsisakyti neteisingų stereotipų.

Priemonės, kurių imamasi, turi būti realistinės. Reikia atsižvelgti į romų tautybės žmonių gyvenimo aplinkybes. Kiekvienoje šalyje reikia įtikinėjimo, koks svarbus yra išsilavinimas, profesinė integracija, valstybės pagalba, įdarbinant romus.

Kai kurios institucijos pateikė konkrečių pasiūlymų:

- Turimų įgūdžių teisinis pripažinimas – tradicinių amatų pripažinimas, išduodant Darbo ministerijos pripažintus patentus.
- Profesinio ugdymo pritaikymas jų išsilavinimo lygiui ir gyvenimo būdui.
- Romų tautybės žmonių ir darbdavių informavimas bei konsultavimas.
- Sėkmės pavyzdžių viešinimas (atskirų atvejų analizė) darbdaviams ir kitoms socialinėms grupėms.
- Į darbinę veiklą orientuotas ugdymas turi prasidėti darželyje ir pradinėse mokyklose.
- Turėtų būti atliekami tyrimai, kokios profesijos romų tautybės žmonėms yra patraukliausios ir organizuojami profesiniai kursai, atsižvelgiant į jų pageidavimus.
- Stengiantis išvengti pavojaus, kad romų tautybės žmonės nebus priimami į darbą, laikytis pozityvios diskriminacijos politikos (ši politika įteisina lengvatas socialiai pažeidžiamoms grupėms).
- Reikalingos visaapimančios socialinės integracijos programos, kuriose būtų derinami veiksmai, atsižvelgiant į žmonių poreikius.
- Atlyginimai turėtų būti didesni už socialinę paramą, kad skatintų dirbti romų jaunimą, remiamą valstybinių socialinio aprūpinimo institucijų.
- Finansiškai turėtų būti skatinami darbdaviai, įdarbinantys romų tautybės žmones.

Apibendrinimas

Šioje ataskaitoje pateikti pilotinio tyrimo duomenys, gauti apklausus įvairias švietimu ir įdarbinimu besirūpinančias institucijas projektą vykdžiusiose šalyse. Tyrimo rezultatai parodė, kad nors skirtingose Europos šalyse romai gyvena nevienodomis sąlygomis, yra daug bendrų jų profesinę integraciją sunkinančių veiksnių, tarp kurių svarbiausi: nepalanki jų nuostata į švietimą, kultūrinis savitumas ir kultūrinė izoliacija, dėl kurios atsiranda supratimo apie darbo rinką trūkumas, per didelės ir nerealaus aspiracijos arba, atvirkščiai – pasitikėjimo savo galimybėmis įsidarbinti trūkumas, nedarbas, skurdas.

Norint pagerinti romų situaciją darbo rinkoje, reikalingos kompleksinės priemonės, apjungiančios valstybinių ir nevyriausybinę institucijų, pačių romų bendruomenių pastangas. Reikalingas dialogas, suteikiantis progą geriau pažinti ir suprasti vieniems kitus ir atsižvelgti į abiejų pusių gyvenimo būdą ir poreikius.

Gerosios patirties aprašas

S.T.O.P.

Žmonių, gyvenančių socialiai nepalankiomis sąlygomis,
papildomas ugdymas individualiai ir grupėse

1. Vietinis programos įgyvendinimo kontekstas				
Igyvendinimo vieta	Mokykla/įstaiga, miestas: Pasirinktos Ostravos miesto mokyklos, Čekija		Kontaktai: Nevyriausybė organizacija S.T.O.P. Ostrčilova 19, 70200 Ostrava 1, Čekija tel. 00420 777 944 129	
Projekto koordinatorius	Pavardė, vardas: Jindřich Houžva		Pareigos: Vadovė	
Projekto iniciatoriai	Vadovaujančios grupės nariai: Nevyriausybė organizacija S.T.O.P.	Mokytojai: Mokytojai ir socialiniai darbuotojai, dirbantys su keliaujančiais žmonėmis	Tikslinės grupės nariai: 6-15 metų mokiniai	Kiti:
Tikslinė grupė	Berniukų:		Privalomojo mokymo laikotarpis: 20-30	
	Mergaičių:		Pasibaigus privalomajam mokymui:	
	Iš viso: 20-30		18-25 metų amžiaus:	
			Vyresni nei 25 metų amžiaus:	
Skaičių dinamika	Po 1 metų	Po 2 metų	Po 3 metų	Po 4 metų
2. Programos aprašymas				
Tikslai	Padėti mokyklinio amžiaus vaikams (nuo 6 iki 18 metų), turintiems mokymosi sunkumų ir gyvenantiems socialiai nepalankiose sąlygose, pereiti į aukštesnę klasę.			
Partneriai	Vidiniai partneriai: Nevyriausybė organizacija S.T.O.P. Ostravos savivaldybė		Išoriniai partneriai: Ostravos universiteto pedagogikos fakultetas	
Programos aprašymas	Gyvenantiems nepalankiose socialinėse sąlygose ir turintiems mokymosi sunkumų vaikams mokytojai, mokyklos vadovai, socialiniai darbuotojai pasiūlo pagalbą, kuri yra nemokama ir gali būti teikiama individualiai ar grupėse. Papildomą pagalbą teikia Ostravos universiteto Pedagogikos fakulteto studentai. Ši veikla studentams užskaitoma, kaip pedagoginė praktika. Lektoriai savo mokinius lanko namuose arba organizuoja papildomo mokymo grupes mokykloje. Lektoriai pažymi vaikų lankomumą jų „tikslų knygutėse“.			
Priemonės	Personalas:		Vidaus: Socialiniai darbuotojai, dirbantys su keliaujančiais žmonėmis	
			Išorinis personalas: Lektoriai – Ostravos universiteto, Pedagogikos fakulteto studentai	
	Materialinės: jomis aprūpina nevyriausybė organizacija S.T.O.P.			
	Finansinės:		Rėmėjai: Ostravos savivaldybė	
Numatomi rezultatai	Kokybiniai: - Paskatinti moksleivius daugiau išmokti. - Mokyti vaikus sistemingai ruošti pamokoms.		Kiekybiniai:	
Pasiekti rezultatai	Kokybiniai: - Pastebimai pagerėjusios žinios. - Teigiami tėvų vertinimai.		Kiekybiniai:	

3. Programos vertinimas			
Kas padeda įgyvendinti programą?			
	<i>Tikslinės grupės atstovams:</i> - Darbas namuose. - Panašaus išprusimo lygio vaikų papildomas ugdymas mažose grupėse.	<i>Mokytojams ir kitiems:</i>	<i>Partneriams:</i>
Kokių pasitaikė kliūčių ir kaip jos buvo įveikiamos?			
	<i>Kliūtys:</i> - Nepatenkinamos gyvenimo sąlygos, dėl kurių neįmanoma studentams lankyti vaikus namuose. - Nepakankamas skaičius studentų, norinčių rūpintis vaikais ilgesnį laiko tarpą. - Nebendradarbiaujantys vaikų tėvai.	<i>Sprendimai:</i> - Keliaujančių žmonių apsigyvenimo vietovėse dirbančių studentų papildomas motyvavimas. - Sudaroma galimybė būsimiems mokytojams suprasti keliaujančių žmonių šeimų gyvenimo skirtumus. - Tais atvejais, kai mokymas namuose yra neįmanomas, sudaromos sąlygos mokytis mokykloje.	
Bendras programos vertinimas			
<i>Stipriosios pusės:</i> - Pastebimai daugiau žinių. - Teigiama tėvų reakcija. - Pastebimai pagerėję šeimos ir mokyklos ryšiai (kartais ir tėvai mokosi).		<i>Silpnosios pusės:</i> - Papildomą mokymą sunku organizuoti namuose dėl nepalankių gyvenimo sąlygų. - Kai projektas organizuojamas mokykloje, mokiniai dažnai praleidžia užsiėmimus.	
4. Apžvalga			
Ar projektas:	<i>Įgyvendinamas vietoje ?</i>	Taip	
	<i>Taikomas kitose vietovėse ?</i>	Taip	
	<i>kuriose ?</i>		
	<i>Išplėtotas nacionaliniu lygiu?</i>		Ne
	<i>Pritaikomas kitoms tikslinėms grupėms ?</i>	Taip	
Ar projektas iškėlė kitus poreikius ? Ne			
	<i>Kokius?</i>		
Ar projektas sukūrė kitų problemų? Taip			
	<i>Kokių? Nepavyko pasiekti pagrindinio tikslo – mokytį vaikus jų namų aplinkoje</i>		
Ar šis projektas gali būti įdomus:			
	<i>Privalomo mokymo nebaigiančiam jaunimui?</i>	Taip	
	<i>Ką tik iškritusiam iš mokymo sistemos jaunimui?</i>		Ne
	<i>Jauniems suaugusiems?</i>		Ne
	<i>Suaugusiųjų profesinei integracijai?</i>		Ne

Ikimokyklinio amžiaus vaikų romų motinų ugdymo programa

1. Vietinis programos įgyvendinimo kontekstas				
Igyvendinimo vieta	Mokykla/įstaiga, miestas: Keletas pradinų mokyklų Ostravos mieste		Kontaktinė informacija: Pilietinė bendro gyvenimo asociacija 30 Dubna 1 729 29 Moravská Ostrava Čekija tel. 00420 596 114 760	
Projekto koordinatorius	Pavardė, vardas: Mgr. Andrea Nováková		Pareigos: Specialioji pedagogė	
Projekto iniciatoriai	Vadovaujančios grupės nariai: Lýdia Poláčková Ingrid Štegmánová (Ostravos savivaldybė)	Mokytojai: Mokytojai ir socialiniai darbuotojai	Tikslinės grupės nariai: Jaunos ikimokyklinukų mamos	Kiti:
Tikslinė grupė	Berniukai:		Privalomojo mokymo laikotarpiu:	
	Mergaitės: 29 jaunos mamos		Pasibaigus privalomajam mokymui:	
	Iš viso: 29		18-25 metų amžiaus: 29	
			Vyresni, nei 25 metų:	
Skaičių dinamika	Po 1 metų 10	Po 2 metų 16	Po 3 metų 29	Po 4 metų
2. Programos aprašymas				
Tikslai	• Padėti tėvams (daugiausia romų vaikų mamoms) įgyti kompetencijos ir įgūdžių parengti vaikus mokyklos pradžiai padėti jiems sėkmingai mokytis pirmoje pradinės mokyklos klasėje. • Skatinant dalyvauti bendroje veikloje, ugdyti emocinę ir socialinę vaikų ir mamų sąveiką. • Stiprinti romų tėvų atsakomybės už savo vaikų ugdymą suvokimą ir ugdyti bendradarbiavimo įgūdžius tarp šeimos ir mokyklos. • Skatinti romų vaikų sėkmės patyrimą mokykloje. • Sukurti naujas darbo vietas romų motinoms. • Supažindinti su šia programa kitų vietovių gyventojus.			
Partneriai	Vidiniai partneriai: Eindhoveno miestas Nyderlanduose Pilietinė bendro gyvenimo asociacija Ostravos savivaldybė		Išoriniai partneriai: Kunčičio ir Privozo pradinės mokyklos Romų motinų palaikymo komanda	
Programos aprašymas	Tai yra ilgalaikė ikimokyklinio amžiaus romų vaikų motinų ugdymo programa. Projekto dalyviai (socialiniai darbuotojai ir mokytojai) įkvėpimo šiai programai sėmėsi Nyderlanduose, kur ji buvo diegiama, kaip sudėtinė imigrantų šeimų vaikų parengimo mokyklai dalis. Darbas su visa šeima, ypač su mama ir ikimokyklinio amžiaus vaiku, yra svarbiausia vaikų nesėkmių mokykloje prevencijos dalis (ypač pirmaisiais mokymosi metais). Specialiai parengtų darbuotojų vedami individualūs ir grupiniai užsiėmimai mamoms, o vėliau nuoseklus mamų darbas su savo vaikais, šios programos filosofiją išskiria iš kitų, kurios akcentuoja tik vaikų parengimą. Po specialaus parengimo romų vaiko mama (mama iš kaimynystės) gali veikti kaip specialistė, besidalinanti savo patirtimi bendruomenėje, kurią ji pažįsta, ir gali motyvuoti kitas mamas prisijungti prie šio projekto. Žinoma, kad ikimokyklinio amžiaus romų vaikai dažnai būna nepasirengę mokyklai, todėl mokytojai lanko individualiai ir grupėmis su jomis dirba. Darbe naudojamos Nyderlanduose parengtos mokymo medžiagos, kurios buvo išverstos į čekų kalbą ir pritaikytos vietinėms sąlygoms. Naudojami specialūs vadovėliai su priedais: vaizdine medžiaga (geometrinėmis figūromis, spalvomis), kamuoliais, žirklėmis, kaladėlėmis, spalvotu popieriumi, pasakų knygelėmis. Specialiai apmokytas darbuotojas paaiškina, kokią veiklą reikia atlikti pagal vadovėlį per vieną savaitę, o mama su vaiku ją atlieka. Pabrėžiama būtinybė sistemingai dirbti kiekvieną dieną. Programa trunka dvejus metus (po 30 savaitių kiekvienais metais).			

Priemonės	Personalas:	Vidaus: 1 koordinatorius – specialusis pedagogas 7 šiam darbui parengti socialiniai darbuotojai ir mokytojai	
		Išorės: Pradinių mokyklų, kurias lankys vaikai, mokytojai 4 bendruomenės centrų darbuotojai	
	Medžiagos: vadovėliai ir bendruomenės centrų patalpos su ten esančia įranga		
	Finansai: apie 1000 EUR per mėnesį	Rėmėjai: Eindhoveno miestas Nyderlanduose, Moravijos-Silesijos regioninė tarnyba, Ostravos savivaldybė, Švietimo ministerija	
Numatomi rezultatai	Kokybiniai: - Palaipsniui tėvai pasijus labiau pasirengę padėti vaikams susidoroti su mokyklinėmis užduotimis be kitų pagalbos. - Ir tėvai, ir vaikai palaipsniui pripras prie sistemingo, tikslingo, ilgalaikio darbo dar prieš pradedant vaikams lankyti mokyklą. - Pabaigę parengiamuosius kursus “mamos iš kaimynystės” galės perteikti savo specialias žinias kitoms mamoms. - Apmokytoms mamoms bus skiriama virtuvinių baldų arba kokios nors jų darbai reikalingos įrangos. - Su perspektyviomis mamomis bus pasirašyti darbo kontraktai. Jos lankys kitas mamas ir mokys jas tų pačių įgūdžių, kurių jos išmoko, dalyvaudamos programoje. Jos pakeis socialinius darbuotojus ir mokytojus, kurie bus atlaisvinti darbai kitose miesto vietose.	Kiekybiniai: Programoje dalyvaujančių šeimų skaičiaus didėjimas	
Pasiekti rezultatai	Kokybiniai: Atsirado pasitikėjimas specialiai parengtais darbuotojais po maždaug keturis mėnesius trukusio jų darbo: padedant kantriai spręsti iškylančias problemas, organizuoti bendruomenės renginius (ekskursijas, apsilankymus teatre ir t.t.).	Kiekybiniai: Padidėjo programoje dalyvaujančių mamų skaičius (nuo 10 iki 29)	
3. Programos vertinimas			
Kas padeda įgyvendinti programą?			
	Tikslinei grupei: - Motinių motyvavimas (koks nors apdovanojimas už gerą darbą). - Vaikų motyvavimas (smulkios dovanėlės, knygos, vaizdinės mokymo priemonės, padedančios ugdyti jų įgūdžius ir sugebėjimus).	Mokytojams ir kitiems: Speciali mokymo programa ir supervizijos, kurių metu aptariamos įvairios sprendimo reikalaujančios situacijos naujoje aplinkoje.	Partneriams: Finansinė ir praktinė Eindhoveno miesto parama
Kokių pasitaikė kliūčių ir kaip jos buvo įveikiamos?			
	Kliūtys: Abipusis įtarumas (nepasitikėjimas)	Sprendimai: Specialiai apmokyti darbuotojai lankė mamas jų namuose, ieškojo naujų būdų, kaip motyvuoti mamas dalyvauti	

		programoje (bendras būsimų įvykių planavimas, vaikų, dalyvaujančių programoje, aprūpinimas būtinomis mokymo priemonėmis ir kt.). • Motinos galėjo pasidalinti savo patirtimi bendruomenės centruose, organizuojamuose susirinkimuose, kuriuose taip pat galima buvo spręsti ir kitas problemas (sveikos mitybos, higienos taisyklių, nuostatų į vaikus ir kt.). • Supervizijos, kurių metu gavo paramą ir padėtinimą mokytojai, socialiniai darbuotojai.	
Bendras programos vertinimas			
<i>Stipriosios pusės:</i> • Palyginti nedidelės programos įgyvendinimo išlaidos. • Piramidės efektas – tik keli specialistai pradžioje (viršūnėje) ir romų vaikų mamos įsitraukę į projektą (piramidės pagrindas). • Baigusi specialią programą romų moteris (motina) galėjo dirbti bendruomenėje kaip specialistė.		<i>Silpnosios pusės:</i> • Pasikeitus lektoriams, vėlavo programos įgyvendinimas. • Ilgai trukusio abipusio nepasitikėjimo periodo metu tik kelios mamos nusprendė dalyvauti programoje	
4. Apžvalga			
Ar projektas:	<i>Įgyvendinamas vietoje?</i>	Taip	
	<i>Taikomas kitose vietovėse?</i>		Ne
	<i>Kurioje?</i>		
	<i>Išplėtotas nacionaliniu lygiu?</i>		Ne
	<i>Pritaikomas kitoms tikslinėms grupėms?</i>		Ne
Ar projektas iškėlė kitus poreikius? Ne			
	<i>Kokius?</i>		
Ar projektas sukūrė kitų problemų? Ne			
	<i>Kokių?</i>		
Ar šis projektas gali būti įdomus: tik ikimokyklinio amžiaus vaikus turinčioms mamoms			
	<i>Privalomo mokymo nebaigiančiam jaunimui?</i>		
	<i>Ką tik iškritusiam iš mokymo sistemos jaunimui?</i>		
	<i>Jauniems suaugusiems?</i>		
	<i>Suaugusiųjų profesinei integracijai?</i>		

Keliaujančių žmonių mokymas Aurillaco ir Saint-Flouro vidurinėse mokyklose, 2004-2005 metai

1. Vietinis programos įgyvendinimo kontekstas				
Įgyvendinimo vieta	Mokykla/įstaiga, miestas: la Jordanne, la Treilhe, Ferry, la Ponétie – Aurillac ir Middle School Blaise Pascal – Saint-Flour vidurinės mokyklos		Šalis: Prancūzija	
Projekto koordinatorius	Pavardė, vardas: Boubon Marie-Laure		Pareigos: Jaunimo integracijos sistemos atsakingoji vadovė	
Projekto iniciatorius	Vadovaujančios grupės nariai:	Mokytojai:	Tikslinės grupės nariai:	Kiti:
Tikslinė grupė	Berniukai: 21		Privalomojo mokymo laikotarpis: 37	
	Mergaitės: 16		Pasibaigus privalomajam mokymui:	
	Iš viso: 37		8-25 metų amžiaus:	
			Vyresni nei 25 metų:	
Skaičių dinamika	Po 1 metų 38	Po 2 metų	Po 3 metų	Po 10 metų
2. Programos aprašymas				
Tikslai	Suteikti išsilavinimą jaunesiems “keliautojams”			
Partneriai	Vidiniai partneriai: “Inspection Académique” (Švietimo departamento direkcija) Valstybinio švietimo inspektoriai “integracijos mokykloje” ir “informacinio vadovavimo” srityse		Išoriniai partneriai: Vietinės valdžios atstovai, asociacijos ir socialiniai darbuotojai	
Programos aprašymas	Dauguma 12 metų ir vyresnių keliautojų neįsisavina instrumentinių žinių (skaitymo, rašymo, aritmetikos). Šie moksleiviai kai kuriuos dalykus mokosi pagal bendrą programą ir lanko pamokas kartu su visais (fizinio lavinimo, muzikos, istorijos, geografijos ir kt.), o pagrindinius dalykus mokosi pagalbinėse klasėse. Ši sistema padeda jiems įsisavinti instrumentines žinias, integruotis vidurinės mokyklos klasėse ir praktiškai pritaikyti jiems mokymo būdus.			
Ištekliai	Personalas: 1 pradinės mokyklos mokytojas, 1 atsakingas vadovas, 3 ugdymo asistentai		Vidinis: 5	
			Išorinis:	
	Materialinė bazė: 5 programoje dalyvaujančių vidurinių mokyklų materialinė bazė			
	Finansiniai: “Inspection Académique” (Švietimo departamento direkcija) – “Rectorate” (regioninė švietimo direkcija) – Socialinis Europos fondas		Rėmėjai: “Conseil général” (Cantalo departamento taryba)	
Numatomi rezultatai	Kokybiniai: Skatinti mokymosi motyvą, gerinant moksleivių žinias		Kiekybiniai: Pagerinti mokyklos lankymo rodiklius, sumažinti praleistų pamokų skaičių, kas mėnesį aiškinantis praleidimų priežastis	
Pasiekti rezultatai	Kokybiniai: Skatinti mokymosi motyvą, gerinant moksleivių žinias		Kiekybiniai: Pagerinti mokyklos lankymo rodiklius, sumažinti praleistų pamokų skaičių, kas mėnesį aiškinantis praleidimų priežastis	

3. Programos vertinimas			
Kas padėjo diegti programą?			
	Tikslinei grupei: Mokyklos ir šeimos ryšių stiprinimas	Mokytojams ir kitiems: Mokymas (organizuotas CASNAV – Akademiniis naujai atvykusių imigrantų ir keliaujančių vaikų mokymo centras)	Partneriams: Visų programoje dalyvaujančių partnerių reguliarūs susitikimai
Kokios iškilo kliūtys ir kaip jos buvo įveiktos?			
	Kliūtys: - Informacijos vertinimui trūkumas. - Nepakankami mokymosi įgūdžiai.	Sprendimai: - Sukurtas nuoseklaus fiksavimo bukletas mokyklose. - Sisteminis individualiosios pedagogikos taikymas po to, kai vaikai įvertinti pagal pasiekimų lygį.	
Bendras programos vertinimas			
Stipriosios pusės: - Mokyklos lankymo rodiklių pagerėjimas. - Atsižvelgimas į jaunųjų keliautojų specialiuosius poreikius. - Mokyklos ir šeimos ryšių stiprinimas.		Silpnosios pusės: - Rūpinimosi šiais vaikais integruotose klasėse sunkumai. - Valstybinės politikos trūkumas, siekiant geresnio keliaujančių moksleivių mokyklos lankymo.	
4. Apžvalga			
Ar šis projektas:	Igyvendinamas vietoje?	Taip	
	Taikomas kitose vietovėse?		Ne
	Kuriose ?		
	Išplėtotas nacionaliniu lygiu?		Ne
	Pritaikomas kitoms tikslinėms grupėms?	Taip	
Ar projektas iškėlė kitus poreikius ? Taip			
	Kokių? Profesinio konsultavimo būtinybė jaunesniems, negu 14 metų vaikams		
Ar projektas sukūrė kitų problemų? Taip			
	Kokių? Būtina tobulinti ugdymą mokykloje		
Ar šis projektas gali būti įdomus:			
	Privalomo mokymo nebaigiančiam jaunimui?	Taip	
	Ką tik iškritusiam iš mokymo sistemos jaunimui?	Taip	
	Jauniems suaugusiems?	Taip	
	Suaugusiųjų profesinei integracijai?		Ne

Parengimas laikyti eismo taisyklių egzaminus GRETA'oje, Aurillace, 2005 m.

1. Vietinis programos įgyvendinimo kontekstas				
Įgyvendinimo vieta	Mokykla/įstaiga, miestas: “Les Dinandiers” Keliaujančių žmonių priėmimo sritis Aurillace (Cantalje)		Kontaktinė informacija: GRETA des Monts du Cantal 10 ruede Docteur Chibret 15000 Aurillac Prancūzija	
Projekto koordinatorius	Pavardė, vardas: Chavignier Brigitte		Pareigos: Mokymo konsultantė	
Projekto iniciatoriai	Vadovaujančios grupės nariai:	Mokytojai:	Tikslinės grupės nariai:	Kiti: Aurillaco metropolijos bendruomenė
Tikslinė grupė	Berniukai: 1		Privalomojo mokymo laikotarpiu:	
	Mergaitės: 5		Baigus privalomą mokymą: taip	
	Iš viso: 6		18-25 metų amžiaus:	
			Vyresni, nei 25 metų:	
Skaičių dinamika	Po 1 metų	Po 2 metų	Po 3 metų	Po 4 metų
2. Programos aprašymas				
Tikslai	- Padėti metropolijos bendruomenei, remiančiai užsiėmimus, skirtus neraštingumui įveikti. - Suteikti galimybę Les Dinandiers srities jaunimui efektyviai pasiruošti eismo taisyklių egzaminams, suteikiant pagrindinių žinių ir aktyviai mokantis eismo taisyklių. - Šie užsiėmimai nepakeičia mokymosi vairavimo mokykloje: pagrindinis dėmesys sutelkiamas į kognityvinius mechanizmus ir egzaminų reikalavimų iššifravimą.			
Partneriai	Vidiniai partneriai: CABA (Aurillac Metropolitan Community- Aurilllaco metropolijos bendruomenė) ir GRETA (Group of Establishments of the National Education – Valstybinio švietimo įstaigų grupė).		Išoriniai partneriai:	
Programos aprašymas	GRETA’os konsultantas yra tas pat asmuo, kuris dalyvauja suaugusiųjų neraštingumo likvidavimo ir pagalbos, atliekant namų darbus, programose. Užsiėmimai trunka 4 mėnesius po 4 valandas per savaitę. Tokia mokymosi tvarka nustatyta eksperimento pradžia. Mokymo priemonės, kurias parengė pats konsultantas ir specialiai tam skirtas kompaktinis diskas padeda mokiniams išmokti kelio ženklus, susipažinti su egzaminų klausimais. Mokymas taip pat turi padėti užsirašyti į egzaminus ir juos sėkmingai išlaikyti, o tai padrąsina jaunimą rimtai jiems pasiruošti ir legaliai įgyti vairuotojo pažymėjimą.			
Ištekliai	Personalas:		Vidaus: 1 mokymo konsultantas ir 1 mokytojas.	
			Išorės: 2 socialiniai darbuotojai	
	Materialiniai: 1 kambarys ir 2 kompiuteriai su mokymo priemonėmis ir kompaktiniu disku kompiuteriui iš GRETA’os			
	Finansiniai: 5400 EUR		Rėmėjai: Cantalo departamento Vyriausioji taryba	
Numatomi rezultatai	Kokybiniai: Mokymosi pažanga ir akivaizdi motyvacija		Kiekybiniai: Pastovus lankomumas	
Pasiekti rezultatai	Kokybiniai: Užsirašymas į egzaminus vairuotojo pažymėjimui gauti		Kiekybiniai:	

3. Programos vertinimas			
Kas padėjo įgyvendinti programą?			
	<i>Tikslinei grupei:</i> Pasiūlytas sprendimas poreikiui patenkinti, programa siūloma, bet ne primetama, ji vykdoma keliaujančių žmonių priėmimo srityje, kur jie gyvena.	<i>Mokytojams ir kitiems:</i> Geras mokinių pažinimas. Bendradarbiavimas su priėmimo srities socialiniu darbuotoju. Tokio pobūdžio patirtis su šia tikslinei grupei GRETA'os organizuojamais integraciniais užsiėmimais.	<i>Partneriams:</i> Metropolijos bendruomenės prezidentui įteikta kokybinė šios programos ataskaita.
Kokių pasitaikė kliūčių ir kaip jos buvo įveikiamos?			
	<i>Kliūtys:</i> - Mokinių mobilumas: programa pradėta įgyvendinti kovo mėnesį, kai daugelis jų jau buvo išvykę. - Dideli sunkumai, su kuriais susiduria keliaujantys žmonės priėmimo srityje ir kurie tiesiogiai su šia programa yra nesusiję.	<i>Sprendimai:</i> - Jeigu ir toliau bus bendradarbiaujama šioje srityje, programos įgyvendinimą reiktų pradėti rudenį arba sausio mėnesį. - Pertvarkant priėmimo sritį, reiktų numatyti mokymosi patalpas.	
Bendras programos vertinimas. Dar per maža patirties, kad galima būtų konkrečiai atsakyti.			
<i>Stipriosios pusės:</i> Reguliarus dalyvavimas užsiėmimuose, aktyviai susidomėjimas gilesnėmis studijomis, išeinančiomis už šios programos ribų.		<i>Silpnosios pusės:</i> Nepritaikytos ir neįdomios mokymosi patalpos.	
4. Apžvalga			
Ar projektas:	Igyvendinamas vietoje?	Taip	
	Pritaikytas kitose vietovėse?		
	Kuriose ?		
	Išplėtotas nacionaliniu lygiu?		
	Pritaikomas kitoms tikslinėms grupėms?	Taip	
Ar projektas iškėlė kitus poreikius? Taip			
	Kokių? Amato mokymosi skatinimas, likviduojant neraštingumą		
Ar projektas sukūrė kitų problemų?			
	Kokių?		
Ar šis projektas gali būti įdomus:			
	Privalomo mokymo nebaigiančiam jaunimui?		
	Ką tik iškritusiam iš mokymo sistemos jaunimui?		
	Jauniems suaugusiems?	Taip	
	Suaugusiųjų profesinei integracijai?	Taip	

Pagalba Aurillace gyvenantiems keliaujančių žmonių vaikams, atliekant namų darbus, 2004-2005 m.

1. Vietinis programos įgyvendinimo kontekstas				
Įgyvendinimo vieta	Mokykla/įstaiga, miestas: Aurillaco Les Dinandiers sritis		Kontaktinė informacija: GRETA des Monts du Cantal 10 ruede Docteur Chibret 15000 Aurillac Prancūzija	
Projekto Koordinatorius	Pavardė, vardas: Chavignier Brigitte		Pareigos: Mokymo konsultantė	
Projekto iniciatorius	Vadovaujančios grupės nariai:	Mokytojai:	Tikslinės grupės nariai:	Kiti: Cantalo apskrities taryba
Tikslinė grupė	Berniukai: 13		Privalomojo mokymo laikotarpiu: taip	
	Mergaitės: 11		Pasibaigus privalomajam mokymui:	
	Iš viso: 24		18-25 metų amžiaus:	
			Vyresni nei 25 metų amžiaus:	
Skaičių dinamika	Po 1 metų	Po 2 metų	Po 3 metų	Po 4 metų
2. Programos aprašymas				
Tikslai	- Atsižvelgti į socialinių darbuotojų, dirbančių, keliaujančių žmonių priėmimo srityje, reikalavimus skirti papildomą paramą, nes jie vieni du kartus per savaitę padėdavo vaikams ruošti namų darbus ir jautėsi tuo darbu perkrauti. - Padėti vaikams atlikti namų darbus, kad jie neatsiliktų ir galėtų normaliai užbaigti mokslo metus. - Teikti paramą tėvams. Ji nesusijusi su mokyklų instruktavimu, tai priklauso nuo kitų struktūrų.			
Partneriai	Vidiniai partneriai: Vyriausioji Cantalo taryba ir GRETA (Group of Establishments of the National Education – Valstybinio švietimo įstaigų grupė) Monts du Cantalyje		Išoriniai partneriai: Aurillaco srities metropolijos bendruomenė (2 socialiniai darbuotojai) ir Aurillaco priėmimo srities mokyklų vadovai.	
Programos aprašymas	Ta pati mokytoja atvyksta į GRETA ir į užsiėmimus su suaugusiais, kad į šį procesą nuosekliai įsitrauktų tėvai. Mokytoja prižiūri, kad mokykloje skiriami namų darbai būtų sistemingai ir teisingai atliekami. Siekiant šio tikslo, gali tekti ir papildomai aiškinti. Ši mokytoja dirba du kartus per savaitę po 1, 5 valandos. Jai padeda vienas arba du priėmimo centro darbuotojai. Jeigu laikomasi nuostatos, kad šie užsiėmimai turi vykti savanoriškai, juos reikia nuosekliai lankyti, kad mokykloje gerai sektųsi. Ryšys su klasėje dirbančiais mokytojais palaikomas, darant įrašus pratybų sąsiuvinyje ir vykstančiuose susirinkimuose, į kuriuos atvyksta visas programoje dirbantis personalas. Suderinus su mokyklų vadovais, GRETA gali teikti mokymo priemones. Atsižvelgiant į visuomeninius suvaržymus, pagrindinė pagalba yra teikiama nuo spalio iki balandžio mėnesio.			
Ištekliai	Personalas:		Vidaus: 1 mokytojas ir 1papildomas repetitorius	
			Išorės: 2 priėmimo srities centro darbuotojai	
	Materialiniai: 1 kambarys ir 2 kompiuteriai su		GRETA mokymo priemonėm	
	Finansai: 4 000 EUR		Rėmėjai: Cantalo apygardos taryba	
Numatomi rezultatai	Kokybiniai: Mokymosi pažanga ir akivaizdi motyvacija		Kiekybiniai: Sistemingas lankomumas.	
Pasiekti rezultatai	Kokybiniai: Gana pastovus lankomumas, ypač priėmimo srities pagrindinės mokyklos mokinių. Priklausomai nuo to, kaip į programą įsijungia kitų miesto mokyklų vadovai, lankomumo rodikliai kartais svyruoja.		Kiekybiniai:	

3. Programos įvertinimas			
Kas padeda įgyvendinti programą?			
	<i>Tikslinei grupei:</i> Tai, kad dalyvavimas nebuvo primestas. Užsiėmimai papildė stovyklų darbuotojų veiklą, tačiau yra profesionalesni.	<i>Mokytojams ir kitiems:</i> Geras tikslinės grupės pažinimas. Bendradarbiavimas su srities centro darbuotojais.	<i>Partneriams:</i> Visų programos dalyvių bendradarbiavimas.
Kokių pasitaikė kliūčių ir kaip jos buvo įveikiamos?			
	<i>Kliūtys:</i> - Keliaujantys tėvai. Tėvai ne visada supranta, kokia svarbi yra ši parama. - Dideli sunkumai gyvenimo vietoje, kurie tiesiogiai su šia veikla nesusiję.	<i>Sprendimai:</i> Knyga ryšio palaikymui su mokyklų vadovais.	
Bendras programos vertinimas:			
Ši programa buvo atnaujinta antraisiais metais ir tikriausiai bus atnaujinta kitais metais.			
<i>Stipriosios pusės:</i> Nemažėjo lankomumas. Mokytojas gerai pritapo priėmimo srityje.		<i>Silpnosios pusės:</i> Nepakankamai pritapę ir svetingi srities gyventojai.	
4. Apžvalga			
Ar projektas:	<i>Įgyvendinamas vietoje?</i>	Taip	
	<i>Pritaikytas kitose vietovėse?</i>		
	<i>Kuriose?</i>		
	<i>Išplėtotas nacionaliniu lygiu?</i>		
	<i>Pritaikomas kitoms tikslinėms grupėms?</i>		
Ar projektas iškėlė kitus poreikius?			
	<i>Kokius?</i> Suaugusiųjų mokymas skaityti ir rašyti, jų neraštingumo likvidavimas.		
Ar projektas sukūrė kitų problemų?			
	<i>Kokių?</i>		
Ar šis projektas gali būti įdomus:			
	<i>Privalomo mokymo nebaigiančiam jaunimui?</i>		
	<i>Ką tik iškritusiam iš mokymo sistemos jaunimui?</i>		
	<i>Jauniems suaugusiems?</i>	Taip	
	<i>Suaugusiųjų profesinei integracijai?</i>	Taip	

Suaugusiųjų neraštingumo šalinimas GRETA'oje Monts du Cantalyje, 2005 m.

1. Vietinis programos įgyvendinimo kontekstas				
Įgyvendinimo vieta	Mokykla/įstaiga, miestas: “Les Dinandiers” Keliaujančių žmonių priėmimo sritis Aurillacas (Cantal)		Kontaktinė informacija: GRETA des Monts du Cantal 10 ruede Docteur Chibret 15000 Aurillac Prancūzija	
Projekto koordinatorius	Pavardė, vardas: Chavignier Brigitte		Pareigos: Mokymo konsultantė	
Projekto iniciatoriai	Vadovaujančios grupės nariai:	Mokytojai:	Tikslinės grupės nariai:	Kiti: Cantelio skyriaus vyriausioji taryba
Tikslinė grupė	Berniukai: 25		Privalomojo mokymo laikotarpiu:	
	Mergaitės: 7		Pasibaigus privalomajam mokymui: taip	
	Iš viso: 32		18-25 metų amžiaus jaunimas:	
			Vyresni nei 25 metų amžiaus:	
Skaičių dinamika	Po 1 metų 17	Po 2 metų	Po 3 metų	Po 4 metų
2. Programos aprašymas				
Tikslai	- Suteikti pagrindinių skaitymo, rašymo ir matematikos žinių, kad galėtų stebėti savo vaikų mokymąsi. - Padėti išlaikyti kelių taisyklių egzaminus. - Išmokyti savarankiškai tvarkyti dokumentus su valdininkais ir savarankiškai realizuoti savo integracijos planą. - Kai kuriems iš jų padėti įveikti neraštingumą: -rašymo ir skaitymo modulis -matematikos modulis -šiuolaikinio gyvenimo ir pilietybės modulis			
Partneriai	Vidiniai partneriai: Vyriausioji Cantalo taryba ir Valstybinio švietimo įstaigų grupė (Group of Establishments of the National Education, GRETA) “Monts du Cantal”		Išoriniai partneriai: Neraštingumo valdymo komitetas ir du keliaujančių žmonių priėmimo srities socialiniai darbuotojai	
Programos aprašymas	Patikima GRETA instruktorė, kuri yra įpratusi dirbti tokio pobūdžio darbus ir bendrauti su tiksline grupe, budi du kartus per savaitę nuo 14:00 iki 16:00 val. Glaudžiai bendradarbiaudama su keliaujančių žmonių priėmimo srities socialiniais darbuotojais, ji nuoširdžiai priima mokinius, kuria pasitikėjimo atmosferą, kuri yra būtina sėkmingam mokymuisi, padeda išmokyti kalbą ir neatsilikti nuo programinių reikalavimų. Bendradarbiaudama su priėmimo srities darbuotojais, ji kiekvienam padeda individualiai. Ji taip pat mokys pažinti administracines struktūras ir sričių ribas: pvz., orientuotis Prancūzijos žemėlapyje ir kelionių maršrutuose, kartu suteikiant informacijos apie apžvelgtus regionus. Kursai bus griežtai individualizuoti, atsižvelgiant į skirtingą pasirengimo lygį ir mokymosi tikslus.			
Ištekliai	Personalas:		Vidaus: 1 mokymo konsultantas ir 1 mokytojas	
			Išorės: 2 keliaujančių žmonių priėmimo srities socialiniai darbuotojai	
	Materialiniai: 1 kambarys ir 2kompiuteriai su mokymo priemonėmis ir GRETos CD Romu			
	Finansiniai: 4400 EUR		Finansiniai partneriai: Vyriausioji Cantalo skyriaus taryba	
Numatomi rezultatai	Kokybiniai:		Kiekybiniai: Reguliarus lankomumas	
Pasiekti rezultatai	Kokybiniai: Tik trys mokiniai, vyresni nei 30 metų, turėjo susikaupimo problemu		Kiekybiniai: Nereguliarus lankomumas ir vyrų-motėrų disproporcija	

3. Programos vertinimas			
Kas padėjo įgyvendinti programą?			
	<i>Tikslinei grupei:</i> • Neprivalomas dalyvavimas, po pietų vykstantys užsiėmimai. • Atsižvelgta į mokinių reikalavimus. • Atsižvelgta į motyvų įvairovę.	<i>Mokytojams ir kitiems:</i> • Geras programos dalyvių pažinimas. • Bendradarbiavimas su keliaujančių žmonių priėmimo srities mokymo atstovais.	<i>Partneriams:</i> Artimas bendradarbiavimas.
Kokių pasitaikė kliūčių ir kaip jos buvo įveiktos?			
	<i>Kliūtys:</i> • Mokinių mobilumas. • Dideli sunkumai, su kuriais susiduriama keliaujančių žmonių priėmimo srityje ir kurie nesusiję tiesiogiai su įgyvendinama programa.	<i>Sprendimai:</i> Rekonstruojant keliaujančių žmonių priėmimo sritį, numatyti mokymo kambarių steigimą.	
Bendras programos vertinimas			
<i>Stipriosios pusės:</i> Jie atrodė susidomėję		<i>Silpnosios pusės:</i> • Nepritaikyti ir neįkūrus mokymo kambariai. • Mažai moterų užsirašė.	
4. Apžvalga			
Ar projektas:	<i>Įgyvendinamas vietoje?</i>	Taip	
	<i>Pritaikomas kitose vietovėse?</i>	Taip	
	<i>Kurioje? "la Touète" keliaujančių žmonių priėmimo srityje, esančioje Saint Floure</i>		
	<i>Išplėtotas nacionaliniu lygiu?</i>		
	<i>Pritaikomas kitoms tikslinėms grupėms ?</i>	Taip	
Ar projektas iškėlė kitus poreikius?			
	<i>Kokius? Reikia paspartinti neraštingumo įveikimo kursų organizavimą</i>		
Ar projektas sukūrė kitų problemų?			
	<i>Kokių?</i>		
Ar šis projektas gali būti įdomus:			
	<i>Privalomo mokymo nebaigiančiam jaunimui?</i>		
	<i>Ką tik iškritusiam iš mokymo sistemos jaunimui?</i>		
	<i>Jauniems suaugusiems?</i>	Taip	
	<i>Suaugusiųjų profesinei integracijai?</i>	Taip	

Keliančių žmonių mokymas Louise Michelio pagrindinėje mokykloje, 2004-2005 m.

1. Vietinis programos įgyvendinimo kontekstas				
Įgyvendinimo vieta	Mokykla/įstaiga, miestas: Louise Michelio pagrindinė mokykla		Šalis: Prancūzija	
Projekto koordinatorius	Pavardė, vardas: Jacques Quenton		Pareigos: Direktorius	
Projekto iniciatorius	Valdymo grupės nariai:	Mokytojai:	Tikslinės grupės nariai:	Kiti:
Tikslinė grupė	Berniukai: 2		Privalomojo mokymo laikotarpis:	
	Mergaitės: 1		Pasibaigus privalomajam mokymui:	
	Iš viso: 3		18-25 metų amžiaus:	
			Vyresni, negu 25 metų:	
Skaičių dinamika	Po 1 metų 7 (6 mergaitės, 1 berniukas)	Po 2 metų	Po 3 metų	Po 4 metų
2. Programos aprašymas				
Tikslai	- Padėti pasirengti jaunajam keliautojui (16 metų jaunuoliui) tolesnėms studijoms po privalomojo dešimtmečio mokymo. - Sudaryti gebėjimų ir polinkių portfolio, įteisinantį jaunuolio dešimtmetį išsilavinimą.			
Partneriai	Vietiniai partneriai: Pagrindinės mokyklos mokytojai		Išoriniai partneriai:	
Programos aprašymas	Ši programa sudaryta dvejiems mokslo metams. Pirmaisiais metais jaunas keliautojas lanko įvairius kursus profesinėse mokyklose, SEGPA (Adaptuoto bendrojo ugdymo ir profesinio mokymo skyriuose), EREA (regioninėse adaptuoto ugdymo įstaigose) ir įgyja pagrindines žinias ir profesinius įgūdžius. Šie trumpi kursai (trunkantys vieną arba dvi dienas) skirti tam, kad mokinys, naudodamasis psichologo-karjeros konsultanto pagalba ir įvairių kursų vadovų bei tutorių rekomendacijomis, galėtų sudaryti savo profesinės karjeros projektą. Per pirmąjį antrųjų metų semestrą pasirenka mokymo kursą vienoje iš programoje dalyvaujančių mokyklų. Jo pasirinkimui pritaria komisija, kurią sudaro pirmųjų metų įvairinių kursų dalyviai. Mokymo kursas pasirinktoje veiklos srityje trunka keturias savaites, mokymo laikas paskirstomas šešių mėnesių laikotarpyje, priklausomai nuo mokyklos ir pasirinktos veiklos reikalavimų. Antrajame semestre planuojamas dviejų savaičių darbas kompanijoje, leidžiantis įgyti praktinės patirties realioje darbo vietoje. Gebėjimų ir polinkių portfolio atspindi paties jaunuolio ir jo šeimos pasižadėjimą dalyvauti programoje ir įteisina jaunuolio pasiekimus, įgytus per dvejus mokymosi metus. Kiekviename etape siekiama įtraukti daugiausia dešimt keturiolikos – penkiolikos metų jaunuolių. Prieš pradėdant mokymąsi pagal šią programą svarbu sudaryti sutartis su įvairiais joje dalyvaujančiais partneriais (ypač su pačiu jaunuoliu ir jo šeima).			
Ištekliai	Personalas:		Vidinis: 3 (1 tutorius kiekvienam tikslinės grupės atstovui)	
			Išorinis: Darbo įgūdžių mokytojai	
	Materialiniai: transportas moksleiviams			
	Finansai: 2980,50 EUR		Rėmėjai: Valstybinė ir vietos valdžios parama (Visuotinė Puy-de-Dôme taryba); GIP Auvergne	
Numatomi rezultatai	Kokybiniai: Šiame etape siekiama padėti jaunesiems keliautojams įgyti žinių apie tolimesnių studijų galimybes po dešimties metų (amatų mokyklose, profesiniuose licėjuose, darbo vietoje) ir sulaukyti juos nuo to, kad miestų mokyklą, nesulaukę šešiolikos metų ir neįgiję jokios kvalifikacijos.		Kiekybiniai: Trys tikslinės grupės atstovai sieks įgyti profesinių įgūdžių, mokydami vidurinėje mokykloje.	

Pasiekti rezultatai	<i>Kokybiniai:</i> Vertinimas bus baigtas 2004/2005 mokslo metų pabaigoje, bet dabar visi trys tikslinės grupės atstovai tebesimoko, nors jau yra vyresni nei 16 metų. Jie aktyviai dalyvauja karjeros pasirinkimo procese.		<i>Kiekybiniai:</i> Bus įvertinti 2004/2005 mokslo metų pabaigoje	
3. Programos vertinimas				
Kas padėjo įgyvendinti programą?				
	<i>Tikslinei grupei:</i> • Aiškus noras tęsti mokslus ir po to, kai jiems sukaks 16 metų. • Pagerėjusi nuomonė apie save. • Šeimos parama.	<i>Mokytojams ir kitiems:</i> • Pasirengimas dirbti, atsižvelgiant į kiekvieno moksleivio individualius poreikius. • Tai, kad ši programa buvo viso mokyklos darbo esminis aspektas.	<i>Partneriams:</i> • Atsižvelgimas į individualius beneficiantų poreikius. • Aiškus mokyklų pasiryžimas konstruktyviai dirbti, padedant įgyvendinti individualius moksleivių projektus.	
Kokių pasitaikė kliūčių ir kaip jos buvo įveikiamos?				
	<i>Kliūtys:</i> • Mokinių nuogastavimai ir nepasitikėjimas savimi. • Transporto išlaidos. • Šeimos narių nuogastavimai.	<i>Sprendimai:</i> • Pokalbiai su programoje dalyvaujančiais suaugusiais (mokytojais ir kitais: psichologais-karjeros konsultantais, tutoriais). • Vietinės valdžios finansinė parama. • Reguliarūs pokalbiai su šeimos nariais.		
Bendras programos vertinimas				
<i>Stipriosios pusės:</i> • Normalizavosi jų savęs vertinimas. • Geriausias dalyvavimas mokyklos gyvenime, lyginant su ankstesniais metais. • Atsivėrė tolimesnių profesinių studijų galimybės.			<i>Silpnosios pusės:</i> • Kai kurios šeimos bijo. • Transporto išlaidos. • Kai kurių ateities partnerių atsisakymas dalyvauti projekte.	
4. Apžvalga				
Ar projektas:	<i>Įgyvendinamas vietoje?</i>	Taip		
	<i>Pritaikytas kitose vietovėse?</i>		Ne	
	<i>Kuriose?</i>			
	<i>Išplėtotas nacionaliniu lygiu?</i>		Ne	
	<i>Pritaikomas kitoms tikslinėms grupėms?</i>	Taip		
Ar projektas iškėlė kitus poreikius? Ne				
	<i>Kokius?</i>			
Ar projektas sukūrė kitų problemų? Ne				
	<i>Kokių?</i>			
Ar šis projektas gali būti įdomus:				
	<i>Privalomo mokymo nebaigiančiam jaunimui?</i>	Taip		
	<i>Ką tik iškritusiam iš mokymo sistemos jaunimui?</i>	Taip		
	<i>Jauniems suaugusiems?</i>	Taip		
	<i>Suaugusiųjų profesinei integracijai?</i>	Taip		

Keliaujančių žmonių vaikų mokymas Viktoro Hugo vidurinėje mokykloje, 2005 m.

1. Vietinis programos įgyvendinimo kontekstas				
Įgyvendinimo vieta	Mokykla/įstaiga, miestas: Viktoro Hugo vidurinė mokykla, Volvicas		Kontaktinė informacija: Collège Victor Hugo 4 avenue de la Liberté 63530 Volvic Prancūzija	
Projekto koordinatorius	Pavardė, vardas: Bddiere Maryline		Pareigos: Instruktorė	
Projekto iniciatoriai	Vadovaujančios grupės nariai: panelė Legrand	Mokytojai:	Tikslinės grupės nariai:	Kiti:
Tikslinė grupė	Berniukai: 9		Privalomojo mokymo laikotarpis: 21	
	Mergaitės: 12		Pasibaigus privalomajam mokymui: 19	
	Iš viso: 21		18-25 metų amžiaus:	
			Vyresni nei 25 metų amžiaus:	
Skaičių dinamika	Po 1 metų 22 mokiniai (4 iš jų naujokai)	Po 2 metų	Po 3 metų	Po 4 metų
2. Programos aprašymas				
Partneriai	Vidaus: Švietimo ministerija		Išorės: GIP Auvergne (Public Interests Group) – Auvergne’ės Viešųjų interesų grupė	
Programos aprašymas	Gerbti vidurinės mokyklos gyvenimo būdą: - Turint nuosavas priemones, gerbiant mokyklos turimas priemones, dalyvaujant bendrame darbe. - Vienodos taisyklės visiems: įspėjimai, draudimai, pašalinimas. Numatyti konkrečią stebėjimo schemą: - Fiksuoti praleistas pamokas. Nustačius, kad pamokos praleistos be pateisinamos priežasties, socialinis darbuotojas, dirbantis su keliaujančiais žmonėmis, lankosi šeimose ir mokykloje. - Ugdymo komanda, vadovaujanti grupė ir vadovai susitinka 2 kartus per mėnesį. - Kasdieniniai instruktorės ir mokyklos atstovo pokalbiai. - Kiekvieną vakarą “eiti į autofurgoną su mokiniu”, siekiant užmegzti tiesioginį ryšį su šeima. - Kiekvieną trimestrą kviesti tėvus po vieną į mokyklą, kad jie gautų tiesioginę informaciją apie savo vaikų mokymosi trimestro rezultatus. - Stebėjimo lenta klasėje esantiems mokiniams – akivaizdi informacija mokiniui, kurioje pažymimos iš ugdymo komandos ir mokyklos vadovybės gaunamos žinios. Siekti keliaujančių vaikų ir kitų vaikų bendravimo: - Dalyvaujant bendroje veikloje (kūrybiniai užsiėmimai). - Suteikiama kitiems vaikams informacija apie keliaujančių vaikų gyvenimo būdą: dokumentiniai filmai, naujienos, pokalbiai. Moksleivių mokymosi grupių mokykloje organizavimas: 2 grupės, į kurias mokiniai suskirstomi pagal mokymosi lygį, amžių, atsižvelgiant į mokinių skaičių keliaujančių vaikų klasėje. Abiem grupėms skiriami 8 valandų per savaitę kursai: 1 grupė: nuo neraštingų iki silpnai skaitančių 2 grupė: nuo silpnai skaitančių iki skaitančių - Mokytojų savanorių vedami specialūs kursai, atsižvelgiant į mokyklos laiko galimybes (žiūrėkite; vidinių išteklių schemą). 2 šeštos klasės mokiniai, ugdymo asistentui padedant, sustiprintai mokosi prancūzų kalbos ir matematikos. ½ valandos: visai keliaujančių moksleivių klasei padedama ruošti namų darbus.			

	Kitu mokymosi laiku mokomasi bendrose klasėse, kuriose yra vienas arba du keliaujantys moksleiviai.		
Ištekliai	Personalas: Speciali mokymo komanda. Specialus vykdomantis personalas.	Vidaus: Neraštingumo likvidavimui: • 13 valandų per savaitę dirbantis instruktorius. • 4 valandas per savaitę dirbantis prancūzų kalbos mokytojas. • 3 valandas per savaitę dirbantis matematikos mokytojas. • Geografija ir tikslieji mokslai – 2 valandos per savaitę. • Fizinis lavinimas – 2 valandos per savaitę. Specialus instruktavimas: • Pilnu etatu dirbantis ugdymo asistentas	
		Išorės: • Dirbantis su keliaujančiais žmonėmis socialinis darbuotojas • Keliaujančių vaikų prioritetinis mokymas • Keliaujanti mokykla • Pradinė mokykla • Tėvai	
	Materialiniai: Vidurinės mokyklos disponuojama infrastruktūra: patalpos, techninė įranga, mokymo priemonės ir kt.		
	Finansiniai: Partnerių skiriami kreditai personalo algoms ir darbui reikalingam turtui apmokėti.	Rėmėjai: • Švietimo ministerija • Puy de Dôme vyriausioji taryba • Europos fondai	
Numatomi rezultatai	Kokybiniai: Suformuoti mokymosi ir abipusės pagarbos poreikį: • Stipriai remiamas privalomas mokymas. • Bendrų elgesio taisyklių įsisavinimas. • Skaitymo ir rašymo įgūdžių tobulinimas.	Kiekybiniai: Mokymosi pažanga ir maksimalus dalyvavimas	
Pasiekti rezultatai	Kokybiniai: • Mokinių lankomumo pagerėjimas. • Padidėjęs dėmesys mokymuisi. • Abipusė mokinių ir vidurinės mokyklos personalo pagarba.	Kiekybiniai: • Visų mokinių skaitymo įgūdžių žymus pagerėjimas. • Vidurinės mokyklos personalo vykdomas pažangos fiksavimas.	
3. Programos vertinimas			
Kas padėjo įgyvendinti programą?			
	Tikslinei grupei: • Vidurinėje mokykloje daugiau kaip 10 metų vykstantis keliaujančių vaikų ugdymas. • Ugdymo prioritetų tinklo keliaujantiems vaikams ir keliaujančiai mokyklai egzistavimas. • Miesto tarybos dalyvavimas, priimančias keliaujančius žmones.	Mokytojams ir kitiems: • Vieno ar daugiau instruktorių pagalba mokyklos komandai. • Ugdymo asistento paskyrimas specialistams užduotims su keliaujančiais vaikais atlikti.	Partneriams: • Būtinybė atsižvelgti į vidurinėse mokyklose didėjančią keliaujančių vaikų skaičių. • Vietinių mokyklų inspektorių ataskaitos. • Europos fondų parama.
Kokių pasitaikė kliūčių ir kaip jos buvo įveikiamos?			
	Kliūtys: • Kai kurie tėvai pernelyg atsargiai žiūrėjo į savo vaikų mokymąsi vidurinėje mokykloje.	Sprendimai: • Reguliarūs pasitarimai (mokymo komanda ir vidurinės mokyklos vykdomantis personalas).	

	- Tos nuostatos pasekmė – nereguliarus lankomumas, pamokų praleidimai. - Atpratimas nuo mokyklos, pabaigus privalomą mokymą.	- Neatidėliojamas ryšys su keliaujančia mokykla ir socialiniu darbuotoju. - Ugdymo prioritetų tinklo darbo susirinkimuose analizuojami kylantys sunkumai ir galimi sprendimai.	
Bendras programos vertinimas			
<i>Stipriosios pusės:</i> - Keliaujantys vaikai labiau domisi mokykloje skiriamomis užduotimis ir noriau dalyvauja, jas atlikdami. - Užmegzti ryšiai su tėvais. - Mokymo komanda skiria dėmesį pažangą darantiems mokiniams.		<i>Silpnosios pusės:</i> - Mokymosi lygis, pradedant lankyti vidurinę mokyklą, skiriasi. - Nepakankamas išsimokslinimas arba visiškai jo trūkumas kai kuriais atvejais. - Nereguliarus pradinį mokyklų ir darželių lankymas. - Šeimos, visų tėvų parama.	
4. Apžvalga			
Ar projektas:	<i>Igyvendinamas vietoje?</i>	Taip	
	<i>Pritaikomas kitose vietovėse?</i>	Taip	
		Kiekviena mokykla jį savaip tobulina	
	<i>kuriose? Kai kurios ugdymo prioritetų tinklo vidurinės mokyklos: Riome, Châtel Guyone</i>		
	<i>Išplėtotas nacionaliniu lygiu?</i>		Ne
	<i>Pritaikomas kitoms tikslinėms grupėms?</i>	Taip	
Ar projektas iškėlė kitus poreikius?			
	Palaipsniui kai kurie mokiniai pasiekia lygį, leidžiantį įgyti profesinę kvalifikaciją.		
Ar projektas sukūrė kitų problemų?			
	<i>Kokių?</i>		
Ar šis projektas gali būti įdomus:			
	<i>Privalomo mokymo nebaigiančiam jaunimui?</i>		Ne
	<i>Ką tik iškritusiam iš mokymo sistemos jaunimui?</i>		Ne
	<i>Jauniems suaugusiems?</i>		Ne
	<i>Suaugusiųjų profesinei integracijai?</i>		Ne

Mediatoriai, 1998-2000 m

1. Vietinis programos įgyvendinimo kontekstas				
Įgyvendinimo vieta	Programos pavadinimas: "Įvairiapusė romų veikla"		Miestas, šalis: Hellas, Graikija	
Projekto koordinatorius	Heleninė regioninės plėtros ir regioninio valdymo agentūra			
Projekto iniciatoriai	Vadovaujančios grupės nariai:	Mokytojai:	Tikslinės grupės nariai:	Kiti:
Tikslinė grupė	Berniukai:		Privalomojo mokymo laikotarpis:	
	Mergaitės:		Pasibaigus privalomajam mokymui:	
	Iš viso: 20		18-25 metų amžiaus:	
	Suaugę romų bendruomenės nariai		Vyresni nei 25 metų amžiaus:	
Skaičių dinamika	Po 1 metų	Po 2 metų	Po 3 metų	Po 4 metų
2. Programos aprašymas				
Tikslai	• Padėti tikslinės grupės nariams ugdytis įgūdžius, kurie reikalingi, kad jie galėtų dirbti tarpininkais – mediatoriais tarp savo bendruomenės ir kitų bendruomenių. • Įgyti bendravimui ir informavimui reikalingų žinių bei įgūdžių. • Ugdytis įgūdžius, reikalingus bendraujant ir bendradarbiaujant su įvairiomis organizacijomis. • Įgyti socialinei ir kultūrinei veiklai, grupės socialinei integracijai būtinas žinias ir įgūdžius. • Įgyti grupės gyvenimo tobulinimo patirties. • Neformalaus mediatorių tinklo sukūrimas tam, kad romų bendruomenė būtų aprūpinta reikiama informacija			
Partneriai	Vidiniai partneriai:	Išoriniai partneriai: Visuotinio švietimo generalinis sekretoriatas Romų tautybės piliečių paramos tinklas Graikijoje (ROM tinklas) Valstybinis socialinių tyrimų centras INFOPRINT A.E. Menemeni savivaldybės socialinės ir kultūrinės raidos agentūra Karditsos savivaldybės raidos agentūra Corintho regiono bendruomenės ir savivaldybių sąjunga		
Programos aprašymas	Ši novatoriška programa įgyvendinama Graikijoje pirmą kartą. 20 žmonių išklause 400 valandų mokymo kursą. Programa turėjo padėti jos dalyviams įgyti kvalifikaciją, kuri įgalintų juos būti ryšinininkais tarp romų bendruomenės ir kitų bendruomenių, o taip pat dirbti organizacijose, informuojančiose ir konsultuojančiose romų tautybės piliečius. Mediatorių ugdymas buvo laikomas novatorišku ir pradžioje buvo mokomi romų tautybės piliečiai. Mokymo programą sudarė 150 valandų teorinių paskaitų ir 250 valandų praktikos. Prieš pradedant diegti programą buvo parengti tikslinės grupės mokytojų mokytojai. Mokymas buvo organizuotas taip, kad programos dalyviai turėtų progą kuo plačiau taikyti savo žinias ir patirtį. Jie buvo drąsinami aktyviai dalyvauti. Mokytojai ir mokiniai buvo skatinami tyrinėti, mokomuosius dalykus stengtasi pateikti integruotai.			
Priemonės	Personalias:		Vidaus:	
			Išorės:	
	Materialiniai ištekliai:			
Numatomi rezultatai	Finansiniai:		Rėmėjai:	
	Kokybiniai:		Kiekybiniai:	
Pasiekti rezultatai	Kokybiniai: 7 mokiniai jau dirba čigonų tautybės piliečių paramos biuruose, kurie buvo įkurti, realizuojant panašius projektus.		Kiekybiniai: Iš 20 mokinių 16 baigė programą ir 7 mokiniai jau dirba čigonų tautybės piliečių paramos biuruose.	

3. Programos vertinimas			
Kas padeda įgyvendinti programą?			
	Naudos gavėjams:	Mokytojams ir kitiems:	Partneriams:
Kokių pasitaikė kliūčių ir kaip jos buvo įveikiamos?			
	Kliūtys:	Sprendimai:	
Bendras programos vertinimas			
<i>Stipriosios pusės:</i> Ugdymo veikla buvo įtraukta į platesnę programą, kurioje plėtojami įvairiapusės paramos būdai, taikomos profesinio ugdymo, pagalbos įsidarbinant priemonės, buvo gaminama mokymo medžiaga ir pan. Dalyvaujančios programoje tikslinės grupės vaidmuo augo. Pasibaigus programai, jos dalyviai aktyviai dalyvavo vietiniuose integracijos projektuose.		<i>Silpnosios pusės:</i>	
4. Apžvalga			
Ar projektas:	Igyvendinamas vietoje?		
	Pritaikytas kitose vietovėse?	Taip	
	Kurioje?		
	Išplėtotas nacionaliniu lygiu?	Taip	
	Pritaikomas kitoms tikslinėms grupėms?	Taip	
Ar projektas iškėlė kitus poreikius?			
	Kokius?		
Ar projektas sukūrė kitų problemų?			
	Kokių?		
Ar šis projektas gali būti įdomus:			
	Privalomo mokymo nebaigiančiam jaunimui?	Taip	
	Ką tik iškritusiam iš mokymo sistemos jaunimui?	Taip	
	Jauniems suaugusiems?	Taip	
	Suaugusiųjų profesinei integracijai?	Taip	

SAOUROU (Kartu)

Socialinės ir ekonominės čigonų integracijos programa vakarų Graikijoje, 1998-1999 m.

1. Vietinis programos įgyvendinimo kontekstas		
Įgyvendinimo vieta	Miestas: Kato Achaia	Šalis: Graikija
Projekto koordinatorius	Vardas, pavardė: Ioan Brakatselos	Pareigos: Profesinio mokymo centro, įkurto prie Achaios prefektūros visuotinio švietimo komiteto, direktorius
2. Programos aprašymas		
Tikslai	SAOUROU yra integruota regioninė intervencijos programa, siekianti įvairiose vakarų Graikijos regiono srityse gyvenančių čigonų ekonominės ir socialinės integracijos.	
Partneriai	Vidiniai:	Išoriniai: Mentorių ugdymas, Etoloakarnaniaos prefektūros visuotinio švietimo komitetas, Ilios prefektūros visuotinio švietimo komitetas, Patraso universitetas, Kato Achaiaos savivaldybės visuotinio švietimo generalinis sekretoriatas, Messologios savivaldybė, Amaliados savivaldybė, Messologios ir Etoliko čigonų asociacija. Tarptautiniai partneriai: Calabrios universitetas (Italija), Les Amis de Voyageurs (Prancūzija)
Programos aprašymas	SAOUROU yra integruota regioninė intervencijos programa, siekianti įvairiose vakarų Graikijos regiono srityse gyvenančių čigonų ekonominės ir socialinės. Projektas grindžiamas pagarba tradicinėms čigonų vertybėms, kultūrinei aplinkai. Jame aktyviai dalyvauti raginami ir čigonai, ir vietinė bendruomenė, ir privačios organizacijos. Projekte vykdoma veikla: - Medžiagos atviram ir distanciniam ugdymui gamyba. - Įkuriamas kūrybinės veiklos padalinys besimokančiųjų vaikams, vaikai skatinami dalyvauti sveikatingumo programose. - Parengiamasis ugdymas (raštingumas, sveikatingumo programos, kasdieniniame gyvenime reikalingos teisinės žinios). - Profesinis ugdymas (verslumo pagrindai, tautodailės kūrinių, namų apyvokos reikmenų gamyba). - Besimokančiųjų įdarbinimas. Produkcija: - Padalinys vaikų kūrybinei veiklai. - Parengiamojo ir profesinio ugdymo programos. - Projekto sklaidos medžiaga(brošiūros, plakatai, videojuostos, nuolatinio projektavimo vieta internete). - Mokinių įdarbinimas.	
3. Programos vertinimas		
Bendras programos vertinimas		
Stipriosios pusės: - Novatoriškos ugdymo medžiagos, ypač tinkančios suaugusiems čigonams, produkcija. - Mokymas, apjungiant kelias disciplinas. - Integruotas projektas, kuriame derinamas profesinis rengimas ir veikla, skirta ekonominei bei socialinei integracijai.		Silpnosios pusės:

Romų/čigonų vaikų ugdymas, 1997-2001 m.

1. Vietinis programos įgyvendinimo kontekstas				
Igyvendinimo vieta	Mokykla/įstaiga, miestas: Ioanninos universitetas, Filosofijos, pedagogikos ir psichologijos fakultetas		Šalis: Graikija	
Projekto koordinatorius	Vardas, pavardė: Athanassios Gotovos		Pareigos: Pedagogikos profesorius Ioanninos universiteto Filosofijos, pedagogikos ir psichologijos fakultete	
Projekto iniciatoriai	Vadovaujančios grupės nariai:	Mokytojai:	Tikslinės grupės nariai:	Kiti:
Tikslinė grupė	Berniukai:			
	Mergaitės:			
	Iš viso: 3500		Jaunesni nei 18 metų	
	Keliančių žmonių bendruomenių vaikai ir mokytojai (pradinio ir pagrindinio ugdymo mokytojai, mokyklų konsultantai, administracijos atstovai)			
Skaičių dinamika	Po 1 metų	Po 2 metų	Po 3 metų	Po 4 metų
2. Programos aprašymas				
Tikslai	• Privalomo mokyklinio amžiaus vaikų, kilusių iš specifinės socialinės ir kultūrinės aplinkos (romų/ čigonų) integracija. • Speciali mokytojų rengimo programa, siekiant ugdyti bendravimo įgūdžius, supažindinti su keliančių žmonių bendruomenių vaikų asmenybės, kultūros ypatybėmis. • Tarpkultūrinio ugdymo ir mokymo metodologija, grindžiama pagarba moksleivių kultūriniam identitetui.			
Partneriai	Vidiniai partneriai:	Išoriniai partneriai: Daugiau kaip 100 savivaldybių ir daugiau kaip 200 mokyklų visoje Graikijoje.		
Programos aprašymas	Tyrimai ir dokumentacija Tikslas: Panaudoti visą įmanomą informaciją apie romų ir čigonų bendruomenių gyvenimo sąlygas Graikijoje, apie socialines-kultūrines, finansines sąlygas, raštingumo lygį, teises į mokslą ir kt. Informacinės, ugdymo, mokymo medžiagos sukūrimas Tikslas – surinkti ir įvertinti romų/ čigonų vaikų ugdymui skirtą medžiagą. Specialių aplankų, kuriuose būtų sukauptos nuorodos mokytojams, parengimas. Mokymo medžiagos bandymas (vadovų, mokymo priemonių, elektroninių priemonių). Rezultatai: Buvo parengta tokia mokymo medžiaga: • Aplankas moksleiviams su medžiaga pagrindinių skaitymo ir rašymo įgūdžių ugdymui ir aplankas mokytojams. • Aplankas moksleiviams su pagrindinėmis istorijos, geografijos, fizikos, chemijos, biologijos, aritmetikos, geometrijos, naujųjų technologijų sąvokomis ir aplankas mokytojams. • Aplankas moksleiviams ir mokytojams, skirtas sveikatos įgūdžių ugdymui. • Aplankas moksleiviams ir mokytojams, skirtas kalbos įgūdžių ugdymui (su specialiomis iliustracijomis). Mokytojų rengimas Tikslas – specialus mokytojų rengimas, tobulinant bendravimo įgūdžius, suteikiant žinių apie moksleivių asmenybę ir kultūrą, tarpkultūrinį ugdymą ir mokymą kultūriškai mišrioje klasėje. Rezultatai: • Graikijoje buvo organizuoti 38 seminarai • Parengta daugiau nei 2000 mokytojų			

	Medžiagos mokytojų ugdymui parengimas Tikslas – nustatyti atrankos kriterijus medžiagai, skirtai romų/čigonų kalbos igūdžių ugdymui, ir sukurti mokymo metodologiją populiacijai, kurioje graikų kalbos vartojimas yra ribotas. Rezultatai: • Romų-graikų kalbų žodynas, skirtas mokykloms. • Kalbos ugdymo medžiaga, kurios pagrindą sudaro romų/čigonų istorija ir šiuolaikinis gyvenimas. • Mokymo medžiaga kitiems mokyklose mokomiems dalykams (istorija, geografija, sveikos gyvensenos pagrindai, naujos technologijos ir kt.) – aplankai moksleiviams ir mokytojams.		
Priemonės	<i>Personalas:</i>	<i>Vidaus:</i>	
		<i>Išorės:</i>	
	<i>Materialiniai ištekliai:</i>		
	<i>Finansai:</i>	<i>Rėmėjai:</i>	
Numatomi rezultatai	<i>Kokybiniai:</i> programos aprašyme	<i>Kiekybiniai:</i>	
Pasiekti rezultatai	<i>Kokybiniai:</i> programos aprašyme	<i>Kiekybiniai:</i> Per penkerius metus „iškritusių“ iš mokyklos sumažėjo nuo 75% iki 25%	
3. Programos vertinimas			
Kas padeda įgyvendinti programą?			
	<i>Naudos gavėjams:</i>	<i>Mokytojams ir kitiems:</i>	<i>Partneriams:</i>
Kokių pasitaikė kliūčių ir kaip jos buvo įveikiamos?			
	<i>Kliūtys:</i>	<i>Sprendimai:</i>	
Bendras programos vertinimas			
<i>Stipriosios pusės:</i>		<i>Silpnosios pusės:</i>	
4. Apžvalga			
Ar projektas:	<i>Įgyvendinamas vietoje?</i>		
	<i>Pritaikytas kitose vietovėse ?</i>	Taip	
	<i>Kuriose?</i>		
	<i>Išplėtotas nacionaliniu lygiu?</i>	Taip	
	<i>Pritaikomas kitoms tikslinėms grupėms ?</i>		
Ar projektas iškėlė kitus poreikius ?			
	<i>Kokius?</i>		
Ar projektas sukūrė kitų problemų?			
	<i>Kokių?</i>		
Ar šis projektas gali būti įdomus:			
	<i>Privalomo mokymo nebaigiančiam jaunimui?</i>		
	<i>Ką tik iškritusiam iš mokymo sistemos jaunimui?</i>		
	<i>Jauniems suaugusiems?</i>	Taip	
	<i>Suaugusiųjų profesinei integracijai?</i>		

Keliaujančių žmonių ugdymas Peñafiel suaugusiųjų mokymo centre

1. Vietinis programos įgyvendinimo kontekstas				
Igyvendinimo vieta	Mokykla/įstaiga, miestas: Peñafiel suaugusiųjų mokymo centras (C.E.A. Peñafiel), Peñafiel, Valladolid		Šalis: Ispanija	
Projekto koordinatorius	Pavardė, vardas: Redondo Madrazo, M ^a Consuelo		Pareigos: Direktorė ir mokytoja	
Projekto iniciatoriai	Valdymo grupės narys: Taip	Mokytojai: Taip	Tikslinė grupė: 16 metų ir vyresnės čigonų moterys, kurios rūpinasi savo šeimomis.	Kiti: Miesto tarybos vadovaujamoje čigonų populiacijos gerbūvio programoje dalyvaujantys socialiniai darbuotojai
Tikslinė grupė	Berniukai:		Privalomo mokymosi metu:	
	Mergaitės: 20		Pasibaigus privalomajam mokymui: 1	
	Iš viso: 20		18-25 metų amžiaus: 4	
			Vyresni nei 25 metų amžiaus: 15	
Skaičių dinamika	Po 1 metų 19 moterų	Po 2 metų 22 moterys	Po 3 metų 24 moterys	Po 4 metų 20 moterų
2. Programos aprašymas				
Tikslai	- Paskatinti pasitikėjimą savimi ir teigiamą savęs vertinimą, atkreipiant dėmesį į moters vaidmenį čigonų kultūroje. - Skatinti jų socialinę integraciją. - Skatinti siekti tinkamo išsilavinimo joms pačioms ir jų vaikams. - Sudaryti progų pasiekti naujų žinių ir įgyti profesinei integracijai reikalingų įgūdžių. - Padėti suvokti jų tautinius papročius bei tradicijas, supažindinti su kitų tautinių grupių tradicijomis, skatinti pagarbą ir toleranciją daugiakultūriškumui. - Skatinti jų pačių bei jų vaikų higienos ir rūpinimosi sveikata įgūdžius. - Įtraukti į grupinę veiklą, kurios tikslas ugdyti konstruktyvų, atsakingą elgesį, mokyti rūpintis kitais. - Padėti rasti būdus patenkinti jų pagrindinius poreikius.			
Partneriai	Vidiniai partneriai: 5 Suaugusiųjų švietimo centro mokytojai		Išoriniai partneriai: Miesto tarybos vadovaujamoje čigonų populiacijos gerbūvio programoje dalyvaujantys socialiniai darbuotojai	
Programos aprašymas	- Dvi valandas trunkančios pamokos vieną arba du kartus per savaitę, kuriose dalyvauja 6 – 10 mokytinių grupės. - Pamokos skiriamos į dvi dalis: Teorija: raštingumo pagrindų mokymas, esminių žinių įgijimas, kultūrinių, sveikatos ir higienos, vaikų globos įgūdžių formavimas Praktika: rankdarbių, kompiuterinio raštingumo įgūdžių mokymas - Socialinių darbuotojų koordinuojama veikla. - Socialinių darbuotojų kontroliuojamas lankomumas.			
Ištekliai	Personalas:		Vidaus: Peñafiel suaugusiųjų švietimo centro mokytojai	
			Kitų įstaigų: Miesto tarybos vadovaujamoje čigonų populiacijos gerbūvio programoje dalyvaujantys socialiniai darbuotojai; kvalifikuotos vaikų auklės, prižiūrinčios čigonų vaikus, kol jų mamos mokosi.	

	<i>Materialinė bazė:</i> C.E.A. Peñafiel švietimo centro materialinė bazė		
	<i>Finansai:</i> Švietimo ir mokslo ministerija	<i>Finansiniai partneriai:</i> Peñafiel miesto tarybos čigonų populiacijos gerbūvio programos fondai (regioninės valdžios socialinių paslaugų biuro subsidija)	
Numatomi rezultatai	<i>Kokybiniai:</i> Pasiekti išskeltus tikslus	<i>Kiekybiniai:</i>	
Realūs rezultatai	<i>Kokybiniai:</i> Tikslai pasiekti, tačiau pažanga vyksta lėtai	<i>Kiekybiniai:</i>	
3. Programos vertinimas			
Kas padėjo įgyvendinti programą ?			
	<i>Tikslinei grupei:</i> Palaipsniui didėjantis mokintinių susidomėjimas jų pačių ir jų vaikų mokymusi mokykloje.	<i>Mokytojams ir kitiems:</i>	<i>Partneriams:</i> Didelis socialinių darbuotojų susidomėjimas bendradarbiavimu, įgyvendinant šią programą.
Kokių pasitaikė kliūčių ir kaip jos buvo įveikiamos?			
	<i>Kliūtys:</i> Užsiėmimų praleidimas, motyvacijos stoka, priklausomi giminės (maži vaikai).	<i>Sprendimai:</i> - Rankdarbių pamokos užsiėmimų pabaigoje (30 min.), leidusios išreikšti įgytą patirtį, padidinti mokymosi motyvaciją, keisti nuostatas. - Pasamdyta auklė čigonų vaikams, kad jos galėtų atvykti į pamokas kartu su savo vaikais.	
Bendras programos vertinimas			
<i>Stipriosios pusės:</i> - Galimybės įgyti žinių moterims, anksti iškritusioms iš mokyklos arba reguliariai jos nelankiusioms. - Socialinių ryšių bei atliekamos veiklos praplėtimas. - Tarptautiniai mokinių socialiniai ryšiai su visa besimokančiųjų bendruomene.		<i>Silpnosios pusės:</i> - Sunki atsakomybės už šeimą našta trukdo lankyti pamokas. - Kai kurios grupės dalyvavę moterys ir dabar vyrų nevertinamos bei dominuojamos.	
4. Apžvalga			
Ar projektas:	<i>Įgyvendinamas vietoje?</i>	Taip	
	<i>Pritaikytas kitose vietovėse?</i>		Ne
	<i>Kurioje ?</i>		
	<i>Išplėtotas nacionaliniu lygiu?</i>		Ne
	<i>Pritaikomas kitoms tikslinėms grupėms?</i>	Taip	
Ar projektas iškėlė kitus poreikius? Ne			
	<i>Kokių?</i>		
Ar projektas sukūrė kitų problemų? Ne			
	<i>Kokių?</i>		
Ar šis projektas gali būti įdomus:			
	<i>Privalomo mokymo nebaigiančiam jaunimui?</i>	Taip	
	<i>Ką tik iškritusiam iš mokymo sistemos jaunimui?</i>	Taip	
	<i>Jauniems suaugusiems?</i>	Taip	
	<i>Suaugusiųjų profesinei integracijai?</i>	Taip	

ACCEDER - Įdarbinimo programos prieinamumas romų/čigonų bendruomenei Valladolid

1. Vietinis programos įgyvendinimo kontekstas			
Daugiaregioninė operatyvinė programa kovai su diskriminacija, skirta romų/čigonų bendruomenei. Įdarbinimo programos prieinamumas (ACCEDER - Access to Employment Programme). Vadovaujanti organizacija: <i>Fundación Secretariado General Gitano</i> (FSGG), nepelno socialinė įstaiga romų/čigonų bendruomenės raidai Ispanijoje ir Europoje			
Įgyvendinimo vieta	<i>Mokykla/įstaiga, miestas:</i> Fundación Secretariado General, Gitano		<i>Kontaktinė informacija:</i> Fundación Secretariado General Gitano C/Verbena 6 bajo, 47005 Valladolid Ispanija Tel: +34 983 219622; fax: +34 983219622 acceder.valladolid@fsgg.org www.fsgg.org
Projekto koordinatoriai	<i>Pavardė, vardas:</i> Valladolido regionui: Villarrubia Merino, María Dolores (vietinė vadovaujanti grupė). Autonominė Castile's and Leono bendruomenė: Fresno García, María del Mar (Autonominės bendruomenės organizacijos vadovybė).		<i>Pareigos:</i> - Vadovavimas operatyvinei ACCEDER raidos programai; vadovavimas žmogiškųjų išteklių grupei ir kitų resursų valdymas; - Reklamuoti ir platinti ACCEDER programą, skatinti visuomenines ir privačias institucijas, dirbančias profesinio rengimo, įdarbinimo ir socialinių paslaugų srityse, suvokti romų/čigonų problemas ir į jas atsižvelgti; - Nustatyti romų/ čigonų gerbūvio programų koordinavimo gaires, bendradarbiaujant su šioje srityje dirbančiomis viešomis ir privačiomis organizacijomis; - Skatinant romų/ čigonų bendruomenę greičiau integruotis į visuomenę, padedant jiems pasinaudoti įdarbinimo galimybėmis, informuoti apie viešųjų ir privačių kompanijų bendradarbiavimo sutartis; - Skatinti veiksmus ir iniciatyvas, kurios padeda visuomenei įsisaugoti romų/čigonų bendruomenės socialinio gyvenimo ypatumus.
Projekto iniciatoriai ir dalyviai	<i>Vadovaujančios grupės nariai:</i> Emilio Conejo Abil, FSGG Nacionalinio profesinio parengimo ir įdarbinimo departamento direktorius	<i>Mokytojai:</i>	<i>Tikslinės grupės nariai:</i> Darbingo amžiaus romai/čigonai, ypač moterys ir jaunimas
			<i>Kiti:</i> Kitų tautybių darbingo amžiaus žmonės, ypač moterys ir jaunimas, kurie priklauso socialinės atskirties rizikos grupei (žema kvalifikacija, sunkumai integruotis darbo rinkoje ir t.t.) . Romų/čigonų dalis ne mažesnė, negu 30% visos populiacijos.
Tikslinė grupė: (Laikotarpis nuo 2000 m. gruodžio mėn. iki 2004 gruodžio mėn.)	<i>Vyrai:</i> 391		<i>Privalomojo mokymo laikotarpiai:</i> Ne
	<i>Moterys:</i> 267		<i>Pabaigus privalomąjį mokymą:</i> Taip
	<i>Iš viso:</i> 658 (524 romų/čigonų; 134 kitų tautybių žmonių)		<i>18-25 metų amžiaus:</i> Taip
			<i>Vyresni nei 25 metų:</i> Taip

Skaičių dinamika	Po 1 metų (2001 m. gruodis) Dalyvių: 274 Kontraktų: 71 Mokymų: 79	Po 2 metų (2002 m. gruodis) Dalyvių: 460 Kontraktų: 148 Mokymų: 150	Po 3 metų (2003 m. gruodis) Dalyvių: 570 Kontraktų: 276 Mokymų: 297	Po 4 metų (2004 m. gruodis) Dalyvių: 658 Kontraktų: 372 Mokymų: 297
2. Programos aprašymas				
Tikslai	• Įgyti profesinę kvalifikaciją; samdomais darbuotojais įsijungti į darbo rinką, laikantis joje veikiančių reikalavimų ir kompanijų įdarbinimo sąlygų. • Pritaikyti visuotinai įprastas profesinio rengimo ir įdarbinimo paslaugas darbo neturintiems romams/čigonams, kad jie turėtų lygias galimybes įsitraukti į darbo rinką. • Padėti visuomenei suvokti romų/ čigonų tautos diskriminavimą, išankstines nuostatas jų atžvilgiu ir siekti pastovaus jų socialinio įvaizdžio pagerėjimo. • Padidinti skaičių programų, kurių tikslas yra pagerinti romų/čigonų gyvenimo sąlygas ir užtikrinti jiems lygias galimybes naudotis visuomeninėmis paslaugomis ir pašalpomis.			
Partneriai	Vidiniai partneriai: Nėra		Išoriniai partneriai: Nėra	
Programos aprašymas	ACCEDER veiksmai: • Individualizuotos įdarbinimo strategijos, įsidarbinimo ir išlikimo darbo rinkoje gebėjimų ugdymas ir tobulinimas. • Karjeros konsultavimas, profesinis rengimas ir įdarbinimas. • Viso proceso monitoringas. • Darbo rinkos tyrimas ir tarpininkavimas. SENDA veiksmai: • Aktyvios romų/čigonų bendruomenės politikos skatinimas. • Pastangos nugalėti struktūrinės romų/čigonų diskriminacijos priežastis • Romams/čigonams skirtos socialinės politikos skatinimas, siekiant visiškos jų integracijos visuomenėje, kuriant jų bendruomenės nariams naujas darbo vietas. • Bendruomenės paslaugų tobulinimas. • Šioje srityje dirbančių profesionalų rengimas, jų sąmoningumo ugdymas. • Romų/čigonų populiacijos socialinio įvaizdžio gerinimas. • Romų/čigonų sąmoningumo ugdymas. • Konsultacijos. • Tyrimai.			
Ištekliai	Personalias: Tarpdisciplininė komanda		Vidaus: Komanda, sudaryta iš vieno koordinatoriaus, dviejų profesijos konsultantų, vieno darbo rinkos tyrėjo, vieno tarpkultūrinio mediatoriaus ir vieno socialinio darbo konsultanto (nuo 2004 m. balandžio mėn.) (FSGG Madrid centras prie Profesinio ugdymo ir įdarbinimo departamento; Castilė's ir Leono vadovaujantis biuras). Išorinis: Trumpalaikiai darbo kontraktai su profesinio rengimo kursus vedančiais žmonėmis; universiteto grantus turintys tyrėjai (retkarčiais atliekami tyrimai); universiteto ir miesto tarybos internai, atliekantys praktiką (retkarčiais); miesto taryba, Juntos autonominė bendruomenė, regioninė taryba, profesinės sąjungos, nevyriausybinės organizacijos, dirbančios socialinės pagalbos vietinėms bendruomenėms, mokymo ir įdarbinimo srityse.	
	Materialinė bazė: Nauji centro įrengimai nuo 2004 metų liepos mėn. (340 kv.m.), priimamasis, asmeninis biuras, ACCEDER programos komandos darbo kambarys, socialinės intervencijos sritis, jaunimo informacijos centras, darbo tyrimų ir įdarbinimo biuras, pokalbių kambarys, kompiuterių kambarys, dvi mokymo patalpos, virtuvė, du sandėliukai, tualetai (vyrams, moterims ir neįgaliesiems).			

	<i>Finansai:</i> <i>ES struktūrinių fondų:</i> Europos socialinis fondas ir FEDER; <i>Centrinės valdžios:</i> Darbo ir socialinių reikalų ministerijos, Europos socialinio fondo administravimo skyrius (Administrative Unit for the European Social Fund (UAFSE)); <i>Regioninės valdžios:</i> Junta de Castilla y León – regioninė valdžia: Ekonomikos ir darbo departamentas, Lygių galimybių ir šeimos departamentas; <i>Vietinės valdžios:</i> Valladolido miesto taryba (Darbo, šeimos ir socialinio aprūpinimo departamentas).	<i>Rėmėjai:</i>
Numatomi rezultatai (nuo 2000 m. gruodžio iki 2006 m. gruodžio)	<i>Kokybiniai:</i> • Romų/čigonų populiacijos darbinė integracija. • Darbo kokybės gerinimas. • Romų/čigonų tautybės jaunimo darbinės integracijos skatinimas. • Romų/ čigonų supratimas, koks svarbus yra profesinis mokymas ir sureguliuotas įsidarbinimas. • Galimybė naudotis bendrais mokymo ir įdarbinimo ištekliais. • Pagerinti romų/čigonų socialinį įvaizdį, panaikinant bet kokia diskriminacijos formas jų profesinio mokymo ir įsidarbinimo srityje. • Skatinti bet kokią įsidarbinimo iniciatyvą.	<i>Kiekybiniai:</i> • Siekti , kad programoje dalyvautų 833 asmenys nuo 2000 m. gruodžio iki 2006 m. gruodžio. • Šiuo laikotarpiu tikimasi sudaryti 145 kontraktus.
Pasiekti rezultatai: (Nuo 2000 m. gruodžio mėn. iki 2004 m. gruodžio mėn.)	<i>Kokybiniai: (dalis aptartų tikslų)</i> • Programos dalyviai ugdėsi ir tobulino įsidarbinimo įgūdžius. • Visuomenė supranta aktyvios politikos skatinimo svarbą. • Metodai ir procesai: planavimo, koordinavimo, bendradarbiavimo, monitoringo ir aprūpinimo sistema. • Siekiant socialinės ir darbinės integracijos, dirbama, orientuojantis į atskirų asmenų reikmes. • Vis daugiau skiriama dėmesio bendradarbiavimui su vartotojais. • Dėmesys horizontaliems prioritetams: lygios galimybės, informacinė visuomenė, regioninė raida. • Įdiegtų darbo metodų sklaida.	<i>Kiekybiniai:</i> • Programos vartotojai: 658 (524 romų/čigonų ir 134 kitų tautybių). • Mokomų asmenų: 279 (258 programoje; 39 kitose mokymo vietose). • Įdarbinimo kontraktų: 372 (romų/čigonų 301 ir kitų tautybių 71). • Jaunuolių iki 30 metų įdarbinimas: 270 (213 romų/čigonų ir 57 kitų tautybių). • Moterų įdarbinimas: 15% romų/čigonų ir 7% kitų tautybių. • Registruotų darbų skaičius atitinka įdarbinimo kontraktų skaičių turint omenyje tik tuos atvejus, kada programoje tiesiogiai dalyvavo ir vartotojai, ir darbdaviai.

3. Programos vertinimas

Kas padėjo įgyvendinti programą?

	<i>Tikslinei grupei:</i> • Tik savanoriai dalyvavo programoje. • Į programą įtraukta romų/čigonų tautybės moteris dirbo tarpininke • Familiari (ir kartu reikli) darbo atmosfera • Programos dalyviai nemokėjo už paslaugas (telefono, CV parengimo, darbo paieškos,	<i>Mokytojams:</i> • Tarpdisciplininė komanda. • Darbas su savanoriais dalyviais. • Intervencinių veiksmų ir akcijų pritaikymas dalyvių poreikiams ir programos etapams. • Mokytojai patys planuodavo savo pamokas ir sudarydavo tvarkaraščius.	<i>Partneriams:</i>
--	--	---	----------------------------

	autobusų bilietus, kad galėtų atvykti į kursus). • Kitų socialinės intervencijos programų prieinamumas. • Puiki galimybė pasinaudoti išoriniais ištekliais bendradarbiavimo, koordinavimo ir mokymo srityse.	• Veikla ir akcijos buvo labai lanksčiai planuojamos. • Disponavimas reikiamomis priemonėmis ir Ištekliais.	
Kokių pasitaikė kliūčių ir kaip jos įveiktos?			
	<i>Kliūtys:</i> • Kai kurie išoriniai partneriai nepritarė mūsų nuostatai, kad programos dalyviais turi būti savanoriai. • Sunku įtikinti programos vartotojus pasinaudoti ilgesnį laiką trunkančiais įdarbinimo įgūdžių ugdymo būdais. • Romų/čigonų diskriminacija įdarbinant. • Kompanijos atsargiai žiūri į kontraktus su romais/čigonais. • Žemi išsilavinimo standartai romų/čigonų bendruomenėje.	<i>Sprendimai:</i> • Informacinės kampanijos, siekiant ugdyti visuomenės sąmoningumą ir pan. • Praktiškai rodomi įvairūs darbo būdai; • Programos dalyvių ir jų šeimos narių skatinimas būti kūrybingais ir novatoriškais, kuriant ateities planus ir pasitikėjimo ateitimi jausmą. • Kompanijoms skleisti gerosios romų/čigonų įdarbinimo patirties pavyzdžius ir raginti juos suvokti, kad šie žmonės gali būti įdarbinami. • Siūlomas mokymas FSGG programoje, vėliau nukreipiant mokinius į programoje nedalyvaujančius mokymo centrus. • Raginti tėvus suvokti, kad svarbu vaikus padiršinti baigti mokyklą.	
Bendras programos vertinimas			
<i>Stipriosios pusės:</i> • Romų/čigonų bendruomenė pradeda pripažinti sureguliuoto įsidarbinimo svarbą. • Romai/ čigonai lanko mokymo kursus ir net pateikia prašymus lankyti nesubsidijuojamus kursus. • Kompanijos pradeda geriau suprasti romų/čigonų kasdieninio gyvenimo realybę ir tai, kad daugelis jų yra atsakingi darbuotojai. • Vartotojai randa vietą, kurioje jiems padedama, kur kuriama laisva, bet tuo pat metu ir reikli darbo atmosfera.		<i>Silpnosios pusės:</i> • Romų/čigonų moterys turi įveikti daugelį barjerų, trukdančių įsitraukti į darbo rinką. • Nedaug kompanijų sutinka bendradarbiauti programoje. • Ankstesnę profesinę patirtį ir įdarbinimo kontraktus turintys vartotojai nepagerina savo profesinės padėties.	
4. Apžvalga			
Ar projektas:	<i>Igyvendinamas vietoje?</i>	Taip	
	<i>Pritaikomas kitose vietovėse?</i>	Taip	
	<i>Kur?</i>	• Keturiuose autonominės Castiles and Leono bendruomenės regionuose: Burgose, Leone, Palencijoje ir Salamancoje. • Nacionaliniu lygiu: 44 ACCEDER akcijos 14 autonominių regionų.	
	<i>Išplėtotą nacionaliniu lygiu?</i>	Taip	
	<i>Pritaikoma kitoms tikslinėms grupėms?</i>	Taip	
Ar projektas išryškino kitus poreikius? Taip			
	<i>Kokius?</i> • Reikalingos integralios intervencinės programos vartotojams, liečiančios kitas sritis: sveikatą, švietimą, apgyvendinimą ir kt. • Nuolat vykstančios švietimo/ profesinio rengimo akcijos – suaugusiųjų švietimas; • Privataus sektoriaus ir visos visuomenės sąmoningumas. • Romų/čigonų supratimas apie situaciją darbo rinkoje ir joje veikiančius reikalavimus.		
Ar projektas sukūrė kokių nors problemų?			
	<i>Kokių?</i>		
Ar šis projektas galėtų būti įdomus:			
	<i>Baugusiam privalomą mokymą jaunimui?</i>	Taip	
	<i>Ką tik iš mokymo sistemos iškritusiam jaunimui?</i>	Taip	
	<i>Jauniems suaugusiems?</i>	Taip	

	<i>Siekiantiems profesinės integracijos suaugusiems?</i>	Taip	
Papildoma informacija			
Nacionaliniai ir tarptautiniai apdovanojimai:			
• Ispanijos nacionalinis įdarbinimo veiksmų planas 2001/2002 ACCEDER programą pateikė, kaip gerą šalyje sukurtą pavyzdį. • Tarpinio vykdomų multiregioninių programų "Kova su diskriminacija" vertinimo metu, kurį atliko nepriklausoma organizacija, Europos socialinis fondas išrinko šią programą kaip gerosios patirties pavyzdį. Įvertinus ACCEDER programą, buvo atkreiptas dėmesys į keletą svarbių aspektų, kurių dėka ji buvo efektyviai vykdoma ir galėjo būti pateikta kaip geras praktinis pavyzdys: veiksmų efektyvumas; aukšti sėkmingos integracijos rodikliai; vartotojų pritarimas, teigiama nuomonė; bendras indėlis į Europos įdarbinimo strategiją ir nacionalinius įdarbinimo veiksmų planus; Indėlis į lygių galimybių prioritetą, pasiekiant reikšmingo moterų dalyvavimo programoje ir jų integravimosi. • Įdarbinimo, socialinės politikos, sveikatos ir vartotojų reikalų taryba 2004 m. liepos 1 d. (EPSCO Taryba) Liuksemburge pripažino ACCEDER programą gerosios praktikos pavyzdžiu dėl to, kad savo veikla ji siekė užtikrinti socialiai pažeidžiamų grupių, tokių kaip romų/čigonų bendruomenė, patekimą į darbo rinką. • 2004 m. ACCEDER programa pažymėta Dubajaus gerosios praktikos, siekiant pagerinti gyvenimo kokybę, pavyzdžių tarptautiniuose apdovanojimuose, kuriuos organizavo Jungtinių tautų žmonių apgyvendinimo programa (UN-HABITAT).			

Valladolid “Antonio Allue Morer” pradinė mokykla, 2004-2005 m.

1. Vietinis programos įgyvendinimo kontekstas				
Įgyvendinimo vieta	Mokykla/įstaiga, miestas: Valladolid “Antonio Allue Morer” pradinė mokykla		Šalis: Ispanija	
Projekto koordinatorius	Pavardė, vardas: López Rodríguez, Luís		Pareigos: Direktorius	
Projekto iniciatorius	Vadovaujančios grupės nariai: psichologinė-pedagoginė komanda ir specialusis pedagogas.	Mokytojai:	Tikslinės grupės nariai ir kiti mokiniai	Kiti:
Tikslinė grupė	Berniukai: 72		Privalomojo mokymo laikotarpiu:	
	Mergaitės: 77		Pasibaigus privalomajam mokymui:	
	Iš viso: 149		18-25 metų amžiaus:	
			Vyresni nei 25 metų amžiaus:	
Skaičių dinamika	Po 1 metų 2003/2004 akademiniiais metais (programos įgyvendinimo data): 164 (89 berniukų ir 75 mergaičių)	Po 2 metų 2004/2005 akademiniiais metais : 149 (72 berniukų ir 77 mergaičių)	Po 3 metų	Po 4 metų
2. Programos aprašymas				
Tikslai	1. Informuoti šeimas apie jų teises pareigas ir galimas jų nevykdymo pasekmes. 2. Padėti tėvams suprasti, kada mokyklos nelankymas yra pateisinamas ir kada ne. 3. Pranešti tėvams, kad būtina pateisinti visus mokyklos nelankymo atvejus. 4. Nustatyti tokias darbo procedūras, kurios leistų efektyviai ir greitai gauti informaciją apie pamokas praleidusio moksleivio situaciją, ir pareikalautų minimalių kuratoriaus darbo sąnaudų. 5. Sukurti būdus informuoti apie programos rezultatus visų mokslo metų eigoje, kad visi sektoriai gerai žinotų, kaip pavyksta diegti programą. 6. Visa tai, kas pasakyta anksčiau, reikalinga tam, kad sumažėtų praleistų pamokų skaičius.			
Partneriai	Vidiniai partneriai: Vadovaujanti grupė, psichologinė-pedagoginė komanda ir specialusis pedagogas, visi mokyklos mokytojai ir kuratoriai, mokyklos prižiūrėtojas.		Išoriniai partneriai: Socialinės veiklos centrai miesto taryboje, jų mokyklos nelankymo komandos ir šeimos intervencijos komandos.	
Programos aprašymas	Programą, viena vertus, sudaro parama šeimoms, kad jos įgytų daugiau pasitikėjimo (knygų, naudotų drabužių bankai, nei vieno vaiko nepaliekančią be jam priklausančios paramos ir pajustų susidomėjimą bei susirūpinimą jų gerbūviu ir, kita vertus, reikalavimai šeimoms laikytis savo pareigų. Mokykloje ypatingai daug reikšmės skiriama muzikai, karnavalams, festivaliams, kurie leidžia puoselėti vaikų kultūrą ir įtraukti tėvus. Būtinai programos realizavimui reikmenys: • Būtina turėti kiekvieno vaiko adresą ir telefoną. • Tam, kad kuratoriams nereikėtų tuoj pat palikti klasės, visi greito tėvų informavimo apie jų vaikų neatvykimą į mokyklą žingsniai turi būti centralizuoti, atliekami specialiojo ugdymo mokytojo. Kasdieninio darbo aprašymas: • Jeigu pamokos prasideda 9:00, kuratoriai ne vėliai kaip 9:15 specialiajam pedagogui įtaikia sąrašą moksleivių, kurie įtariamai be priežasties neatvykę į mokyklą. • Specialusis pedagogas telefonu susisiekia su tų moksleivių šeimomis ir praneša kuratoriui apie rezultatus, kurie įrašomi į „tolimesnių priemonių“ dienoraštį, kuriame yra informacija apie kiekvieną mokinį. • Kuratorius, susidūręs su nepateisinamu neatvykimu į mokyklą, susisiekia su tėvais ir pasikalba su moksleiviu. Jeigu situacija pagerėja, tai jis nusiunčia padėkos laišką tėvams. Jeigu situacija nepasitaiso ar dar pablogėja, mokyklos vadovybė susisiekia su tėvais.			

	Jeigu situacija nepagerėja, specialus pedagogas ir socialinių tarnybų darbuotojai apsilanko šeimose. Jeigu situacija vis tiek nesikeičia, apie ją pranešama mokyklos nelankymo komisijai. - Pasibaigus pamokoms, kuratorius mokyklos prižiūrėtoji ir valgyklos vedėjui įteikia praleidusių pamokas mokinių sąrašą, kad jie žinotų, kas tą dieną nepietaus ir nedalyvaus popamokinėje veikloje. - Mokyklos nelankymo komisija susitinka kas mėnesį (ją sudaro vyr. mokytoja, psichologinės – pedagoginės komandos socialiniai darbuotojai ir specialusis pedagogas). Ji sprendžia, kokių priemonių reikia imtis, kad pagerėtų mokyklos nelankančių moksleivių situacija. - Mėnesio pabaigoje kuratoriui įteikiama praleistų pamokų statistika. - Mokslo metų baigimo šventėje įteikiami pažymėjimai mokyklą lankiusiems vaikams.		
Ištekliai	<i>Personalas:</i>		<i>Vidaus:</i> Kuratoriai, mokytojai, vadovavimo grupė, psichologinės-pedagoginės komandos socialiniai darbuotojai.
			<i>Išorės:</i> Miesto savivaldybės mokyklos nelankymo ir šeimos intervencijos komandų socialiniai darbuotojai.
	<i>Materialiniai:</i> mokyklos turimi ištekliai, susisiektimo išlaidos.		
	<i>Finansiniai:</i>		<i>Rėmėjai:</i> Junta de Castilla y León ugdymo valdyba
	- Valstybinėms mokykloms skirtas biudžetas. 5000 EUR parama, gauta šiai programai Švietimo ir mokslo ministerijos paskelbtame Gerosios ugdymo praktikos konkurse.		
Numatomi rezultatai	<i>Kokybiniai:</i> Sumažinti čigonų tautybės vaikų praleistų pamokų skaičių ir skatinti jų socialinę integraciją bei gerovę.		<i>Kiekybiniai:</i> Padidinti čigonų tautybės moksleivių, baigusių mokyklą ir įgijusių baigimo diplomus, skaičių.
Pasiekti rezultatai	<i>Kokybiniai:</i> Padidėjo pamokų lankomumas ir šeimų dalyvavimas mokyklos gyvenime.		<i>Kiekybiniai:</i> - Sumažėjo be pateisinamos priežasties praleistų pamokų skaičius, drausmės problemų, konfliktų su moksleivių šeimomis, pagerėjo mokymosi pasiekimai. - Vietinė policija mokymosi laiku neužvedė nė vienos bylos mokyklos moksleiviams.

3. Programos vertinimas

Kas padėjo įgyvendinti programą?

	<i>Tikslinei grupei:</i> Šeimos turi suprasti, kad siekiant savo vaikų socialinės integracijos yra būtinas švietimas.	<i>Mokytojams ir kitiems:</i> Didelis čigonų moksleivių skaičius ir mokyklos nelankymo problema. Mokytojų pasiryžimas sėkmingai įgyvendinti programą.	<i>Partneriams:</i> Komandinis darbas, visų pastangų koordinavimas.
--	--	--	--

Kokių pasitaikė kliūčių ir kaip jos buvo įveikiamos?

	<i>Kliūtys:</i> - Atskirais atvejais buvo sunku rasti kai kurias šeimas. - Kai kurios šeimos nepakankamai supranta savo vaikų švietimo reikšmę. - Programai reikėjo pinigų, ypač tam, kad būtų sumokėta už pokalbius su šeimomis (mobiliais telefonais).	<i>Sprendimai:</i> - Komandinis darbas kartu su socialiniais darbuotojais leido pasiekti šeimas. - Mokykla stengėsi padidinti ekonominius išteklius, kad galėtų mokėti už programą.
--	--	--

Bendras programos vertinimas			
<i>Stipriosios pusės:</i> Šeimos vis labiau pradėjo rūpintis savo vaikų švietimu. Jos suprato, kad mokykla domisi jų poreikiais ir gerbūviu. Tai sukuria pasitikėjimo atmosferą ir skatina šeimas labiau dalyvauti mokyklos gyvenime.		<i>Silpnosios pusės:</i> • Susisiekimo paslaugų kainos. • Nepalaujama kasdieninė kova su šeimomis, siekiant palaikyti kontaktą. • Sunki situacija ir dezorganizacija kai kuriose šeimose.	
4. Apžvalga			
Ar projektas:	<i>Įgyvendinamas vietoje?</i>	Taip	
	<i>Pritaikytas kitose vietovėse?</i>		Ne
	<i>Kuriose ?</i>		
	<i>Išplėtotas nacionaliniu lygiu?</i>		Ne
	<i>Pritaikomas kitoms tikslinėms grupėms?</i>	Taip	
Ar projektas iškėlė kitus poreikius? Ne			
	<i>Kokių?</i>		
Ar projektas sukūrė kitų problemų? Ne			
	<i>Kokių?</i>		
Ar šis projektas gali būti įdomus:			
	<i>Privalomo mokymo nebaigiančiam jaunimui?</i>	Taip	
	<i>Ką tik iškritusiam iš mokymo sistemos jaunimui?</i>		Ne
	<i>Jauniems suaugusiems?</i>		Ne
	<i>Suaugusiųjų profesinei integracijai?</i>		Ne

Pėsčiųjų ir vairuotojų ugdymas Peñafiel centre

1. Vietinis programos įgyvendinimo kontekstas				
Igyvendinimo vieta	Mokykla/įstaiga, miestas: Suaugusiųjų švietimo centras Peñafiel (C.T.E.A Peñafiel) Peñafiel, Valladolid		Šalis: Ispanija	
Projekto koordinatorius	Pavardė, vardas: Paredes Fernández, Clara		Pareigos: C.T.E.A. Peñafiel mokytoja	
Projekto iniciatorius	Vadovaujančios grupės nariai: C.T.E.A Peñafiel direktorius	Mokytojai: C.T.E.A. Peñafiel mokytojai	Tikslinės grupės nariai: 20 mokinių	Kiti: Yra ir tikslinei grupei nepriklausančių dalyvių. Iš viso yra 44 mokiniai, suskirstyti į dvi grupes.
Tikslinė grupė	Berniukai: 9		Privalomojo mokymo laikotarpis:	
	Mergaitės: 11		Pasibaigus privalomajam mokymui:	
	Iš viso: 20		18-25 metų amžiaus: 12	
			Vyresni nei 25 metų amžiaus: 8	
Skaičių dinamika	Po 1 metų	Po 2 metų	Po 3 metų	Po 4 metų
2. Programos aprašymas				
Tikslai	- Ugdyti skaitymo ir rašymo įgūdžius. - Padėti mokiniams suprasti ir išmokyti kelio ženklus, taisykles ir įgyti būtinas vairuotojo pažymėjimui gauti žinias. - Padėti romams integruotis į visuomenę ir gauti darbą.			
Partneriai	Vidiniai partneriai:		Išoriniai partneriai:	
Programos aprašymas	- Pasirengimas laikyti teorinį egzaminą žodžiu tam, kad gautų vairuotojo pažymėjimą. (Ispanijoje norint gauti vairuotojo pažymėjimą, reikia išlaikyti dviejų dalių egzaminą: teorinį egzaminą raštu ir praktinį testą. Siekiant neraštingų suaugusiųjų integracijos į visuomenę ir į darbo rinką, teorinę dalį leidžiama laikyti žodžiu). - Dvi dviejų valandų sesijos kiekvieną savaitę: - Mokiniai turi atlikti jiems pritaikytus pratimus ir skaityti; - Testų, skaidrių ir vaizdajuosčių peržiūra bei paaiškinimai; - Pritaikytos mokymo medžiagos kūrimas: santraukos, testai ir nuorodos; - Sudėtingų situacijų ir būtinų išmokyti dalykų apžvalga bei paaiškinimas; - Asmeninės konsultacijos tiems, kam sunku suprasti.			
Ištekliai	Personalas:		Vidaus: Peñafiel suaugusiųjų mokymo centro mokytojai (C.T.E.A Peñafiel)	
			Išorės: Romų populiacijos gerbūvio programoje dirbantys socialiniai darbuotojai	
	Materialiniai: Peñafiel suaugusiųjų mokymo centro (C.T.E.A. Peñafiel) ištekliai			
	Finansiniai: Castilla y León autonominė vadovybė (Švietimo ir mokslo ministerija)		Rėmėjai: Peñafiel miesto taryba (Regioninės valdžios vadovavimo biuro subsidijos).	
Numatomi rezultatai	Kokybiniai: - Išmokyti esminių skaitymo ir rašymo įgūdžių. - Išmokyti būtinų saugumo priemonių ir įgyti reikiamos taktiškai vairuotojui atsakomybės.		Kiekybiniai: Išlaikyti teorinį egzaminą žodžiu ir įgyti vairuotojo pažymėjimą.	
Pasiekti rezultatai	Kokybiniai: - Mokiniai patobulino savo skaitymo ir rašymo įgūdžius. - Mokiniai išmoko pagrindinių eismo taisyklių.		Kiekybiniai: 20 procentų visų laikusių egzaminą moksleivių jį išlaikė.	

3. Programos vertinimas			
Kas padėjo įgyvendinti programą?			
	Tikslinei grupei: Mokiniai turi gauti vairavimo pažymėjimą, kad gautų darbo ir galėtų nuvykti į darbą.	Mokytojams ir kitiems: Mokėjimas prisitaikyti prie tikslinės grupės savybių.	Partneriams:
Kokių pasitaikė kliūčių ir kaip jos buvo įveikiamos ?			
	Kliūtys: • Labai žemas skaitymo įgūdžių lygis. • Mokytojai iš anksto nebuvo mokomi kaip pateikti teorinius pagrindus, reikalingus norint gauti vairavimo pažymėjimą.	Sprendimai: • Paaiškinimai žodžiu. • Vaizdajuosčių naudojimas. • Pritaikyti skaitiniai ir pratysbos. • Mokytojai patys mokėsi ir ieškojo tinkamų mokymui priemonių.	
Bendras programos vertinimas			
Stipriosios pusės: • Pasirengę pamokoms ir labai motyvuoti mokiniai, labai norintys įgyti vairavimo pažymėjimus; • Labai skirtingų žmonių grupė, noriai padedančių vieni kitiems.		Silpnosios pusės: • Romų moterų, norinčių gauti vairavimo pažymėjimus, neremia jų pačių bendruomenė. • Mokiniai nelabai domisi pasirengimu pamokoms, darbu ne pamokų metu. • Kai kurie mokiniai nereguliariai lanko pamokas.	
4. Apžvalga			
Ar projektas:	Igyvendinamas vietoje?	Taip	
	Pritaikytas kitose vietovėse?	Taip	
	Kurioje?		
	Įvairūs Ispanijos ugdymo centrai		
	Išplėtotas nacionaliniu lygiu?		
	Pritaikomas kitoms tikslinėms grupėms?	Taip (imigrantams)	
Ar projektas iškėlė kitus poreikius ?			
	Kokius?		
Ar projektas sukūrė kitų problemų?			
	Kokių?		
Ar šis projektas gali būti įdomus:			
	Privalomo mokymo nebaigiančiam jaunimui?		Ne
	Ką tik iškritusiam iš mokymo sistemos jaunimui?		Taip
	Jauniems suaugusiems?	Taip	
	Suaugusiųjų profesinei integracijai?	Taip	

Socialinis centras “El Mirador”, Peñafiel

1. Vietinis programos įgyvendinimo kontekstas				
Igyvendinimo vieta	Mokykla/įstaiga, miestas: Peñafiel Romų bendruomenės socialinio aprūpinimo tarnyba, Peñafiel, Valladolid		Šalis: Ispanija	
Projekto koordinatorius	Pavardė, vardas: González Arranz, Silvia		Pareigos: Peñafiel Romų bendruomenės socialinio aprūpinimo tarnybos darbuotoja	
Projekto iniciatorius	Vadovaujančios grupės nariai:	Mokytojai:	Tikslinės grupės nariai: Romų bendruomenė	
Tikslinė grupė	Berniukai: 129		Privalomojo mokymo laikotarpiu: 46 berniukai, 59 mergaitės	
	Mergaitės: 152		Pasibaigus privalomajam mokymui: 7	
	Iš viso: 281		18-25 metų amžiaus: 64	
			Vyresni nei 25 metų amžiaus: 114	
Skaičių dinamika	Po 1 metų	Po 2 metų	Po 3 metų	Po 4 metų
2. Programos aprašymas				
Tikslai	Pagerinti čigonų bendruomenės gyvenimo sąlygas, padedant jiems pasinaudoti socialinio aprūpinimo sistema tokiomis pat teisėmis, kokiomis naudojasi kitos gyventojų grupės. Šiame procese turi dalyvauti čigonų ir ne čigonų bendruomenės, oficialios institucijos.			
Partneriai	Vidiniai partneriai:		Išoriniai partneriai:	
Programos aprašymas	- Nustatyti sunkios šeimyninės ir individualios situacijos atvejus bei prieinamos pagalbos šaltinius artimiausioje aplinkoje. - Pateikti supaprastintai ir prieinamai informaciją apie paramą teikiančias tarnybas ir resursus, padėti čigonų bendruomenei įsisąmoninti savo teises. - Padėti užpildyti ir pateikti prašymus finansinei paramai (ugdyti įgūdžius rašyti prašymus), kurti ir vesti atitinkamas mokymo programas, skirtas ugdyti gebėjimus pasinaudoti finansine parama netekus namų ir kitais sunkiais atvejais, su kuriais susiduria ši bendruomenė. - Pasiekti, kad registruoti čigonų vaikai reguliariai lankytų mokyklą; vykdant projektą, bendradarbiauti su mokykla, skleisti ugdymo programas. - Organizuoti ir vesti įvairių sociokultūrinę veiklą, organizuoti šia tema seminarus moterims ir jaunimui. - Teikti socialinę informaciją, konsultacijas profesinės karjeros klausimais. - Kita veikla.			
Ištekliai	Personalias:		Vidaus: Socialiniai darbuotojai (vienas, dirbantis pilną etatą ir kitas – dalį).	
			Kitų įstaigų: CEAS socialiniai darbuotojai, vidurinių mokyklų socialiniai darbuotojai, pradinžių mokyklų socialiniai darbuotojai.	
	Materialiniai: “El Mirador” Socialinio centro biuras			
	Finansiniai: Castilla y León savivaldybės teikiamos kasmetinės subsidijos		Rėmėjai: Castilla y León savivaldybės socialinio aprūpinimo tarnyba ir Peñafiel miesto taryba	
Numatomi rezultatai	Kokybiniai: Pasiekti aukštesnio gyvenimo standarto čigonų populiacijoje.		Kiekybiniai:	
Pasiekti rezultatai	Kokybiniai: - Jaunimo profesinė integracija. - Moterų įgyti raštingumo pagrindai. - Socioekonominė integracija, teikiant finansinę paramą ir mokymo kursus.		Kiekybiniai:	
3. Programos vertinimas				
Kas padėjo įgyvendinti programą?				
	Tikslinei grupei: Tikslinės grupės narių patiriami sunkumai verčia nuolat kreiptis	Mokytojams ir kitiems: Didelė socialinių darbuotojų motyvacija, jų pasirengimas	Partneriams:	

	pagalbos.	padėti.	
Kokių pasitaikė kliūčių ir kaip jos buvo įveikiamos?			
	<i>Kliūtys:</i> Materialinių ir finansinių išteklių trūkumas	<i>Sprendimai:</i>	
Bendras programos vertinimas			
<i>Stipriosios pusės:</i> Stipriausias čigonų populiacijos vystymo programos aspektas yra gyvenimo standarto realus pagerėjimas (sumažėjo nepateisinamų praleidimų skaičius, pagerėjo ekonominė situacija).		<i>Silpnosios pusės:</i> Finansinių ir materialinių išteklių trūkumas, blogas lankomumas, čigonų įdarbinimo sunkumai, kurie dažnai kildavo ir dėl išankstinių neigiamų nuostatų jų tautybės atžvilgiu, gyvenamųjų patalpų trūkumo, žemo moterų statuso čigonų bendruomenėje, dažnai prieš jas nukreiptų griežtų ir nelanksčių kultūrinių tradicijų.	
4. Apžvalga			
Ar projektas:	<i>Įgyvendinamas vietoje?</i>	Taip	
	<i>Pritaikytas kitose vietovėse?</i>	Taip	
	<i>Kurioje? Almazá (soria)</i>		
	<i>Išplėtotas nacionaliniu lygiu?</i>		Ne
	<i>Pritaikomas kitoms tikslinėms grupėms?</i>	Taip	
Ar projektas iškėlė kitus poreikius ?			
	<i>Kokius?</i> Peñafiel čigonų bendruomenė susiduria su dideliais sunkumais. Dėl to jiems labai reikia materialinių resursų ir darbo.		
Ar projektas sukūrė kitų problemų? Ne			
	<i>Kokių?</i>		
Ar šis projektas gali būti įdomus:			
	<i>Privalomo mokymo nebaigiančiam jaunimui?</i>	Taip	
	<i>Ką tik iškritusiam iš mokymo sistemos jaunimui?</i>	Taip	
	<i>Jauniems suaugusiems?</i>	Taip	
	<i>Suaugusiųjų profesinei integracijai?</i>	Taip	

Vilniaus "Saulėtekio" vidurinė mokykla, 2004-2005 m.

1. Vietinis programos įgyvendinimo kontekstas				
Įgyvendinimo vieta	Mokykla/įstaiga, miestas: Vilniaus „Saulėtekio“ vidurinė mokykla		Šalis: Lietuva	
Projekto koordinatorius	Pavardė, vardas: Rožė Zinkevičienė		Pareigos: Direktorė	
Projekto iniciatorius	Vadovaujančios grupės nariai: Rožė Zinkevičienė	Mokytojai:	Tikslinės grupės nariai:	Kiti:
Tikslinė grupė	Berniukai: 10		Privalomojo mokymo laikotarpis: 17	
	Mergaitės: 7		Pasibaigus privalomajam mokymui:	
	Iš viso: 17		18-25 metų amžiaus:	
			Vyresni nei 25 metų amžiaus:	
Skaičių dinamika	Po 1 metų 17	Po 2 metų 17	Po 3 metų 17	Po 4 metų
2. Programos aprašymas				
Tikslai	• Didinti romų moksleivių mokymosi motyvaciją. • Telkti klases, mokyklos, šeimos pastangas, padedant įveikti moksleivių mokymosi sunkumus. • Pradėti mokytis lietuvių kalbos pagrindų. • Skatinti pagarbą ir tarpusavio supratimą tarp skirtingų tautinių mažumų vaikų.			
Partneriai	Vidiniai partneriai: Pradinės mokyklos mokytojai Mokyklos direktorės pavaduotojai Lietuvių kalbos mokytojai Socialinis pedagogas Specialusis pedagogas		Išoriniai partneriai: Švietimo kaitos fondas Vaikų fondas	
Programos aprašymas	Buvo atidaryta speciali klasė romų vaikams rusiškoje mokykloje, nes Lietuvos romai geriau kalba rusiškai, negu lietuviškai. Vaikams truko mokiniui būtinų socialinių įgūdžių. Šios aplinkybės vertė mokytojus ieškoti tokių mokymo būdų, kurie skatintų moksleivių mokymosi motyvaciją ir padėtų ugdyti socialinius įgūdžius. Pradinių klasių mokytojai kartu su lietuvių kalbos mokytojais kūrė klasei tinkamas mokymo priemones. Klasėje buvo taikomi aktyvaus mokymo metodai. Dalis mokymosi veiklos buvo skirta miuziklo „Meilės vardan“ kūrimui. Jo metu buvo suteiktos galimybės susipažinti su kitomis kultūromis. Moksleivių šeimoms buvo skiriama parama, jeigu jos skatindavo savo vaikus lankyti mokyklą.			
Ištekliai	Personalas: 10 mokytojų		Vidaus: 10 mokytojų	
			Išorės:	
	Materialiniai: drabužiai ir kuprinės moksleiviams			
Numatomi rezultatai	Finansiniai: 2000 Lt		Rėmėjai: Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vyriausybės	
Numatomi rezultatai	Kokybiniai: • Išmokyti lietuvių kalbos pagrindus. • Išmokyti pagarbiai elgtis su mokytojais ir klases draugais. • Įtraukti tėvus į mokyklos veiklą.		Kiekybiniai:	
Pasiekti rezultatai	Kokybiniai: • Moksleiviai išmoko lietuvių kalbos pagrindus. • Moksleiviai išmoko tinkamai elgtis		Kiekybiniai: Padidėjo tėvų, ateinančių į tėvų susirinkimus, skaičius.	

	pamokų ir švenčių metu (anksčiau į mokykloje vykstančias šventes jie neatvykdavo). Tėvai labiau domėjosi savo vaikų mokymusi.		
3. Programos vertinimas			
Kas padėjo įgyvendinti programą?			
	<i>Tikslinei grupei:</i> smalsumas, noras dalyvauti popamokinėje veikloje	<i>Mokytojams:</i> kantrybė, noras dirbti, nuoseklumas	<i>Partneriams:</i> pasiryžimas paremti ir padėti
Kokių pasitaikė kliūčių ir kaip jos buvo įveikiamos?			
	<i>Kliūtys:</i> - Mokyklos nelankymas. - Nesidomėjimas programiniais dalykais.	<i>Sprendimai:</i> - Materialinė parama šeimai, skatinančiai vaikus lankyti mokyklą. - Nuosekli mokytojų parama.	
Bendras programos vertinimas			
<i>Stipriosios pusės:</i> - Panašaus amžiaus ir sugebėjimų vaikai klasėje. - Mokymas per žaidimą.		<i>Silpnosios pusės:</i> - Nesisteminimas pamokų lankymas. - Nepakankamas tėvų įsitraukimas.	
4. Apžvalga			
Ar projektas:	<i>Įgyvendinamas vietoje?</i>	Taip	
	<i>Pritaikytas kitose vietovėse?</i>		Ne
	<i>Kuriose?</i>		
	<i>Išplėtotas nacionaliniu lygiu?</i>		Ne
	<i>Pritaikomas kitoms tikslinėms grupėms?</i>		Ne
Ar projektas iškėlė kitus poreikius? Ne			
	<i>Kokius?</i>		
Ar projektas sukūrė kitų problemų? Ne			
	<i>Kokių?</i>		
Ar šis projektas gali būti įdomus:			
	<i>Privalomo mokymo nebaigiančiam jaunimui?</i>		Ne
	<i>Ką tik iškritusiam iš mokymo sistemos jaunimui?</i>		Ne
	<i>Jauniems suaugusiems?</i>		Ne
	<i>Suaugusiųjų profesinei integracijai?</i>		Ne

Romų integracijos į darbo rinką mechanizmo sukūrimas ir išbandymas

1. Vietinis programos įgyvendinimo kontekstas				
Įgyvendinimo vieta	Mokykla/įstaiga, miestas: Lietuvos vaikų fondas, projekto darbo grupė Vilnius, Ukmergė		Šalis: Lietuva	
Projekto koordinatorius	Pavardė, vardas: Romualda Navikaitė		Pareigos: Lietuvos vaikų fondo direktorė	
Projekto iniciatorius	Vadovaujančios grupės nariai: Lietuvos vaikų fondas, Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vyriausybės	Mokytojai:	Tikslinės grupės nariai:	Kiti:
Tikslinė grupė	Berniukai: 90		Privalomojo mokymo laikotarpiu:	
	Mergaitės: 90		Pasibaigus privalomajam mokymui:	
	Iš viso: 180		18-25 metų:	
			Vyresni nei 25 metų amžiaus:	
Skaičių dinamika	Po 1 metų	Po 2 metų	Po 3 metų	Po 4 metų
2. Programos aprašymas				
Tikslai	- Sukurti ir išbandyti romų integracijos darbo rinkoje mechanizmą ir bendradarbiavimo tinklus, panaudojant specialiai parengtus romų visuomenės atstovus Vilniaus mieste, Ukmergės ir Šalčininkų rajonuose. - Perkelti teigiamą šio darbo patirtį į bent vieną Lietuvos regioną.			
Partneriai	Vidaus partneriai: Ukmergės miesto ir Ukmergės rajono savivaldybių administracijos, Ukmergės darbo birža, Socialinių darbuotojų rengimo centras prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Romų visuomenės centras, Lietuvos čigonų bendrija „Čigonų laužas“, Vilniaus apskrities viršininko administracija		Išorės partneriai: Ekspertai iš projekte dalyvaujančių užsienio šalių	
Programos aprašymas	Renkamos tikslinės grupės, įtraukiant romų tautybės asmenis, kuriems yra virš 18 metų ir kurie neturi darbo. Atsižvelgiant į jų profesinius interesus, socialines, kultūrines ir ekonomines gyvenimo sąlygas, kuriamos profesinio rengimo programos. Bendradarbiaujama su profesinio rengimo mokyklomis. Programoje siekiama sukurti socialinės partnerystės modelį ir jį įdiegti; tarpininkaujant socialiniams darbuotojams ir jų asistentams, skatinti pasitikėjimą tarp romų ir likusios visuomenės dalies. Tuo tikslu bus leidžiamas laikraštis, kuriame dirbs specialiai apmokytas romų tautybės korespondentas.			
Ištekliai	Personalas:		Vidaus: 42 darbuotojai iš Lietuvos	
			Išorės: 4 užsienio ekspertai	
	Materialiniai: turimas organizacijų, dalyvaujančių projekte, turtas			
	Finansiniai: 1742000 Lt (504518 EUR)		Rėmėjai: Programa EQUAL – 75% Lietuvos vyriausybė – 25%	
Numatomi rezultatai	Kokybiniai: Tikimasi, kad 50-70% romų tautybės žmonių teigiamai įvertins šį modelį (bus atliekamos apklausos).		Kiekybiniai: 180 romų tautybės žmonių, dalyvaus programoje	
Pasiekti rezultatai	Kokybiniai:		Kiekybiniai:	
3. Programos vertinimas				
Kas padės įgyvendinti programą?				
	Tikslinei grupei: - Maitinimas (bus skirti maistpinigiai). - Transporto išlaidų	Mokytojams: Specialūs mokymai, kurių metu bus supažindinama su romų tautybės žmonių	Partneriams:	

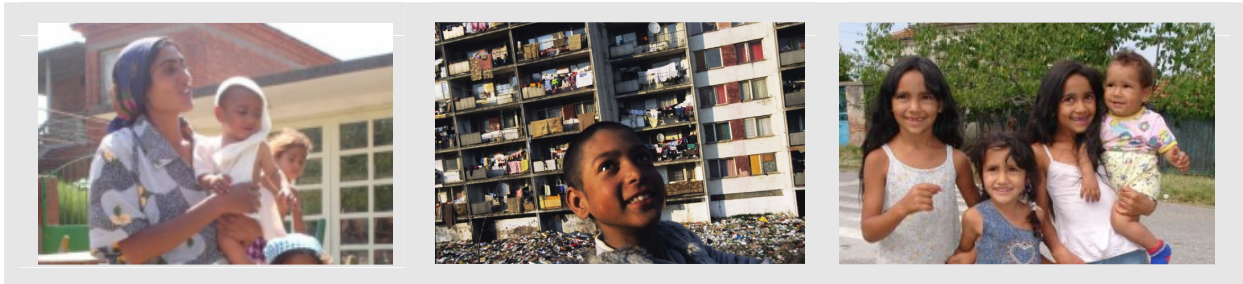
	padengimas. • Lyderių įtraukimas	gyvenimo specifika. • Žadama pasinaudoti Vakarų valstybių darbo su tautinėmis mažumomis patirtimi, rengiant socialinius darbuotojus ir jų asistentus. • Numatoma kviestis šios srities ekspertus.	
Kokių pasitaikė kliūčių ir kaip jos buvo įveikiamos?			
	<i>Kliūtys:</i>	<i>Sprendimai:</i>	
Bendras programos vertinimas			
<i>Stipriosios pusės:</i>		<i>Silpnosios pusės:</i>	
4. Apžvalga			
Ar projektas:	<i>Įgyvendinamas vietoje?</i>		
	<i>Pritaikytas kitose vietovėse?</i>		
	<i>Kuriose?</i>		
	<i>Išplėtotas nacionaliniu lygiu?</i>		
	<i>Pritaikomas kitoms tikslinėms grupėms?</i>		
Ar projektas iškėlė kitus poreikius?			
	<i>Kokius?</i>		
Ar projektas sukūrė kitų problemų?			
	<i>Kokių?</i>		
Ar šis projektas gali būti įdomus:			
	<i>Privalomo mokymo nebaigiančiam jaunimui?</i>		
	<i>Ką tik iškritusiam iš mokymo sistemos jaunimui?</i>		
	<i>Jauniems suaugusiems?</i>		
	<i>Suaugusiųjų profesinei integracijai?</i>		

Savarankiškų darbo paieškos įgūdžių mokymas darbo klube

1. Vietinis programos įgyvendinimo kontekstas				
Įgyvendinimo vieta	Mokykla/įstaiga, miestas: Darbo birža, Vilnius		Šalis: Lietuva	
Projekto koordinatorius	Pavardė, vardas: Ramunė Kaštanovienė		Pareigos: Darbo klubų konsultantė	
Projekto iniciatorius	Vadovaujančios grupės nariai: Lietuvos darbo birža, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija	Mokytojai:	Tikslinės grupės nariai:	Kiti:
Tikslinė grupė	Berniukai:		Privalomojo mokymo laikotarpiu:	
	Mergaitės:		Pasibaigus privalomajam mokymui:	
	Iš viso: 37 (2004 m.)		18-25 metų amžiaus:	
			Vyresni nei 25 metų amžiaus:	
Skaičių dinamika	Po 1 metų	Po 2 metų	Po 3 metų	Po 4 metų
Apie čigonų tautybės asmenis atskirai iki 2004 m. nėra duomenų				
2. Programos aprašymas				
Tikslai	- Ugdyti savarankiškos darbo paieškos įgūdžius. - Suteikti informacijos apie situaciją darbo rinkoje. - Ugdyti socialinius įgūdžius.			
Partneriai	Vidiniai partneriai: Kitų Vilniaus darbo biržos programų darbuotojai		Išoriniai partneriai: Profsąjungos „Solidarumas“ Darbo rinkos mokymo tarnyba	
Programos aprašymas	Darbo klube susirenka grupė žmonių, su kuriais aptariama situacija darbo rinkoje (įsidarbinimo galimybės), mokoma planuoti darbo paiešką, rašyti motyvacinį laišką, prisistatyti darbdaviui, pildyti prašymą. Klubo nariams psichologai ir teisininkai skaito paskaitas. Klubo susirinkimų metu dalyviai supažindinami su kitomis darbo biržoje veikiančiomis programomis, kurios gali padėti greičiau rasti darbą. Kvalifikacijos neturintys asmenys supažindinami su mokymosi galimybėmis.			
Ištekliai	Personalas:		Vidaus: 9 (4 asmenys veda klubo susirinkimus ir 5 asmenys supažindina su darbo biržos programomis, padedančiomis įsidarbinti)	
			Išorės: 8 (konsultantai iš partnerinių institucijų)	
	Materialiniai: darbo biržos patalpos, techninė įranga			
	Finansiniai: nėra tikslų duomenų		Rėmėjai: Užimtumo fondas, Europos socialinis fondas	
Numatomi rezultatai	Kokybiniai: Klubo dalyviai išmoks naudotis profesijos konsultantų paslaugomis, padidės jų darbo motyvacija, atsiras darbo paieškos įgūdžiai.		Kiekybiniai: Daugiau žmonių įsidarbins ir lankys profesinio rengimo kursus.	
Pasiekti rezultatai	Kokybiniai: Klubo dalyviai suprato, kas jiems tinka, kaip siekti norimo darbo, padidėjo jų motyvacija įsidarbinti.		Kiekybiniai: Atskirai apie romų tautybės asmenis nėra duomenų	
3. Programos vertinimas				
Kas padėjo įgyvendinti programą?				
	Tikslinei grupei: Optimizmas, noras susirasti darbą, iniciatyvumas.	Mokytojams: Kompetencija, optimizmas, teigiami darbo rezultatai.	Partneriams: Atlyginimas, moralinis pasitenkinimas, suvokiant, kad jų konsultacijos reikalingos.	
Kokių pasitaikė kliūčių ir kaip jos buvo įveikiamos?				
	Kliūtytys: Nesilanko konsultacijose, nenori savarankiškai ieškoti darbo, o laukia konkrečių darbo	Sprendimai: Asmenims, kurie pasirenka darbo klubą, o paskui jame nesilanko, nutraukiama darbo		

	pasiūlymų iš darbo biržos.	paieška. Tai disciplinuoja. Dalyvaujamas klubo veikloje, žmogus palaipsniui suvokia, kiek daug priklauso nuo jo paties.	
Bendras programos vertinimas			
<i>Stipriosios pusės:</i> Padeda žmogui susiorientuoti darbo rinkoje. Suteikiama psichologinė pagalba, parama.		<i>Silpnosios pusės:</i> Silpnoka techninė bazė, nepakankamas finansavimas.	
4. Apžvalga			
Ar projektas:	<i>Igyvendinamas vietoje?</i>		
	<i>Pritaikytas kitose vietovėse?</i>	Taip	
	<i>Kurioje ? Visose Lietuvos darbo biržose</i>		
	<i>Išplėtotas nacionaliniu lygiu?</i>	Taip	
	<i>Pritaikomas kitoms tikslinėms grupėms?</i>	Taip	
Ar projektas iškėlė kitus poreikius ? Taip			
	<i>Kokius? Reiktų organizuoti tiesioginius susitikimus su darbdaviais</i>		
Ar projektas sukūrė kitų problemų? Ne			
	<i>Kokių?</i>		
Ar šis projektas gali būti įdomus:			
	<i>Privalomo mokymo nebaigiančiam jaunimui?</i>	Taip	
	<i>Ką tik iškritusiam iš mokymo sistemos jaunimui?</i>	Taip	
	<i>Jauniems suaugusiems?</i>	Taip	
	<i>Suaugusiųjų profesinei integracijai?</i>	Taip	

Pasiūlymai kurti naujus pedagoginius metodus ir ugdymo būdus, siekiant pagerinti keliaujančių žmonių profesinį ugdymą, jų kvalifikaciją ir darbinę integraciją

Projekto partneriai siekia pasidalinti teoriniais ir praktiniais apmąstymais apie tai, kokių veiksmų reiktų imtis ugdymo vadovams, kad jauni ir suaugę keliaujantys žmonės galėtų kuo geriau atskleisti savo sugebėjimus, pritaikyti įgūdžius, kad profesinis ugdymas būtų jiems tinkamas ir suprantamas, kad padėtų jiems rasti darbą ir integruotis į visuomenę.

Projekto metu buvo iškeltas pasiūlymas kurti naujus pedagoginius metodus ir ugdymo būdus, siekiant pagerinti keliaujančių žmonių profesinį ugdymą, jų kvalifikaciją ir darbinę integraciją.

Projekto partneriai parengė didaktines, metodologines, psichologines ir pedagogines strategijas, kurios padėtų siekti gerų rezultatų, dirbant su žmonėmis, kilusiais iš kultūriškai skirtingos aplinkos.

Aptariami šie ugdymo proceso aspektai:

1. Paramos struktūros.
2. Šeimos vertybės ir socialinė aplinka.
3. Ugdymo ir mokymo sistema.
4. Profesinę integraciją.

Atkreipiamas dėmesys į tai, kas šiose srityse atrodo silpna, neištobulinta ir siūloma, ką galima keisti, laikantis struktūros, kurią geriausiai atskleidžia keturi žemiau išvardinti klausimai:

KOKS TIKSLAS - Ką mes tikimės pasiekti kiekvienoje iš anksčiau išvardintų sričių?

TIKSLINĖ GRUPĖ - Kokiai grupei siūlomos priemonės tikėtų?

KODĖL - Kodėl būtina tų priemonių imtis? Kokia yra dabartinė padėtis?

KAIP - Kokių konkrečių priemonių reikia imtis? Kas turi būti padaryta?

Projekto partnerių darbo patirtis parodė, kad didžiausią susirūpinimą kelia romų moterų padėtis. Daugeliu atvejų jų šeimyninė ir socialinė aplinka atskleidžia neatidėliotiną poreikį imtis konkrečių veiksmų, siekiant pagerinti jų profesinį ugdymą ir darbinę integraciją.

1. Paramos struktūros

Tikslas	Tikslinė grupė	Kodėl	Kaip
Keliaujančių žmonių socialinė integracija	Socialiniai darbuotojai	Kai kurie keliaujantys žmonės yra beraščiai ir neturi galimybės susipažinti su svarbia jiems informacija. Beveik visada jiems reikalingas ryšys su plačiąja visuomene ir suprantamas kelias į ją. Socialiniams darbuotojams tokiu atveju tenka pagrindinis vaidmuo.	- Diegiant aukštus ugdymo standartus, padedančius atlikti šias naujas užduotis. Reikalingi specialūs kursai, kuriuose pagrindinis dėmesys būtų kreipiamas į keliaujančių žmonių gyvenimo būdą, jų papročius, kultūrą ir tradicijas. - Teikiant psichologinę pagalbą, motyvuojant keliaujančius žmones darbui. - Palaikant betarpišką kontaktą su tiksline grupe, kad jie geriau suprastų keliaujančių žmonių gyvenimo realijas. - Siekiant didesnės materialinės ir finansinės paramos, keliaujančių žmonių atliekamo darbo socialinio pripažinimo (keliant jiems atlyginimus ir darbo kategoriją). - Kuriant stipresnius profesinius ryšius tarp socialinių darbuotojų, organizuojant susitikimus, kuriuose jie galėtų keistis informacija, programomis, veikla - visu tuo, kas gerina pagalbą keliaujantiems žmonėms.
Pagerinti jų svarbaus darbo rezultatus	Mediatoriai	Mediatoriai gali pelnyti tikslinės grupės (keliaujančių žmonių) pasitikėjimą, kadangi jie kartais kartu su jais gyvena. Dažnai jie yra romų bendruomenės nariai, gerai žinantys jų gyvenimo būdą ir vaidinantys jame svarbų vaidmenį.	- Organizuojant įvairią veiklą, padedančią ugdyti visuomenės sąmoningumą, taikų ir pagarbų visuomenės daugumos ir etninių mažumų sugyvenimą. - Drąsinant įsijungti į ugdymo procesą ir integruotis darbo rinkoje. - Tarpininkauti, sprendžiant tikslinėje grupėje kylančius konfliktus. - Atliekant tikslinės grupės ir jų bendraklasių santykių monitoringą.

2. Šeimos vertybės ir socialinė aplinka

Tikslas	Tikslinė grupė	Kodėl	Kaip
Padidinti integracijos lygį tarp keliaujančių žmonių bendruomenės narių visuomenės daugumos mokyklose, kompanijose ir t.t.	Visi suinteresuotieji asmenys: romai, moksleiviai, mokytojai, kompanijų vadovai	Keliaujantys žmonės patiria izoliaciją ir atmetimą – jie gyvena atskirai, nenori lankyti mokyklos, jiems sunku susirasti darbą. Trukdo abipusės mažumos ir daugumos išankstinės nuostatos, nežinojimas	- Reguliariai organizuojant susitikimus mokyklose: tėvai, moksleiviai, mokytojai ir darbdaviai turėtų kurti abipusio pasitikėjimo ir pagarbos atmosferą, padedančią išsiaiškinti keliaujančių žmonių galimybes ir paaiškinti, ko iš jų tikimasi. - Organizuojant susitikimus keliaujančių žmonių gyvenvietėse, kad jie galėtų papasakoti apie savo gyvenimo būdą, papročius, sugebėjimus, tradicinius įgūdžius ir pan. Kitiems visuomenės nariams, kad šie suprastų jų kultūrą ir jų savitumą.

Pagerinti jų kompetenciją ir sugebėjimus, sprendžiant kasdienes problemas.	Keliaujantys žmonės	Dažnai jų gyvenimo ir higieninės sąlygos yra nepakankamos ir mažai jų vaikų lanko mokyklas	- Aiškinant tėvams, kaip svarbu vaikams ir jiems patiems ugdytis tinkamus higienos įgūdžius, norint prisitaikyti prie mokyklos gyvenimo, kaip svarbu laikytis laiko grafiko. - Aprūpinant romų/čigonų gyvenvietes vandeniu, sanitariniais mazgais, elektra (valdžios atstovai turi suprasti šios problemos mastą)
Pakeisti jų požiūrį į oficialų švietimą, skatinti suprasti jo svarbą.	Keliaujantys žmonės	Nesuprasdami oficialios švietimo sistemos reikalavimų ir nevertindami jos, jie negali padrąsinti savo vaikų stengtis mokytis ir baigti mokyklą	Aiškintis, kaip jie suvokia mokyklą ir jos reikšmę, naudojantis anketomis, interviu, lankantis pas juos, demonstruojant filmus, pateikiant gerus pavyzdžius.

3. Ugdymo ir profesinio rengimo sistema

Tikslas	Tikslinė grupė	Kodėl	Kaip
1. Ugdymo įstaigos: siekti, kad ugdymo įstaigos romams atrodytų draugiškesnės ir patrauklesnės	Keliaujančių ir nekeliaujančių žmonių bendruomenės	- Dabar veikiančios ugdymo įstaigos yra labiausiai pritaikytos ne keliaujantiems žmonėms. Šiems jos atrodo keistos, o kartais net žiaurios. - Reikalingos priemonės, leidžiančios romams jose jaučiau pasijusti ir drąsiau jose dalyvauti. Kitų tautų žmonės netiesiogiai daugiau sužinotų apie romų kultūrą.	- Sukuriant bendrus komitetus, kuriuose būtų atsižvelgiama į keliaujančių žmonių bendruomenės hierarchiją ir struktūrą. - Pritaikant taisykles, darbo organizavimą: lankstus darbo grafikas ir užsiėmimų trukmė. - Organizuojant kursus ir veiklą po pamokų (ekskursijas, keliones, sportinius užsiėmimus), kuri įstaigas padarytų atviresnėmis keliaujančių žmonių bendruomenėms. - Kuriant mažiau formalią infrastruktūrą, kurioje būtų vietos ir čigonų kultūrai. - Įkuriant vaikų priežiūros centrus mokymo įstaigose, kad tėvai, ypač motinos, galėtų dalyvauti mokymo kursuose.
2. Mokytojai: gerinti mokytojų nuostatas į keliaujančius žmones ir santykius su jais	Keliaujantys žmonės	Plačioji visuomenė mažai žino apie keliaujančius žmones ir turi jų atžvilgiu išankstinę neigiamą nuostatą.	- Įgyjant žinių apie keliaujančių žmonių kultūrą, tradicijas, istoriją, vertybes ir parodant visuomenei, kad romų bendruomenės turi savitą kultūrą, taisykles ir struktūrą. - Padedant mokytojams įsisavinti ugdymo ir mokymo būdus, geriau pritaikytus keliaujantiems žmonėms.
3. Motyvacija: paskatinti aktyvesnį keliaujančių žmonių dalyvavimą mokymo kursuose	Keliaujantys žmonės	Nedaug jų lanko mokyklas ir mokymo kursus.	- Kviečiant sėkmingai dirbančius keliaujančius žmones pokalbiams, kad kursų dalyviai suprastų, kad ir jiems gali sektis. - Teikiant psichologinę paramą, kad kultų jų motyvacija mokymuisi, skatinant juos pačius imtis mokytojo vaidmens. - Įteikiant oficialius, jų gebėjimus patvirtinančius liudijimus (ž. 4 dalį, Profesinė aplinka). - Siūlant jiems kursus, kuriuose būtų mokama už atliktą darbą.

4. Darbas klasėje: padidinti lankomumą	Keliaujantys žmonės	Daugeliu atveju keliaujantys žmonės nesidomi kursais, kurie jiems yra oficialios švietimo sistemos siūlomi.	Kuriant keliaujantiems žmonėms patrauklesnius ir geriau pritaikytus kursus (žiūr. punktą 4.3.)
4.1 Kursų turinys: pritaikytas ir patrauklus mokymo turinys	Keliaujantys žmonės	Šiuo metu vyraujantis ugdymo turinys yra sukurtas ne romams/čigonams ir juos ignoruoja.	- Skatinant romų/čigonų susidomėjimą praktiniais dalykais ir kartu drąsinant juos mokytis skaityti ir rašyti. - Organizuojant mokymąsi praktiškai – ne per daug teorijos ir vengti tik raštu dėstomo mokymo. - Taikant audiovizualinę medžiagą ir naujas technologijas. - Mokant juos darbo paieškos įgūdžių ir technikos.
4.2 Darbo grafikai: stengtis, kad kursai jiems būtų prieinami	Keliaujantys žmonės	Keliaujantys žmonės kartais negali lankyti kursų dėl to, kad jie vyksta nepalankiu laiku	- Organizuojant trumpesnius kursus ir pamokas. - Taikant lanksčius užsiėmimų tvarkaraščius, prisitaikant prie jų darbo grafikų.
4.3 Metodologija: siekti efektyvesnio mokymo	Mokytojai	Metodologija ne visada pritaikyta keliaujantiems žmonėms	- Prasmingas ir funkcionalus mokymasis. - Praktinės užduotys. - Taikant tarpkultūrinio bendravimo nuostatas ir organizuojant mokymąsi bendradarbiaujant. - Individualios pažangos fiksavimas. - Kuriant trumpus mokymo modulius. - Vartojant įprastą jiems kalbą. - Pritaikant darbo vietą. - Organizuojant užsiėmimus po pamokų.
4.4 Mokymo medžiaga: efektyvesnis mokymas	Keliaujantys žmonės ir mokytojai	Keliaujantiems žmonėms pritaikytos mokymo medžiagos labai trūksta	- Mokymo medžiagoje turėtų atsispindėti pagarba daugiakultūrei visuomeninio gyvenimo realybei, keliaujančių žmonių kultūros aspektai, su kuriais jie galėtų pajusti asmeninį ryšį. - Mokymo medžiaga turėtų skatinti eksperimentavimą ir ugdymo turinį perteikti praktiškai. - Naudojant naujas technologijas ir specialią programinę įrangą (vaizdas ir garsas), palengvinančią naudojimąsi ja kaip mokymo priedu. - Naudojantis jų pačių leidžiamais laikraščiais arba sukuriant laikraštį, radijo programas ar net interneto svetainę. - Sukuriant interneto svetainę mokytojams, kad jie galėtų dalintis savo idėjomis ir pedagoginiais pasiūlymais.

4. Profesinė aplinka

Tikslas	Tikslinė grupė	Kodėl	Kaip
Pagausinti žinias apie romų kultūrą	- Darbdaviai ir vadovai - Kadrų skyrių vadovai - Darbuotojai - Kompanijose dirbantys mokytojai (žr. 3 dalį Ugdymo ir mokymo sistemos).	Keliaujantys žmonės beveik neranda darbo, neįsidarbina	- Skleidžiant žinias apie keliaujančių žmonių gyvenimo būdą. - Organizuojant pastovias kampanijas (reklama, spauda, radijas, konferencijos, susitikimai, interneto svetainės), siekiant eliminuoti bet kokią diskriminaciją dėl gyvenimo atskiruose rajonuose, dėl kultūros. - Palaikant reguliarius kontaktus su mediatoriais.
Sukurti jungtis tarp mokymo ir įdarbinimo		Ryšio tarp mokymo ir įdarbinimo trūkumas	- Naudojant mokymo institucijos liudijimą apie žmogaus kompetenciją, kaip garantiją įsidarbinant. - Pateikiant kompanijoms daugiau informacijos apie socialinius priedus ir mokesčių lengvatas tuo atveju, jeigu jos įdarbina keliaujančius žmones. - Dirbantiems keliaujantiems žmonėms suteikti galimybes mokytis nemokamai arba išleisti į apmokamas atostogas mokymosi laikotarpiui.
Kelti motyvaciją	Suaugę keliaujantys žmonės	Kai kurie iš jų neįpratę reguliariai dirbti ir pastovaus darbo nenori.	- Pasitelkiant į pagalbą keliaujančius žmones, dirbančius tokį darbą, kad jie galėtų būti paskatinančiu modeliu kitiems. - Skatinant domėjimąsi jų tradicinių amatų evoliuciją, suteikiant jiems apie tai žinių, kad jie norėtų tobulinti savo gebėjimus vertinamame darbe. - Organizuojant privalomus ir/ar mokamus mokymosi laikotarpius, jeigu įmonė nori juos įdarbinti.
Supažindinti juos su įmonių gyvenimu.		Siekiant išsiaiškinti, kas juos baugina arba dėl ko jie jaučiasi nedrąsiai darbo rinkoje	- Kviečiant į pagalbą darbą turintį keliaujančią žmogų (kompanijoje dirbantį tutorių). - Susitinkant su kompanijose dirbančiais žmonėmis. - Organizuojant privalomus ir/ar mokamus mokymosi laikotarpius įmonėje, jeigu įmonė nori juos įdarbinti. - Suteikiant informacijos, naudojant filmuotą medžiagą, organizuojant susitikimus, kviečiant mediatorius ir ugdymo institucijas bendradarbiauti.
Suteikti galimybes įgyti kategoriją ar diplomą		Tuo atveju, jeigu jie neturi jokio akademinio išsilavinimo	- Pritaikant mokymosi trukmę (ji turėtų būti ilgesnė, o mokymo organizavimas lankstesnis). - Įteisinant jų turimas žinias ir kompetencijas, kad jie galėtų įgyti jų kompetencijas oficialiai patvirtinančius dokumentus. - Sukuriant praktinius gebėjimus patvirtinančius diplomus, nereikalaujant skaitymo ir rašymo įgūdžių.

Išmokyti juos prisitaikyti ir gerbti darbo grafikus		Jie dažniausiai nesilaiko darbo grafikų	• Reikia kurti darbo grafikus, atsižvelgiant į jų mobilumą ir gyvenimo būdą. • Pasitelkti mediatorių ar įmonėje dirbančių tutorių. • Kviečiant į pagalbą kitus darbuotojus.
Pasiūlyti jiems tvarkaraštį metams		Kadangi jie keliauja po šalį, tai jiems sunku yra dirbti vienoje vietoje	• Pasitelkiant į pagalbą mediatorių, stengtis nugalėti biurokratinės kliūtis ir formalias taisykles. • Parodant, kaip galima pasinaudoti agentūrų, aprūpinančių laikinu darbu, paslaugomis. • Sukuriant specialią laikino darbo paieškos agentūrą.
Suteikti informacijos apie paklausius darbo rinkoje darbus		Jiems reikia žinoti darbo rinkos poreikius	• Bendradarbiaujant su mediatoriais.. • Organizuojant kursus, kuriuose aiškinami darbo rinkos poreikiai. • Organizuojant mokymus įmonėse. • Organizuojant reguliarius susitikimus su darbo biržų atstovais.
Supažindinti su artimiausia jiems darbo aplinka		Tokiu atveju, jeigu jiems sudėtinga yra nuvykti toliau nuo jų gyvenamos vietos	• Suteikiant galimybes naudotis visuomeniniu transportu. • Skatinant naudojimąsi visuomeniniu transportu.

Keliaujančių moterų profesinės integracijos problemos

Dvejus metus projekto vykdytojai domėjosi keliaujančių žmonių integracijos problemomis profesinio ugdymo srityje. Trečiaisiais metais buvo atskirai analizuojama keliaujančių moterų situacija. Tuo tikslu numatyti du etapai:

- aptarti keliaujančių moterų situaciją kiekvienoje šalyje;
- parengti pasiūlymus, kaip įvairiomis priemonėmis būtų galima patobulinti keliaujančių moterų profesinę situaciją.

Atliktas tyrimas remiasi ne statistiniais duomenimis, o kokybine analize. Projekto vykdytojams rūpėjo skirtingų žmonių nuomonės: mediatorių, socialinių darbuotojų ir pačių keliaujančių moterų. Todėl buvo nuspręsta su jais tiesiog pasikalbėti, naudojant nestruktūruoto interviu metodą. Skirtingose šalyse rasta daug panašumų ir tik keletas skirtumų. Turėdami taip surinktas žinias, projekto vykdytojai kūrė pasiūlymus, kokie metodai ir mokymo būdai turėtų būti sukurti ir panaudoti, siekiant pagerinti keliaujančių moterų išsilavinimo lygį, įsidarbinimo galimybes ir drąsinant siekti sėkmės.

Kiekviena šalis šią dalį parengė savaip: prancūzai atliko daug apklausų, čekai, remdamiesi ekspertų nuomone, aprašė čigonų/romų problemas savo šalyje, ispanai pridėjo straipsnį iš spaudos, lietuviai – ankstesniais metais vykdytų interviu santrauką.

Interviu su keliaujančiomis moterimis

Prancūzija

Angéla Lopez

Trumpas keliaujančios moters situacijos pristatymas

Amžius: 16 metų

Gyvenamoji vieta: kaimo vietovė arba miestas. Ji negalėjo keliauti viena, nes neturėjo vairavimo teisių.

Išsilavinimas: lankė mokyklą, kol jai sukako 16 metų. Ji mokėsi virėjos profesijos dvejus metus.

Šeimyninė padėtis: netekėjusi, neturi vaikų.

Darbo patirtis: praktika žemės ūkio centre (darbas virtuvėje) mokymosi metu.

Vartojamos kalbos: manušų ir prancūzų kalbos, kurias moka pakankamai gerai.

Pomėgiai ir interesai: domisi madomis, muzika, mėgsta linksmai leisti laiką su savo pussesere.

Darbo vietą jai surado mokytoja iš mokyklos, kurią mergina lankė.

Mokymosi laikotarpis jai buvo labai įdomus, viskas, ką jai teko daryti, patiko ir motyvavo merginą veiklai. Mokykloje nekilo jokių ypatingų problemų, tačiau ji keliavo, todėl turėjo palikti mokyklą. Šeima galvojo, kad mokymasis jai yra svarbus ir mama nori matyti ją dirbančią. Šeimoje ji atlieka visus valymo darbus. Ji tai atlieka noriai, ne tik iš pareigos. Jai gerai sekasi sutarti su kitų tautybių ne keliaujančiomis moterimis. Ji moka pasinaudoti socialinių darbuotojų pagalba. Ji mano, kad mokykla vaikams yra labai svarbi ir nori, kad jos pačios vaikai ateityje lankytų mokyklą. Jos mamos šeimoje trys moterys turi darbą: viena dirba prekybos centre, kita yra pediatrijos seselė, o apie trečią ji neturi konkrečių žinių. Kada jos dirba, paprastai tėvai rūpinasi vaikais. Jos yra ištekėjusios, tačiau ekonomiškai visai nepriklausomos.

Laetitia

Laetitia yra dvidešimt ketverių metų moteris iš keliaujančių žmonių bendruomenės. Ji gyvena Aurillace, autofurgone keliaujantiems žmonėms skirtoje vietovėje su savo mama, trimis seserimis ir broliu. Ji yra netekėjusi. Pati taip nusprendė, nes nenorėjo elgtis taip, kaip kiti: ištekėti būdama labai jauna. Todėl ji jaučiasi visai kitokia. Šeimoje jai tenka vyresniosios sesers dalia. Šeimoje ji vaidina svarbų vaidmenį, nes vienintelė turi vairavimo teises. Jai nebuvo sunku išlaikyti vairavimo egzaminus. Dabar ji ruošiasi egzaminui raštu organizacijoje GRETA (Group of Establishments of the National Education – Valstybinio švietimo įstaigų grupė), esančioje keliaujančių žmonių gyvenamoje vietovėje.

Ji lankė SEGPA vidurinę mokyklą ir metė ją be jokios rimtos priežasties, būdama trečioje klasėje (paskutiniaisiais privalomo mokymo metais). Šiandien ji norėtų, kad taip nebūtų atsitikę, kad ji nebūtų metus mokyklos taip anksti.

Šeima gyvena iš socialinių pašalpų. Ji yra užsiregistravusi bedarbių agentūroje ANPE (unemployment agency), tačiau neranda jokio darbo. Jos šeimoje dirba tik brolis ir dėdė, tačiau nelegaliai. Viena jos seserų lanko antro šanso („iškritusiems“, kurie vėliau nori tęsti mokslus) mokyklą, kita – vidurinę mokyklą, o trečioji – pradinę. Laetitia neturi jokio išsilavinimo. Ji dirbo individualiam darbdaviui: valė ir lygino. Jos darbo vieta buvo oficialiai deklaruota. Ji negali rasti savo vietos darbo pasaulyje ir tvirtina, kad jai nieko nesūdoma dėl išsilavinimo trūkumo. Jeigu ji ir norėtų lankyti profesinio rengimo kursus, tai Aurillace siūlomi kursai reikalauja aukštesnio išsilavinimo, negu jos turimas. Be to, ji net nesvarstytų klausimo dėl galimybės palikti šeimą ir išvykti iš miesto. Ji su savo šeima daugiau nekeliauja ir nuolat gyvena parkavimo vietovėje.

Ji kalba manušų kalba ir prancūziškai. Jai patinka virti, tvarkyti karavaną ir žiūrėti televiziją. Jokia Aurillace esanti asociacija jai nepadedą.

Ji gailisi, kad nebaigė mokslų, nes yra įsitikinusi, kad jai pavyktų. Ji galėtų įgyti specialybę (kirpėjos arba pardavėjos). Problema kilo dėl jos motinos ir kitų su ja susijusių moterų nuostatos, kad nebūtina lankyti mokyklą. Išoriniam pasauliui taip pat nerūpėjo jų problemos ir gyvenimo būdas. Nors jos mama galvoja, kad likti mokykloje nėra jokios naudos, visa šeima dabar akylai stebi jaunesniąją seserį, kuriai gerai sekasi mokykloje ir kuri greičiausiai tęs mokslus ir toliau.

Šeimoje visi yra finansiškai priklausomi nuo mamos. Laetitia irgi neturi jokios finansinės nepriklausomybės. Mama mokėjo už jos mašiną. Ji turi viską, ko jai reikia ir visai nesikankina dėl tokios situacijos.

Jai norėtųsi, kad jos vaikai turėtų tokias pat galimybes, kaip ir nekeliaujantys vaikai. Apibendrinus galima teigti, kad Laetitia savo dabartiniu gyvenimu yra patenkinta, tačiau kartais ji apgailestauja, lygindama savo gyvenimą su nekeliaujančių žmonių gyvenimu.

ML Boubon

Ji dirba su keliaujančiais žmonėmis aštuonerius metus, dažniausiai paskirtose jiems vietovėse ir pradinėse mokyklose. Ji padeda keliaujantiems žmonėms užpildyti visokius dokumentus ir integracijos bylas.

Moters vaidmuo visų pirma susijęs su motinyste. Tik keletas šeimų nori gyventi kitaip, o kitose mergaitės išteka būdamos šešiolikos ir tampa mamomis. Tačiau moterys tampa labiau nepriklausomomis, įsigydamos vairavimo teises, kurios vis dar yra mokymosi prioritetas. Mergaitės mokykloje dažnai daugiau dirba už berniukus, tačiau iš to rimto darbo negauna naudos, jų

išsilavinimas vis tiek lieka žemas. Pagrindinės pajamos – socialinė parama. Vyrų dažnai atlieka atsiktinius darbus arba užsiima smulkiu verslu.

Tik nedaugelis gali mokytis. Tačiau šioje srityje bus pakitimų: Kadangi moterys vis labiau nori dirbti, tai turės keisti požiūrį į mokyklą ir į savo vaidmenį, kad galėtų įgyvendinti tą svajonę. Didelė problema yra laiko organizavimas.

Regione yra nedaug galimybių ir visai nėra jų reikmės pritaikyto mokymo. Jų laisvalaikį užima motinystė arba pasirengimas motinystei. Bažnyčios vadovauja tik vyrai.

Dauguma į darbą žiūri tik kaip į ekonominės nepriklausomybės sąlygą, neatsižvelgdami į asmeninę naudą: savirealizacijos galimybę, kultūrinius poreikius.

Šeimose vos jaučiamas supratimas, kaip svarbu yra, kad vaikui sektųsi mokykloje, tačiau šis atsirandantis supratimas konfliktuoja su tradiciškai suvokiamu moters vaidmeniu: būti mama keliaujančių žmonių bendruomenėje.

Silpna vieta yra šeima ir galimybės spręsti problemas. Atrodo, kad jų reikmės bet kas yra sunkiai pritaikoma, net paprasčiausios mokymo programos neatitinka keliaujančių moterų gyvenimo būdo.

Taigi kultūriniai aspektai ir ekonominė priklausomybė lieka didžiausiomis kliūtimis. Net jeigu vyresnieji ir nori, kad jų dukterys lankytų mokyklą, kad joms geriau sektųsi ateities gyvenime, vis tiek lieka neaišku, ar jie leis joms baigti mokyklą.

Isabelle

Isabelle ketverius metus dirbo Saint Floure su keliaujančiais žmonėmis. Ji taip pat yra grupės, padedančios vaikams atlikti namų darbus, narė. Saint Flour yra mažas provincijos miestelis.

Isabelle mano, kad daugiau nei 80% keliaujančių moterų yra neraštingos. Visoms Saint Floure gyvenančioms šeimoms mokama minimali integracijos pašalpa (RMI). Moterys neturi jokios darbo patirties. Jos kalba manų ir prancūzų kalbomis.

Apie profesinę integraciją besirūpinančias organizacijas galima pasakyti, tai, kad žmonės turi daug idėjų, tačiau konkrečių pokyčių nesimato.

Daug moterų svajoja apie galimybę nusipirkti mažą žemės lopinėlį ir jame gyventi. Ne namą pasistatyti, o savo furgoną. Tačiau vargu, ar jos taip galėtų gyventi. Įgyti profesiją trukdo tai, kad regione yra tik kelios specializuotos mokyklos ir vaikai, norėdami jas lankyti, turėtų palikti savo šeimas. Jos dar nepasirengusios leisti savo vaikus vienus mokytis. Jos sutinka leisti į mokyklą vaikus tol, kol pagal įstatymą yra privaloma (iki 16 metų), tačiau mano, kad ilgiau ją lankyti yra nenaudinga. Moterys paprastai nesistengia, kad jų vyrai galėtų dirbti. Joms atrodo, kad per sunku yra visą dieną būti. Moterims tenka įveikti vyrų ir kunigų autoritetą. Tik nedaugelis jų nesutinka su savo vyrais dėl svarbių dalykų.

Paskirtose keliaujančioms žmonėms gyventi vietose yra dušai ir tualetai.

Miestiečiai stengiasi vengti keliaujančių žmonių, nes jie, pavyzdžiui, garsiai kalba parduotuvėse. Kai kurie žmonės elgiasi taktiškai, tačiau, sužinoję, kad jos yra keliaujančios moterys, jomis nepasitiki. Jeigu moterys turi darbą, kas nors iš giminių pasirūpina vaikais, bet vyrai paprastai to nedaro. Daugelis moterų galėtų būti finansiškai nepriklausomos, nes jos gali gauti RMI ir išmokas šeimai.

Madeleine

Madeleine yra trisdešimt ketverių metų moteris, auginanti šešis vaikus nuo ketverių iki šešiolikos metų amžiaus. Ji lankė mokyklą tol, kol buvo privaloma (iki šešiolikos metų). Ji moka skaityti išrašyti. Dėl prastų mokymosi rezultatų jai teko kartoti pirmuosius metus mokykloje. Ji neturi profesinio išsilavinimo.

Iki 2006 m. birželio ji viena augino vaikus, kurie gimė nuo skirtingų tėvų. Ji gyvena trobelėje, esančioje ant nedidelio jai priklausančios žemės sklypo. Šalia gyvenanti sesuo padeda prižiūrėti vaikus.

Iki 2006 m. birželio ji sistemingai dirbo sezoninius darbus – rinko vyšnius, vynuogių derlių. Ji sakė, kad ieškojo darbo, nes jai reikėjo pinigų ir ji gyveno viena. Ji dirbtų net daugiau, jeigu sugebėtų

rasti kvalifikacijos nereikalaujantį darbą. Tačiau daugiau ji nenori rinkti vyšnių, nes tas darbas yra labai sunkus ir menkai atlyginamas (mokama už kilogramą).

Ji norėtų būti kirpėja. Su savo močiute ir teta ji pynė krepšius, tačiau krepšių neleidžiama parduoti turguje ir šis amatas nyksta.

Be pajamų už šiuos darbus, ji dar gauna socialinę pašalpą. Ji gerai žino socialinės pašalpos skyrimo taisykles (pašalpa šeimai ir RMI Prancūzijoje skiriama nuo 25 metų).

Madeleine išsilaikė egzaminus vairuotojo teisėms gauti ir gali vairuoti, bet ne autofurgonus. Iš savo aštuonių seserų tik ji viena įsigijo teises, nes jai jų iš tiesų reikėjo. Kada ji važiuoja dirbti sezoninių darbų, jos svainiai vairuoja jos autofurgoną.

Ji sako, kad vyrai nedraudžia moterims dirbti, bet galėtų jas paskatinti. Nuo 2006 m. birželio ji gyvena su draugu ir gali būti, kad ji daugiau nedirbs, o prižiūrės vaikus. Jie oficialiai deklaravo, kad gyvena kaip pora ir gauna įstatymo numatytas priemokas. Ji sako, kad geriau jau uždirbtų daugiau pinigų.

Madeleine dirbo, nes jai reikėjo, o ne dėl to, kad tą darbą mėgo. Jai norėjosi uždirbti daugiau, negu RMI, nes jai reikėjo auginti vaikus. Sąlygos pastūmėjo ją mokytis vairuoti. Tradicinėje šeimoje, kada vyras vairuoja, jis neskatina žmonos išmokti. (Kodėl? Dėl kainų už mokslus ir pažymėjimą? Socialiai priimtina priklausomybė? Tradicija?..)

Tai, kad moterys anksti susilaukia vaikų, neleidžia joms turėti profesinio tikslo, sulaiko nuo darbo paieškų, nes jos yra priklausomos. Be to, įprasta veikla tampa nelegalia. Gal jai reiktų suteikti kažkokias legalias formas, kad keliaujantys žmonės galėtų išlikti?

Nežiūrint didesnių pajamų poreikio kasdieniam gyvenimui tobulinti, moterys linkusios mesti darbą ir susigrąžinti tradicinį vaidmenį šeimose.

Magali

Magali trejus metus dirba pediatrijos sesele keliaujančių žmonių bendruomenėje. Ji teigia, kad daugelis moterų šioje bendruomenėje yra beraštės. Jos jaučiasi ištekėjusios, nors teisiškai jų vestuvės neįformintos.

Pagrindinis jų šeimų pragyvenimo šaltinis yra minimali integracijos pašalpa (RMI), parama šeimai ir vaikams. Jos neturi profesinės patirties. Dažniausiai jos kalba manušų ir prancūzų kalbomis, tačiau abi jų vartojamos kalbos yra gana skurdžios. Jos neturi ypatingų pomėgių, pagrindinis jų rūpestis yra autofurgonų, kuriuose gyvena, tvarkymas ir valymas, vaikų priežiūra. Kai vaikams sueina 7-8 metai, jie tampa gana nepriklausomi ir gali daryti ką panorėję. Daugelis šių moterų svajoja apie vairavimo teises, tačiau įsigyja tik kai kurios – vaikų priežiūra atima joms daug laiko. Jos norėtų turėti namus ir kažkokį nedidelį darbą. Jos norėtų tiek pat daug keliauti, kaip ir anksčiau.

Kalbant apie profesinį rengimą, Magali mano, kad pirmiausia reiktų mokytis to, ko nori. Darbas turėtų būti konkretus ir ekonomiškai apsimokėti. Joms reiktų suprasti, kaip svarbu išmokti skaityti ir rašyti. Daugelis jų mokymosi mokykloje nelaiko įdomiu ir naudingu užsiėmimu, o tik pareiga.

Keliaujančių žmonių bendruomenėje moters vaidmuo yra turėti vaikų ir juos prižiūrėti. Jos visada turi prižiūrėti autofurgonus, kuriuose gyvena.

Vyrai neleidžia joms atsiverti. Jų vaidmuo yra labai griežtai apibrėžtas ir jos turi gyventi, tą vaidmenį atlikdamos. Yra griežti reikalavimai aprangai. Ištekėjusioms moterims, pavyzdžiui, negalima dėvėti kelnų.

Keliaujantiems žmonėms trūksta įtakingo asmens, kuris galėtų juos nukreipti teisinga linkme. Mokymai pirmiausia turėtų vykti jų gyvenamoje vietovėje, o vėliau dalinai persikelti į miestą, kad šie žmonės turėtų kontaktų su išoriniu pasauliu. Visuomenė atstumia keliaujančias moteris, nes jos turi daug vaikų. Joms patariama naudotis socialinės sistemos ir kitų žmonių parama. Sunku jomis pasitikėti, nes jos nepatikimai elgiasi.

Kai mamų nėra namuose, vaikus paprastai prižiūri jų vyriausios dukterys. Gali prižiūrėti ir sesuo, bet moteris būtinai turi būti iš tos pačios šeimos.

Moterims šeimoje tenka svarbus vaidmuo. Jos sprendžia buitines ir finansinius dalykus, tačiau jos paklūsta vyrams, yra ekonomiškai priklausomos.

Malfrais ir Giet

Ponia Malfrais yra teikiantiems labdarą vargšams organizacijos „Secours Populaire“ savanorė, pagalbos mokyklai ir socialinės integracijos projekto koordinatorė, mokytoja pensininkė.

Ponia Giet, organizacijos CLISMA (Auvergne tarpžinybinis migrantų komitetas) mokytoja, yra atsakinga už Issoires vietovėje planuojamas akcijas ir kvalifikuota socialinės integracijos instruktorė. Ji atsakinga už jaunų suaugusiųjų grupę, socialinę ir darbinę integraciją.

Projektas pradėtas 1999 m. ir skirtas padėti keliaujančių žmonių vaikams, gyvenantiems Issoires savivaldybėje nuo spalio iki kovo mėnesio (dauguma manuštų, kai kurie ynišai). Likusiu metų laiku jie migruoja į Alsavo ir Lyono regionus – dažnai dėl religinių priežasčių. Šiam projektui skyrė paramą tokios organizacijos, kaip CAF, MRAP ir PGVA, o taip pat Regioninė taryba ir Issoires savivaldybė. Keliaujančių žmonių bendruomenėje gyvenančios motinos kreipėsi prašydamos organizuoti raštingumo kursus. Šalia mokymo skaityti ir rašyti buvo organizuoti siuvimo kursai ir kelių eismo taisyklių pradžiamokslis. Moterys galėjo susitikusios pasikalbėti, užsimezgė kontaktai, atsirado pasitikėjimas, lengviau galima buvo pasiekti ir jų vaikus.

Moterys dirba sezoninius darbus: surenka derlių, padeda vyrams statybose. Moterys norėtų dirbti valytojomis arba auklėmis. Kai kurios iš jų norėtų dirbti, tačiau joms yra keblu įveikti savo vyrų ir visuomenės nuostatas.

Visuomenės požiūrio keitimas:

- Savivaldybių administracijos turėtų integruoti keliaujančias moteris. Bent jau kuriam laikui, kad galėtų įrodyti, jog šie žmonės turi kažkokių įgūdžių. Tai būtų pozityvi akcija, trunkanti kurį laiką ir turinti tikslą įvertinti turimus įgūdžius.
- Suteikti galimybes naudotis tomis pačiomis teisėmis (darbo centrais, įdarbinimo agentūromis).
- Leisti keliaujantiems žmonėms laisvai gyventi tokį gyvenimą, kokio jie nori, kol jie sugebės pakeisti savo požiūrį į moters vietą darbe, šeimoje, santykiuose su vaikais.

Problemos:

- Nesuderinamumas tarp darbo įsipareigojimų ir motinystės.
- Keliaujančių žmonių integravimas į vietos bendruomenės gyvenimą, atrodo, tampa vis sudėtingesnis. Pavyzdžiui, jiems gyventi skirtos vietos yra priemiesčiuose, toli nuo miesto centrų.
- Jų supratimas apie galiojančią socialinės paramos sistemą nepadrąsina darbui, nes papildomos pajamos labai sumažintų gaunamas pašalpas. Kaip sukurti sistemą, kuri padrąsintų juos darbui, nebijant prarasti to, ką turi?
- Tradicinis šeimos gyvenimo būdas (moteris prižiūri šeimą, o vyras uždirba pinigus) ir požiūris, kad moteris neturi uždirbti šeimos pragyvenimui. Bet ne mes nustatome kultūrines šių žmonių gyvenimo sąlygas.
- Ieškoti būdų, kad mamos galėtų pasitikėdamos palikti vaikus dienos priežiūros centruose.
- Pokyčiai reikalauja daug laiko.

Papildoma informacija:

Tam tikras laikas buvo skirtas eksperimentavimui, siekiant išsiaiškinti, ar įmanoma dirbti su vyresniais žmonėmis (virš 30), kurie deklaravo būtų valymo, dažymo ir renovacijos verslą. Šis projektas nepavyko, nes jie nerado laiko mokytis skaityti ir rašyti, jiems sunku buvo reguliariai atvykti ir jie nenorėjo būti vienoje grupėje su jaunesniais.

Ispanija

Interviu su romų tautybės moterimi

Kiek Jums metų?

Trisdešimt devyneri.

Kur Jūs gimėte?

Valladolide

Kur jūs gyvenate?

Valladolide

Ar Jūs visada gyvenote Valladolide?

Ne, aš devynis metus gyvenau Paryžiuje (Prancūzijoje), nes mano vyras ten dirbo.

Ar Jūs kalbate prancūziškai?

Dabar tik šiek tiek, nes primiršau šią kalbą. Niekada labai gerai jos ir nemokėjau. Buvau išmokusi tik kasdieniniame gyvenime būtinų frazių.

Ar toje pačioje vietoje gyvena ir daugiau keliaujančių žmonių?

Taip, ten gyvena daug šeimų, nes pastatuose įrengiami valstybės remiami būstai.

Ar Jūs ištekėjusi?

Taip

Kiek metų Jūs jau esate ištekėjusi?

Dvidešimt dvejus metus.

Kiek Jūs turite vaikų?

Keturis: dvi mergaitės ir berniukas, ir vienas kūdikis.

Kuo jie dabar užsiima?

Vyriausia rūpinasi savo vaiku, antroji mergaitė dirba prekybos centre, berniukas mokosi vidurinėje mokykloje, o jauniausiajam dar tik aštuoneri mėnesiai.

Kiek žmonių gyvena Jūsų namuose?

Šiuo metu tik aš su vyru ir du mūsų vaikai. Vyriausios mergaitės gyvena su savo poromis (jos dar neištekėjusios).

Ar Jūs lankėte mokyklą?

Taip, aš lankiau tik pradinę mokyklą.

Ar Jūs dirbate?

Ne

Ar Jūs kada nors anksčiau dirbote?

Ne, aš niekada savo gyvenime nedirbau, nes mano vyras už tai yra atsakingas. Jis yra mūrininkas. Aš rūpinuosi vaikais ir dirbu namuose.

Ką Jūs galvojate apie savo vaikų ugdymą ir studijas?

Man atrodo, kad tai yra labai svarbu jų ateičiai. Mano vyresnės dukros turėjo tokią galimybę, bet nenorėjo ja pasinaudoti. Sūnus dabar mokosi, nors ir nelabai nori. Mes stengiamės pakeisti jo nuomonę. Mes norėtume, kad jis nors vidurinę mokyklą baigtų.

Ar Jūs jaučiatės laiminga, patenkinta savo gyvenimu?

Taip.

Ar Jūs turite kokių nors pomėgių arba interesų?

Ne tiek daug. Man nelieta laisvo laiko, nes aš turiu rūpintis savo mažyte mergaite ir namais.

Ką Jūs galvojate apie keliaujančių žmonių vyrų ir moterų vaidmenis?

Mane vyras gerbia, mano nuomonė irgi yra jam svarbi. Savo vaikus mes irgi taip auklėjame. Tačiau kai kurie mūsų kaimynai ir šeimos nariai negalvoja taip pat. Vyrai mano, kad moterų nuomonė ir jų poreikiai yra ne tokie svarbūs kaip vyrų nuomonė ir poreikiai.

Ar Jūs manote, kad moterų situacija keičiasi?

Taip, tai yra įmanoma, tačiau tai nėra lengva. Moterims reikia laiko ir jėgų to pasiekti.

Kaip?

Pastaruoju metu vis daugiau moterų dalyvauja įvairiose asociacijose, mokosi ir dirba, siekdamos to pasikeitimo. Vis svarbesnės keliaujančių žmonių šeimoms yra pajamos. Mūsų šeimos yra didelės ir mums reikia daugiau pinigų išgyventi. Didėja gyvenimo išlaidos. Moterų dalyvavimas, aprūpinant šeimą, suteiks joms pelnytą statusą šeimoje.

Alicia

Alicia yra jauna romų moteris. Ji išteklėjusi ir augina vieną sūnų. Alicia vaikystėje labai trumpai lankė mokyklą, nes jos šeima nemanė, kad tai būtina. Šiame interviu ji kalba apie savo kvalifikaciją ir įgūdžius. Ji taip pat aptaria kliūtis, kylančias dėl išsilavinimo trūkumo. Ji išreiškia savo požiūrį į moterų situaciją romų kultūroje ir siūlo atsakymą į klausimą, kodėl romų paaugliai iškrenta iš mokyklos. Pokalbio pabaigoje ji pareiškia, kad padarys viską, kas įmanoma, kad jos sūnus įgytų universitetinį išsilavinimą..

Kiek Jums metų?

Man dvidešimt šešeri

Kiek Jūs turite brolių ir seserų?

Mes esame dvi seserys

Kokie buvo santykiai Jūsų šeimoje, kada Jus augino tėvai?

Jie buvo labai geri.

Ar su Jumis kartu gyveno ir kiti šeimos nariai?

Ne, mes gyvenome tik su tėvais.

Jūs gyvenote mieste ar kaime?

Mes gyvenome dideliame mieste.

Ar Jūs dažnai kėlėtės iš vieno buto į kitą, kėlėtės į kitus miestus arba rajonus?

Ne, mes visada gyvenome tame pačiame mieste. Aš išsikėliau tik tada, kai išteklėjau.

Jūs dabar gyvenate mieste ar kaime?

Dabar aš gyvenu mažame kaimelyje.

Ar Jūs gyvenate oficialiai įsiregistravusi?

Taip.

Kokie Jūsų santykiai su kaimynais?

Labai geri.

Ar Jūs turite vairuotojo pažymėjimą bei kokias nors priemones keliauti?

Ne, aš vairavimo pažymėjimo neturiu, priklausau nuo savo vyro.

Ar galiu paklausti apie Jūsų vedybinį statusą?
Mūsų vestuvės vyko, laikantis romų apeigų.

Kada Jūs ištekėjot?
Aš ištekėjau prieš dvejus su puse metų.

Ar Jūs turite vaikų?
Taip, aš turiu vieną vaiką. Jam dabar yra septyniolika mėnesių. Tačiau daugiau vaikų aš turėti nenoriu, nes tai yra labai brangu ir reikalauja didelės atsakomybės.

Kokie yra Jūsų pragyvenimo šaltiniai?
Mes gyvename gaudami pašalpą mažiausias pajamas turintiems žmonėms (Minimum Insertion Income benefit – IMI). Mes taip pat renkame metalo laužą ir parduodame jį prekybininkams. Mes renkame įvairių metalą iš garažų arba einame į kitus kaimus jo rinkti.

Kas yra Jūsų šeimos galva?
Mano šeimoje yra trys asmenys, o šeimos galva yra mano vyras.

Ar Jūs gaunate kokią nors paramą iš kitų?
Ne.

Kokie yra Jūsų mokslo pasiekimai?
Aš baigiau trečią pradinio ugdymo klasę. Pradėjau lankyti ir ketvirtą, tačiau po pirmųjų mokyklinių atostogų iškritau.

Kokia yra Jūsų šeimos nuomonė apie formalųjį ugdymą?
Mano tėvas sakydavo, kad aš turiu likti namuose ir padėti prekiauti turguje. Jis manė, kad užtenka truputį pramokti skaityti.

Ar Jūs įgijote kokią nors kitą kvalifikaciją?
Ne, aš daugiau nesimokiau jokioje mokykloje. Tačiau mano tėvas kartais mus mokydavo namie.

Ar galite įvardinti kokį nors Jums artimą žmogų, kuris mokėsi toliau, pabaigęs pagrindinę mokyklą?
Mano tėvas sakė, kad buvo įstojęs į universitetą, tačiau metė studijas, nes neišgalėjo baigti. Jo tėvui (seneliui) buvo reikalinga pagalba ir jis nenorėjo, kad tėvas studijuotų,

Ar Jūs žinote apie švietimo įstaigas, kursus, kur Jūs galėtumėte mokytis, norėdama įgyti kokią nors kvalifikaciją ar darbui reikalingus įgūdžius?
Aš manau, kad tokių galimybių yra, tačiau aš negaliu jomis pasinaudoti, nes turiu prižiūrėti savo sūnų.

Kokia yra Jūsų darbo patirtis?
Aš paprastai padėdavau savo tėvams prekiauti, tvarkytis namuose ir kartais einu su vyru rinkti metalo laužo.

Ar Jūs kalbate kokia nors užsienio kalba?
Ne.

Ar Jūs turite kokių nors mėgstamų užsiėmimų arba interesų?
Viską ir nieko.

Ar Jūs esate kokios nors asociacijos arba bažnytinės bendruomenės narė?
Taip, aš esu evangelikų bažnyčios bendruomenės narė.

Ar Jūs turite kokių nors ryšių su ne romų tautybės moterimis?
Taip, kai kurios mano draugės yra ne romų tautybės, tačiau mūsų santykiai yra labai geri.

Kokia Jūsų nuomonė apie vyrų ir moterų vaidmenį Jūsų kultūroje?
Baisi. Aš manau, kad romų moterys yra bevertės, lyginant su vyrais.

Ar visada buvo tokia situacija?

Visada buvo taip pat. Vyras niekada nenori, kad jiems gimtų mergaitės.

Ar Jūs manote, kad dabar požiūris keičiasi?

Visai ne. Prieš mums su seserimis gimstant mano tėvas ir senelis norėjo, kad gimtų berniukai. Aš prisimenu tą dieną, kai gimė mano dukterėčia: mano tėvas buvo toks nusiminęs. Tačiau po metų gimus sūnėnui, visa šeima buvo labai pakiliai nusiteikusi.

Ar Jūsų kultūroje skirtingai yra auginami berniukai ir mergaitės?

Taip, su mumis skirtingai elgiamasi. Mergaitės anksčiau pasišalina iš mokyklos. Tačiau dabar mokykloje galima sutikti ir 15, ir 16 metų romų mergaitę, o anksčiau taip nebuvo.

Kodėl, Jūsų nuomone, romų merginos nestoja į universitetą?

Nes jos nori ištekėti arba jų tėvai to nori.

Ar su berniukais yra kitaip?

Berniukai rodo mažiau entuziazmo mokytis. Jie nenori tęsti studijų, kad nereiktų anksti keltis, pradėti dirbti išdaryti kitokius dalykus.

Ką Jūs galvojate apie savo vaiko lavinimą?

Kai mano vaikas pradės lankyti mokyklą, jis nepraleis nei vienos pamokos. Galvodama apie ateitį, aš noriu, kad jis būtų išsilavinęs, baigtų universitetą, kad jam gyvenime sektųsi.

Avelina Pisa Jiménez

Avelina dirba mokytoja mokykloje. Trečdalis jos mokinių yra romų/čigonų kilmės. Ji kritiškai nusiteikusi dėl to, kad trūksta pakankamai parengtų mokytojų. Nors kai kurie sudaro išimtį iš taisyklės, „dažniausiai jie vadovaujami stereotipinėm nuostatom: nedaug tikisi iš tų vaikų, negerbia jų ideologijos ir reikalauja daugiau, negu šie gali duoti.“ Ji pati jaučiasi labai susijusi su savo šeima, su savo bendruomene ir su mokiniais. Ji sako, kad mėgaujasi abiejų visuomenių privalumais. Nors ji ir sutinka, kad reikalingi profesiniai pokyčiai bendrame vaizde, ji pati liks toje pačioje vietoje: jos kova vyksta čia.

Kokie jūs, kaip buvusios moksleivės, prisiminimai?

Mūsų mama padrašindavo mus lankyti mokyklą. Mes buvome vieninteliai romų vaikai, lankę mokyklą kiekvieną dieną – net tada kai lydavo. Mes gyvenome San Pedro de la Fuente vietovėje Burgos regiono sostinėje. Kai man suėjo keturiolika metų, mes susidūrėme su *problema*. Aš esu dėkinga savo mokytojams ypač dėl to, kaip jie man teikė paramą, kad aš galėčiau tęsti mokslus. Jie daug kartų lankėsi mūsų namuose ir kalbėjo su tėvais dėl mano išsilavinimo. Aš taip pat vertinu savo šeimą, kad ji netrukdytų. Aš prisimenu, kad mokiausi ne tik mokykloje, bet sėdėdavau prie namų darbų iki vidurnakčio, tuo metu kai visi jau miegodavo. Aš baigiau vidurinę mokyklą. Važiudavau į mokyklą autobusu. Tai buvo privati ir religinė institucija. Man buvo paskirta stipendija, tačiau mokytoja apmokėdavo nenumatytas išlaidas. Vėliau aš svarsčiau galimybę ir toliau tęsti mokslus. Išlaikau stojamuosius egzaminus ir pradėjau mokytis mokytojų koledže.

... ir Jūs pasirinkote Valladolido universitetą.

Tai. Mokytojai sakė man, kad geriausia vieta diplomui gauti yra Valladolidas. Tai buvo 1972 metais. Mano tėvai leido ten vykti ir gyventi viename bute su kitomis merginomis. Kai baigiau mokslus, jos

padėjo man rasti darbą Ponferrado mieste, Leono regione, Diocesano mokykloje, kurioje aš dirbau trejus metus. Dar dvejus metus aš dirbau Burgoso pradinėje mokykloje, kurioje anksčiau pati mokiausi. Nusprendžiau pasirengti civilinių paslaugų mokymo egzaminui. Prisimenu, kad tas laikotarpis buvo man labai sunkus. Vieną dieną aš gavau pranešimą paštu, kad esu skiriama dirbti į kaimą, kuris vadinasi Arcos del Jalon, Soria'os provincijoje. Turiu prisipažinti, kad mokytojos profesiją pasirinkau po tam tikro laiko. Pradžioje aš norėjau studijuoti biologiją. Vėliau aš buvau paskirta į Valladolidą.

Ir čia šiuo metu Jūs gyvenate kartu su savo šeima?

Atvykus į Valladolidą, šešerius metus aš dirbau valstybinėje mokykloje La Esperanzas vietovėje. Tai buvo sunkiausias laikotarpis mano gyvenime. Manau, kad tai, ką patyriau, išgyvenau daug intensyviau už savo kolegas. Negalėjau suprasti, kaip gali būti, kad vaikai per visą dieną neturi nei kąsnelio valgyti. Nesuvokiau, kaip ligi išnaktų rinkę metalo laižą, kitą dieną jie turi eiti į mokyklą. Pirmaisiais darbo metais aš persistengdavau. Aš dirbau nuo devintos ryto iki dešimos vakaro. Su suaugusiais taip pat. Septyniolika metų aš dirbau mokytoja netoli La Esperanza vietovės esančiame Los Pajarillos kvartale, kuriame gyveno neturtingi, dažnai neturintys darbo žmonės.

Kur, kiek žinau, Jūs turėjote labai skirtingus vaikus. Kokią įtaką Jums turėjo Jūsų etninė kilmė?

Turiu prisipažinti, kad pati būdama čigonė, aš jautriau reagavau į savo mokinius. Mes labai gerai sutariame, jie mane priima ir gerbia. Sakyčiau, kad net labiau už kitus mokytojus. Romų/ čigonų vaikams aš esu geras pavyzdys. Aš su jais randu bendrą kalbą, o jų mamos pasitikėdamos su manimi bendrauja, nes žino, kas aš esu ir sulaukia paramos iš manęs. Aš turėjau susikurti savo būdus, kad užkariaučiau vaikų širdis ir įtikinčiau tėvus. Kartais eidavau į turgavietes ir praleisdavau daug laiko sėdėdama prie prekystalių, kol tėvai nusileisdavo ir palikdavo savo dukteris mokykloje.

Mokykloje, kurioje aš dirbu, vaikai mokosi šešerius metus. Paskui jie turi vykti į kitą centrą. Aš manau, kad tai yra sudėtingas amžius, kai mergaitėms iškyla įvairių problemų. Tos problemos auga, kol mergaitės jų nepakelia. Tokia mano nuomonė. Kita vertus vidurinės mokyklos yra nepritaikytos. Jos vis dar gyvena praeitimi, nenori keisti savo reikalavimų, prisitaikydamos prie naujos situacijos. Ateitis man atrodo neaiški, visuomenėje pakankamai rasistinių nuotaikų, o būtinų veiksmų, kurie leistų pasipriešinti tam, nesiimama. Ypač švietimo srityje. Pastaruoju metu kyla daug sunkumų santykiuose su ne romų, ne čigonų tautybės žmonėmis.

Kurie aspektai turėtų būti apsvarstyti iš naujo arba pakeisti, kad mokymo problemos būtų išspręstos?

Mokykloje susitinka įvairių kultūrų žmonės ir čia yra vieta, kur mokomasi kartu gyventi. Aš nežinau, ką mes blogai darome. Pavyzdžiui, pertraukų metu visos romų/ čigonų mergaitės būna kartu, o ne su kais vaikais. Gal būt, mes turėtume imtis grupių dinamikos. Aš manau, kad švietimo autoritetai eina neteisinga linkme, ignoruoja problemas. Beveik visi romų/ čigonų vaikai eina į valstybines mokyklas, kur formuojasi getai. Dėl tokių priežasčių iš tiesų mokyklos turėtų būti uždaromos. Reikia šviesti administracijas. Vienas svarbiausių dalykų yra tėvų sąmoningumo ugdymas. Šiai visuomenei reikia norinčių dirbti, sugebančių remti vienas kitą ir gyventi kultūrinėje įvairovėje žmonių. Reikia formuoti teisingas vertybes ir nuostatas, o žinios bus įgyjamos, kaip tokios politikos pasekmė.

Koks yra Jūsų, kaip mokytojos ir moters indėlis?

Galvodama apie savo kolegas, aš abejoju, kad griau nu jų stereotipus, tačiau aš dar esu mokyklos tarybos ir pedagogų tarybos narė. Ten žmonės stengiasi vengti stereotipų, nes žino, kad aš greitai juos sustabdysiu, atsikirsiu jiems. Kaip mokytoja, aš stengiuosi kuo geriau dirbti su vaikais. Pamokose ir nprograminių užsiėmimų metu aš stengiuosi sudaryti mišrias darbo grupes, domiuosi grupių dinamika, kuriu projektus, įtraukdama skirtingas klases ir t.t. Aš stengiuosi perteikti tokias vertybes, kaip solidarumas, meilė, pagalba ir domėjimasis vienas kitu. Be to, kiekvieną trečiadienį Los Pajarillos kvartale renkasi mokytojos moterys, kuriančios konkrečius veiklos planus anksčiau minėtiems tikslams įgyvendinti.

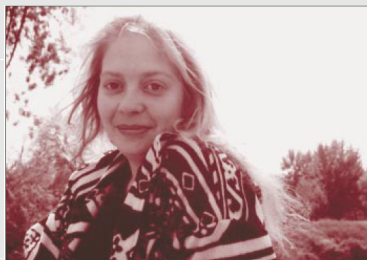
Kokia Jūsų nuomonė apie asociacijas?

Aš esu asociacijos AECGIT (Mokytojų, dirbančių su čigonais) narė. Aš esu iš tų, kurie stengiasi ugdyti bendruomenės supratimą apie švietimą, kaip svarbiausią dalyką. Švietimas atlieka lemiamą vaidmenį. Be jo lieki atmestas. Aš manau, kad švietimas yra vienas svarbiausių išsilaisvinimo būdų. Tyrime apie esminius faktorius, lemiančius mokymosi sėkmę, buvo nustatyta, kad ypač svarbūs dalykai yra

mokymosi institucijos geranoriškumas ir tėvų bei mokytojų bendradarbiavimas. Tačiau kartais aš pastebiu stagnaciją ir pasirengimo trūkumą. Kartais aš raginu savo mokinius tęsti mokslus ir eiti į universitetą studijuoti moterų situacijos, tačiau pastebiu kažkokį nenorą, pasipriešinimą. Aš kartais galvoju, ar taip yra todėl, kad romų/ čigonų vyrų pozicija yra labai patogi ir kad jie nenori jos atsisakyti. Mes pastebime, kad mūsų moterys tampa tvirtesnės ir reiklesnės. Tai galima pasakyti ir apie išsilavinusias ir apie tas, kurioms gyvenime ne itin sekasi. Joms tenka labai svarbus vaidmuo bendruomenėje. Jos yra kultūros ir taikos nešėjos. Šiais aspektais reikia pasirūpinti. Mes turėtume pateikti kitoki savo pačių poveikslą visuomenei, nes ji apie mus mažai žino. Nuolatinis įrodinėjimas, kad nesi blogas vargina. Tarp mūsų yra ir gerų, ir blogų žmonių. Taip pat, kaip ir taip kitų.

Moterys pradėjo suprasti, kad be išsilavinimo jos neturi ateities. Todėl jos nori, kad jų dukterys lankytų mokyklą. Problema ta, kad neaišku, ar tai joms bus leista. Tradicijos ir baimė, kad „jos gali nuvažiuoti nuo bėgių“ yra didžiausia kliūtis. Nors aš nemačiau nei vienos tokios moters. Aš taip pat nežinau, ką reiškia *apayamiento** (Ispanijoje gyvenančių čigonų terminas apibūdinti čigonams, kurie integravosi į plačiąją visuomenę). Norėčiau, kad man paaiškintų, kas tai yra ir kur.

Yolanda Jimenez Hernandez

Ponia Yolanda Jimenez Hernandez kilusi iš autonominės Navarros bendruomenės Ispanijoje. Turbūt, devynioliktasis gimtadienis ryškiai nubrėžė ribą tarp „prieš“ ir „po“ šios ryškios žaliaakės moters, turinčios aiškius tikslus ir vis dar neatsakytų klausimų apie būtį, gyvenimą. Ji prisimena labai laimingą savo vaikystę, kai buvo lepinama ir saugoma gyvybingo, prisitaikančio tėvo, o mama „kovojo“ su puodais, keptuvėmis ir septyniais vaikais. Jos prisiminimai apie pirmuosius susidūrimus su žmonėmis už romų bendruomenės ribų, su draugėmis, kurios „niekada neatsisakydavo pasidalinti vadovėliais“, irgi puikūs. Būdama trylikos metų, ji metė mokyklą. Tai yra faktas, kurį ji laiko „savo gyvenimo klaida, padaryta dėl nežinojimo, tradicijų įtakos, šeimos palaikymo trūkumo ir niūriai atrodančių ateities perspektyvų“. Ji pasišventė brolių ir seserų priežiūrai, namų ruošai. Būdama šešiolikos, susižadėjo ir išteikėjo, greitai pagimdė kūdikį. Ji taip pat prisimena ir vidinį perversmą, kurį išgyveno, būdama dvidešimties.

„Vėl grįžau į mokyklą, nes jaučiausi lyg spąstuose, turėjau ištrūkti ir mokytis“, - sako ji. Kai jai suėjo dvidešimt dveji ir ji laukėsi antro vaiko, Yolanda gavo pradinės mokyklos baigimo pažymėjimą su labai gerais pažymiais iš visų dalykų. Ji buvo vienintelė moteris romų klasėje, kurioje mokėsi vien vyrai, bet jos pasiekimai galėjo būti pavyzdžiu ir jiems, ir jų žmonoms, kurios irgi grįžo į mokyklą. Vėliau ji įsitraukė į Pavaros vyriausybės sveikatos programą, kurioje dirbo šešerius metus bendruomenės sveikatos agente. „Tas laikotarpis buvo kiek painus. Vyras nepritare mano norui dirbti, aš turėjau praleisti daug laiko ne namie, o vaikai vis dar buvo labai maži...“ Tačiau ponia Yolanda visada pasižymėjo derybininkės talentu, o laiko jai užtekėjo, mikliai tvarkantis su įvairiais darbais. Jos kantrybė ir dirbančios moters vaidmuo, kurį ji atliko kartu su kitais vaidmenimis, atnešė vaisių. „Mano vyras subrendo, vaikai įpratę matyti mane dirbančią ir šią situaciją suvokė, kaip normalią. Mes visi subrendome. Savo vaikuose ugdyčiau atsakingumą, sugebėjimą pasirinkti, laisvės jausmą ir kritinį mąstymą,“ - teigia ji.

Nuo pirmos darbo dienos populiariame *La Chantrea* rajone praėjo devyneri metai. Palaipsniui jos nepasitikėjimas savimi virto apdairumu, o ji tapo vertu pasitikėjimo žmogumi, dirbdama su romais/ čigonais. Dabar ji dirba tarpininke ACCEDER įdarbinimo programoje, kurią sukūrė pelno nesiekianti organizacija *Fundación Secretariado General Gitano (F.S.G.G. – Čigonų vyriausiojo sekretoriato fondas)* Pamplonoje, Navarros sostinėje. Kasdieninis jos darbas apima programos turinio aiškinimą, kandidatų įvaizdžio tobulinimą ir patarimus, kaip pasirūpinti pokalbiui, ieškant darbo. Yolanda pripažįsta, kad jos darbas ir kovos dėl čigonų bendruomenės verčia ją geriau pažinti socialinį

kontekstą. Ji supranta, kad esamos padėties keitimas užtruks ilgą laiką, tačiau situacija jau keičiasi. „Anksčiau idėja apie darbo paieškas arba profesinio rengimo kursų lankymą nebūtų net svarstoma... o aš noriu pabrėžti, kad mes galime dirbti ir vis tik likti romų/ čigonų moterimis. Aš labai didžiuojuosi savo etnine kilme.“ Yolanda yra geriausias pavyzdys. Ji pastebi, kad savo vaidmenį suvokia kaip jungtį, užpildančią plyšį tarp romų/ čigonų ir kitų kultūrų. Be to ji yra *Talí* asociacijos (romų kalba *Talí* reiškia „laisvė“), kurią įkūrė bendruomenės atstovai Pamplonos ir jos apylinkių čigonų/ romų moterims, prezidentė. „Ši organizacija yra paramą suteikianti ir pasiekimus skatinanti vieta, kur jos gali ateiti pasikalbėti apie rūpimus klausimus: gerus arba blogus. Aš nuoširdžiai tikiu, kad vieną dieną mes tikrai pasieksime lyčių lygybę“.

Nuo 2001 metų lapkričio 22 dienos Yolandos profesiniai pasiekimai buvo pripažinti. Navarros vyriausybės prezidentas įtaikė jai 2001 metų Dirbančios moters apdovanojimą. Tai buvo išskirtinis įvykis, nes pirmą kartą šis autonominės regiono vyriausybės ir kitų vietinių institucijų įsteigtas apdovanojimas buvo įteiktas Navarroje gimusiai moteriai. Anksčiau paminėtos institucijos, peržiūrėję jos gyvenimo aprašymą ir gavę kelių organizacijų bei asociacijų atsiliepimus apie jos profesionalumą, įtraukė ją į kandidatų sąrašą. „Būti apdovanotai už profesinius pasiekimus man atrodė truputį keista. Buvo labai daug gerų kandidačių. Kalbant apie apdovanojimą, svarbu, kas buvo prieš ir po to. Prieš tai romai/ čigonai mane pripažino ir aš žinojau, kad turiu darbą. Po apdovanojimo buvau ir kitų pripažinta. Aš norėčiau, kad mano bendruomenei įteiktų apdovanojimą“, sako ji.

Yolanda pastebi, kad „ta aplinkybė, jog esu čigonė ir siek tiek atskirta nuo kitų, supratimas, kokius sunkumus turi gyvenime ištverti čigonų moteris, prisidėjo prie to, kad laimėjau apdovanojimą“. Nėra jokios abejonės, kad šis apdovanojimas paskatins visas čigonų moteris, kurios – apdovanotos ar ne – yra tokios svarbios kasdieniniame gyvenime: namuose, švietime ir šeimoje. Jos perteikia savo bendruomenės vertybes ir kartu yra varomoji pokyčių jėga, jų vaidmuo yra labai svarbus, joms reikia, kad jų situacija pasikeistų dėl jų pačių gerovės, jos šaukiasi tų pokyčių.

Yolandos ryžtą pastiprina jos noras būti laiminga, dirbti ir mokytis, jos įgimtos ir darbe išsiugdytos savybės: mokėjimas derėtis, supratingumas, intuicija, gebėjimas bendrauti ir spręsti...

Aš paklausiau jos apie svajones ir ji atsakė: „Norėčiau visus Pamplonoje gyvenančius romų/ čigonų vaikus matyti studijuojančius valstybiniuose universitetuose“. Aš paprašiau, kad ji įsivaizduotų ateitį ir ji šypsodamasi piešė gražią ateitį savo šeimai, romų/ čigonų moterims ir visiems jai artimiems žmonėms.

Romų moterų balsai skamba garsiau: pirmoji romų moterų federacija ketina patobulinti romų švietimo ir gyvenimo standartus

Tatiana Escárraga, Madridas, Ispanija

Šis straipsnis buvo išspausdintas prestižinio ispanų laikraščio „El País“ elektroninėje versijoje

Tai yra sunki užduotis, tačiau jos nori pabandyti. Kalbame apie romų moteris, nusprendusias pasistengti, kad jas išgirstų ir įkūrusias nacionalinę moterų federaciją KAMIRA, kurios pagrindinis tikslas yra įrodyti savo vertę. Tačiau jos nenori prarasti vyrų dėmesio, nes jų vaidmuo romų visuomenėje yra labai svarbus. Jos nori, kad vyrai jas išgirstų. Jos susibūrė pasakyti vyrams, kad linki savo dukterims baigti mokyklą ir studijuoti universitetuose, norėdamos, kad ateityje jos turėtų pastovų darbą ir prisidėtų prie dabartinio gyvenimo standarto tobulinimo.

Kaip jos to pasieks? „Mes norime aiškiai pareikšti, kad neatsisakome savo kultūros. Tai reikalauja didelės kantrybės, tačiau mes įsitikinusios, kad pasieksime tikslą“, - teigia ponía Pilar Clave Ría, federacijos, kurią sudaro 3000 moterų, prezidentė.

Pilar yra pagrindinė KAMIROS veikėja. Legenda byloja, kad Kamira buvo pirmoji romų moteris žemėje. Ji buvo labai stipri asmenybė. Ji yra dešimties vaikų motina ir Paramos romų tautybės žmonėms asociacijos prezidentė Zaragozės rajone. 1999 m. rugsėjo 30 d. daugiau kaip 30 romų moterų susitiko su Pilar atgimusių kairiųjų Ispanijos profsąjungų (Comisiones Obreras, CC OO) asamblėjoje ir šventė oficialų federacijos įkūrimą. Tai buvo pirmoji tokio pobūdžio organizacija pasaulyje. Pilar ir dvylikos organizacijų, kurios susijungė į federaciją, atstovės atvyko į Ispanijos sostinę. Jų vyrai su tuo sutiko.

„Pagrindinė mūsų vyrų sąlyga buvo ta, kad su mumis visada galima būtų susisiekti“, - sako ji. Jos yra pripratusios paklusti savo vyrams tiek, kad visai nenori to atsisakyti. „Vienintelis dalykas,

kurio mes siekiame – tai pakelti savo kvalifikaciją, praplėsti socialinius ryšius, dalyvauti socialiniame gyvenime“, aiškina ji.

Šiose asociacijose dalyvaujančios moterys rado protingą sprendimą, apsaugantį jų vyrus nuo minties, kad jos gali per toli nueiti. „Mes stengiamės juos įtikinti, kad mūsų garbė neatsidurs pavojuje, jeigu mes baigsime mokyklą ir turėsime kitokius, o ne netradicinius darbus“.

Pilar tvirtina, kad jų veikla siekiama išlaikyti romų papročius, neatmetant kitų realių ir aktualių dalykų. Daugiau kaip 14 metų ji dirba moterų asociacijose ir niekada nevykdavo į susitikimus be vyro leidimo. Ji prisipažįsta, kad niekada ant jo nerėkė.

Prezidentė pastebi, kad, metams bėgant, dalykai po truputį kinta. „Mums vienas neleidžiama eiti į vakarėlius. Mano vyras ir dukterų neleidžia į diskotekas. Tačiau šiais laikais galima sutikti moterų, kurios eina į kiną, į gimtadienius arba susirenka užkandžiams po pietų“.

Tradiciškai romų mergaitės palieka formalųjį ugdymą, sulaukusios 12 ar 14 metų. Šiuo laikotarpiu mergaitės bręsta, ateina laikas joms galvoti apie vedybas ir vaikus. Organizacijos KAMIRA narės galvoja, kad šį paprotį reiktų pakeisti: „Mes siekiame įtikinti tėvus, kad fiziškai gerai išsivysčiusios mergaitės turi lankyti mokyklą ir šviestis“. Reikia įsipareigoti baigti mokyklą ir kartu nepamiršti, kad netekėjusi, neturinti šeimos dvidešimties metų moteris yra *jauna senmergė*.

Kitas tikslas, kurio sieksime vėliau, yra leisti moterims įsigyti vairavimo pažymėjimą. Dabar tą teisę turi vyrai. Vėliau jos stengsis įtikinti vyrus, kad užtenka turėti šešis vaikus, o ne dešimt. „Man atrodo, kad šeši yra labai nedaug, tačiau mes turime susitarti, kada jų jau užteks“, - ironiškai sako Pilar.

Šiuo metu užtenka to, kad Federacijai pavyko išvysti pasaulį. Joms trūksta finansinių išteklių savo veiklai plėtoti, joms reikia įkurti savo būstinę ir jos stengiasi tai padaryti Madride.

Beveik 3000 moterų federacijos KAMIRA narių supranta, kokia svarbi yra jų iniciatyvų įgyvendinimui rodoma romų bendruomenės pagarba. Apibendrinama p. Pilar teigia, kad svarbiausia yra išlaikyti nepriekaištingą orumą ir pavyzdingai elgtis.

Šiuo metu Federacija gali džiaugtis gera pradžia. Gerbiama romų bendruomenės patriarchai – Pedro Puente ir Antonio Vázquez – pagarbiai pasveikino moterų organizacijos atsiradimą ir padaršino jas žingsniuoti pirmyn.

Čekija

Interviu su romų tautybės moterimi

Amžius: 33

Gyvenimo vieta: ji gyvena miesto pakraštyje (tai yra įprasta šiai tikslinei grupei). Ji gyvena sėsliai (tipiška) ten, kur yra oficialiai registruota (nelabai tipiška šiuolaikinėms čekų čigonų moterims, nes dažniausiai jų tikroji gyvenamoji vieta skiriasi nuo tos, kur jos yra oficialiai registruotos).

Vairavimo pažymėjimas: ji neturi vairavimo pažymėjimo (būdinga tikslinei grupei).

Išsilavinimo lygis: pradinė mokykla, daugiau jokio išsilavinimo.

Šeimyninė padėtis: ištekejusi; ji ištekęjo, būdama septyniolikos metų (Čekijoje gyvenančios romų moterys dažnai išteka, būdamos labai jaunos).

Šeimos pragyvenimo šaltiniai: pagrindą sudaro socialinės pašalpos, dalį pajamų gauna iš atsitiktinių darbų.

Vaikai: 3 (13, 15 ir 16 metų amžiaus). Jaunesnysis lanko specialiąją pradinę mokyklą, vidurinysis dirba pameistrių pas spynų meistrą, vyriausias yra bedarbis (tai yra gana tipiškas vidutinės romų šeimos „portretas“).

Darbo patirtis: ji dirbo kepėja, tačiau prarado tą darbą. Dabar ji yra bedarbė. Ji norėtų gauti namų tvarkytojos darbą, tačiau susiduria su išankstinėmis neigiamomis nuostatomis dėl savo tautybės (tai yra bendra romų moterų problema).

Kalbos: ji kalba romų ir čekų kalbomis, tačiau kalbėdama čekiškai, daro daug klaidų (tai labai būdinga romų moterims).

Mėgstami užsiėmimai: jai ypač patinka šokti ir dainuoti.

Paramos poreikis: ji susisieko su nevyriausybine organizacija „Piliečių asociacija“ „Romipien“, ir paprašė pagalbos dėl įsidarbinimo.

Šeimos nuostatos į darbą ir mokymąsi: jos šeima nemano, kad mokymasis yra svarbus dalykas.

Interviu su mediatoriumi

Vairavimo pažymėjimas: dauguma romų moterų jo neturi.

Išsilavinimas: romų moterys dažniausia baigia tiek klasių, kiek spėja, kol mokymasis yra privalomas.

Šeimyninė padėtis: dažniausiai romų moterys anksti išteka (lyginant su dauguma), tačiau pastaruoju metu jos išteka vis vyresnės, daug liberaliai nusiteikusių jaunų merginų lieka netekėjusios gana ilgai.

Vaikai: šeimoje yra vidutiniškai trys vaikai.

Darbo patirtis: dažniausiai jos atlieka pagalbinius ir blogai apmokamus darbus.

Kalbų mokėjimas: romų moterys dažniausiai nekalba užsienio kalbomis, netobulai jos kalba ir čekų kalba – su daugiau ar mažiau girdimu romų kalbos akcentu.

Pomėgiai: mylimiausias jų užsiėmimas yra žiūrėti „muilo operas“ (niekad nesibaigiančius TV serialus moterims).

Paramos poreikis: jos kartais kreipiasi pagalbos į įvairius žmones, romų bendruomene ir jų sugyvenimu su visuomenės dauguma besirūpinančias nevyriausybines organizacijas („Gelbėjimo armiją“, „Centrom“, „Kartu“ – „Jekhetane“, ir kt.).

Svajonės: turėti sveiką ir laimingą šeimą yra viena būdingiausių joms svajonių.

Pasirengimas ugdyti savo žinias bei sugebėjimus: kai kurios romų moterys stengiasi pabaigti vidurinę mokyklą (vėliau).

Romų moterų situacija Čekijoje

Vertingu informacijos šaltiniu apie Romų moterų situaciją Čekijoje buvo 2006 m. vasario mėnesį Prahoje vykęs pirmasis jų suvažiavimas, kurio organizavimą rėmė Atviros visuomenės institutas (Sorosio fondų tinklas). Į suvažiavimą susirinko įvairios gyvenimo ir darbo patirties turinčios moterys: valstybės tarnautojos, mokytojos, socialinės ir sveikatos apsaugos sistemų darbuotojos, pedagogų asistentės, nevyriausybinių organizacijų, žiniasklaidos atstovės, namų šeimininkės, bedarbės. Jos pačios apibrėžė savo bendruomenės kasdieninio gyvenimo problemas, ypač paliesdamos gyvenimo sąlygų, ugdymo ir sveikatos sritis.

Gyvenimo sąlygos

Romų motinos bijo dėl savo vaikų saugumo, nes jų bendruomenei kasdien gresia žiaurūs ekstremistų grupuočių išpuoliai. Romų moterys norėtų tapti pilnavertėmis visuomenės narėmis, jos norėtų saugiai jaustis ir būti gerbiamos. Štai kodėl jos kreipiasi į žiniasklaidą ir žinomus žmones, siekdamos, kad jų bendruomenė būtų pristatoma, laikantis teigiamų nuostatų.

Kalbant apie bendruomenėje dažną nedarbą, romų moterys įsitikinusios, kad tokia padėtis yra ne tik dėl žemo išsilavinimo lygio, bet ir dėl išankstinių neigiamų nuostatų bei rasinės diskriminacijos. Moterys yra dvigubai blogesnėje padėtyje, nes jos susiduria ir su diskriminacija dėl lyties.

Beveik 23% romų Čekijoje gyvena getuose, ir jų situacija prastėja. Romų moterys teigia, kad reikalinga protinga aprūpinimo valstybinio būstu politika, kuri užtikrintų pakenčiamas gyvenimo sąlygas visiems piliečiams.

Švietimas

Suvažiavimo dalyvės tvirtino, kad vaikams, augantiems socialiai nepalankiose ar net atstumtose šeimose, sunkiai prieinamas pilnavertis išsilavinimas. Jų nuomone, norint, kad vaikai reguliariai lankytų mokyklą, reikia tėvus įtraukti į priešmokyklinį vaikų ugdymą. Romų vaikai turėtų lankyti ikimokyklinės ugdymo įstaigas (darželius įvairaus amžiaus ikimokyklinukams) daug dažniau, negu tai daroma dabar. Tam yra daug priežasčių. Viena iš jų ta, kad šios institucijos gali nustatyti specialiuosius vaikų ugdymo poreikius.

Romų moterys suvokia, kad kai kurie jų bendruomenės tėvai yra pasyvūs. Toks jų elgesys yra susijęs su šeimos socialiniu statusu ir su motyvacijos stoka, kurią sąlygoja diskriminacija darbo rinkoje (geresnis išsilavinimas negarantuoja darbo, nes darbdaviai pageidauja ne romų tautybės darbuotojų).

Romų moterys išreiškė nepasitenkinimą, kad jų vaikai ugdomi prisotintoje negatyvizmo ir išankstinių nuostatų prieš romus atmosferoje. Romų motinos, kaip ir jų vaikai, nelaiko mokyklos saugia ir jaukia vieta.

Sveikata

Romų moterys patiria medicininio personalo ir gydytojų (o jie paprastai nemoka bendrauti su pacientais, ypač su mažumų atstovais) diskriminaciją bei nepagarbą. Romų moterys sutinka su faktu, kad seksualinis ugdymas vis dar yra tabu jų bendruomenėje ir todėl ten yra daug jaunų motinų.

Kita svarbi romų moterų problema yra prekyba moterimis ir prievarta namuose. Tai pabrėžė pilietinė asociacija „La Estrada“ savo projekto „Prekybos moterimis prevencija romų bendruomenėje“ galutinėje ataskaitoje.

Romų bendruomenė tradiciškai yra patriarchalinė, moterys, išskyrus, turbūt, „phuri daj“ – didžiąsias motinas – niekada nebuvo labai gerbiamos bendruomenėje. Ši nuostata į moteris iki šiol gyva (ir blogėjant socialinei situacijai bendruomenėje, stiprėja); ne tik vyrai bendruomenėje ją palaiko, bet ir pačios moterys priima tokią situaciją kaip normą. Dominuojanti vyro, norinčio pademonstruoti savo jėgą, pozicija palengvina žiaurumo protrūkius šeimoje. Dažnai smurto taikiniu tampa žmona, o vaikai – įvykių liudininkais.

Smurtas namuose

Smurto namuose tema atsiskleidžia lygiagrečiai su prekybos moterimis tema ir moterų nenoru bendradarbiauti atsakingai sprendžiant jų, kaip tam tikrų situacijų aukų, problemas. Žinantys apie smurto namuose faktus darbuotojai, kad romų bendruomenės moterys, kurių namuose smurtaujama, nesikreipia į juos pagalbos. Tokį patyrimą jie grindžia faktu, kad moteriai buvo gėda skųstis savo vyro ar partnerio elgesiu kam nors už šeimos ribų arba kad jos įvairių formų smurtą laiko kasdienišku ir priimtiniu dalyku. Paklausti darbuotojai išsakė nuomonę, kad smurtas namuose yra įprastas ir paplitęs bendruomenės gyvenimo aspektas, kurio jos net nelaiko būtina aptarti problema. Tai, kad smurtas namuose dažnai toleruojamas, bendruomenėse laikomas įprasta gyvenimo dalimi, apklausos metu patvirtino romų moterys ir mergaitės. Tokia pat nuomonė išreiškė abiejų lyčių moksleiviai.

Prevenciniais tikslais rengiami susitikimai su romų moterimis ir mergaitėmis. Įgyvendindama „Žmogaus teisių praktikoje“ projektą „Prekyba moterimis romų bendruomenėse“, „La Estrada“ suorganizavo 14 susitikimų, kurių tikslas buvo prevencinis darbas su 12 metų ir vyresnėmis romų mergaitėmis. Iš viso susitikimuose dalyvavo 234 mergaitės.

Šių susitikimų tikslas buvo informuoti mergaites apie prekybos moterimis faktą, apie tai, kad rizikinga keliauti į užsienį, norint nelegaliai įsidarbinti, ir apie tai, kur ieškoti pagalbos kritinėse situacijose. Šiai tikslinei grupei buvo sukurta apytikriai dvi valandas trunkanti programa, kurioje naudojama tinkama prevenciniams tikslams ir grupės poreikius atitinkanti mokomoji medžiaga bei interaktyvūs mokymo būdai.

Mergaičių, kurios lankėsi prevenciniais tikslais organizuojamuose susitikimuose, supratimas apie prekybą moterimis skyrėsi priklausomai nuo to, kur jos gyveno. Dažniausiai kylanti asociacija buvo prostitucija. Kai kuriose grupėse mergaitės jau turėjo bendrą supratimą apie šį reiškinį.

Šių susitikimų metu „La Estrada“ nustatė, kad maždaug trys ketvirtadaliai mergaičių galvojo apie tai, kad „reiktų pasinaudoti šansu užsienyje“. Šis faktas atrodė labai pavojingas ypač dėl to, kad „La Estrada“ dirbo su grupėmis, kurios beveik neturėjo supratimo darbo sutartis, stokojo informacijos apie darbo teisę Čekijoje, reikalavimus darbo sutartims, potencialaus darbdavio patikimumo patikrinimo galimybes.

Mergaitės ir net vyresni susitikimų dalyviai dažnai nežinodavo apie Čekijos konsulatų užsienyje egzistavimą, apie jų darbą. Diskusijų metu nustačius, kad mergaitės nori keliauti į užsienį, buvo pastebėta, kad šis faktas prieštarauja apklausos metu gautiems duomenims, nes jų dalyviai dažniausiai teigė, kad romų moterys ir mergaitės neieškotų jokio darbo užsienyje.

Du trečdaliai mergaičių sutiko su teiginiu, kad kas nors iš jų giminių padėtų gauti darbą. Žinant, kad romų kilmės moterimis dažnai prekiauja jų giminės ir pažįstami, tai kelia nerimą.

Prevenciniais tikslais organizuotų susitikimų metu buvo įsitikinta, kad tikslinė grupė neturėjo būtinos informacijos, kaip išvengti prekybos žmonėmis pavojų. Daugelis dalyvių net neturėjo elementarios informacijos, kaip elgtis, nustatant darbo ir teisinius santykius, jos nesuprato, kad pasiūlymai įdarbinti be jokių įdarbinimo sutarčių yra pavojingi ir tokiais atvejais, kada tokį darbą siūlo joms pažįstamas žmogus.

Pabaigai turime pasakyti, kad romų moterų problemas stengiasi spręsti įvairios valstybinės ir nevyriausybinių institucijos. Pavyzdžiui, romų moterų darbo grupė prie Čekijos Respublikos vyriausybės tarybos romų bendruomenių reikalams reguliariai susitinka aptarti aktualių klausimų.

Kita labai aktyvi romų moterų grupė „Manushe“ veikia nevyriausybinių organizacijų, esančių Prahoje, kuri vadinasi „SLOVO 21“ sudėtyje. Pagrindinis „Manushe“ tikslas yra remti išsilavinusių, savimi pasitikinčių, emancipuotų romų moterų raidą. „Manushe“ pripažįsta, kad švietimas yra vienas iš svarbiausių dalykų, padedančių bet kurioje visuomenėje moterims įgyti galios. Mes taip pat tikime, kad moterų pasitikėjimo savimi ir savigarbos skatinimas, jų solidarumas įgalintų moteris stipriai priešintis bet kokiam jų teisių pažeidimui. Kita vertus, įvairių problemų supratimas gali apskritai pagerinti romų moterų pozicijas čekų visuomenėje ir ypač darbo rinkoje. Pagrindinė organizacijos „Manushe“ tikslinė grupė yra jaunos romų moterys. Tačiau netiesioginė jų tikslinė grupė taip pat yra ir tų moterų šeimos, ir bendruomenės, kuriose jos gyvena. Savo žinių ir pasitikėjimo savimi dėka šios jaunos moterys gali turėti reikšmingos teigiamos įtakos savo motinoms, tėvams, giminėms ir kaimynams. Taigi pirmiausia jaunos romų moterys gauna naudos iš organizacijos „Manushe“ veiklos, tačiau netiesiogiai ši veikla yra naudinga ir jų aplinkai. Be to, šiuo projektu netiesiogiai pasiekiami ir platesni tikslai, tokie kaip socialinio teisingumo ir gyvenimo be prievartos Čekijoje skatinimas. Šiuo metu organizacijoje „Manushe“ yra penkiasdešimt aštuoni aktyvūs nariai, dirbantys vienuolikoje vietų Čekijoje. Organizacijos prezidentė p. Marta Hudečková yra tarptautinės romų moterų konsultacinės grupės narė.

Visais istorijos laikotarpiais romų moterys atsidurdavo tarp dviejų kovojančių pusių: viena vertus iš jų buvo tikimasi atlikti tradicinį vaidmenį savo etninėje grupėje, o iš kitos – statuso, kurį jos norėtų pasiekti tradicinėje visuomenėje, pasaulyje, kuriame joms buvo siūloma daugiau galimybių.

Per pastaruosius dešimtį metų jos pasiekė pažangos visose srityse. Kalbant apie švietimą, vis daugėja romų moterų, studijuojančių universitete. Dėl to jos dažniau aktyviau dalyvauja darbo rinkoje. Nepaisant akivaizdaus progreso, romų moterys ir toliau identifikuoja su savo kultūra ir gerbia pamatinius jos principus.

Jaunos romų moterys, baigusios privalomąjį ugdymą, išipareigoja tolimesnėms studijoms. Labai aktualus yra studijuojančių universitete moterų modelio, galinčio paskatinti kitas tęsti savo mokslus, sukūrimas.

Darbo rinkoje, tenka pripažinti, stereotipai ir toliau veikia. Todėl daug moterų slepia savo etninę priklausomybę, kad gautų darbą.

Romų moterų asociacijų įsisteigimas laikomas pozityvios diskriminacijos aktu, instrumentu, padedančiu moterims suvokti savo situaciją ir problemas.

Šios asociacijos dirba romų moterų naudai ir kovoja dėl įvairiapusės paramos joms. Siekdamos savo tikslų, šios organizacijos organizuoja konferencijas, mokymo kursus, teikia informavimo ir konsultavimo paslaugas.

Lietuva

Interviu su romų moterimis santrauka, 2005 m.

Interviu davė trys moterys.

1. Ištekėjusi, dvidešimt devynerių metų amžiaus, turinti tris vaikus. Ji baigė pradinę mokyklą. Tėvai norėjo, kad ji mokytųsi toliau, tačiau ji nelankė mokyklos. Kodėl? Sunku paaiškinti, ji jautėsi kitokia. Ji nelankė jokių profesinio parengimo kursų, nes nebaigė mokyklos. Ji norėtų mokytis kokios nors profesijos, nes norėtų gauti darbą, gyventi normalų gyvenimą, palikti kažką savo vaikams. Ji yra bedarbė, tačiau ji ieškojo darbo. Jos nepriėmė, nes ji čigonė. Ji norėtų būti virėja ir galėtų lankyti specialius kursus, tikėdamasi, kad tada turės teisę dirbti šį darbą. Jos duktė lanko mokyklą ir mūsų respondentė didžiuojasi dukters sugebėjimais piešti. Ji mano, kad siuvėjos darbas jai irgi tiktų. Pagrindinės kliūtys įgyti profesiją ir gauti darbą yra išsilavinimo trūkumas ir neigiama žmonių pažiūra į romus.

2. Išsiskyrusi, keturiasdešimt šešerių metų amžiaus, turinti aštuonis vaikus moteris. Ji baigė tik dvi pradinės mokyklos klases. Ji dirbo namie, atliko visus reikalingus darbus, neskirstydama juos į vyriškus ir moteriškus. Ji nenorėtų turėti jokio kito darbo, nes jo labai daug ir namuose. Be to ji serga. Ligos yra kliūtis. Daug jaunų žmonių yra priklausomi nuo narkotikų. Jie irgi nenori dirbti. kažką reikia daryti, kad jie nustotų vartoti narkotikus.

3. Netekėjusi, šešiolikos metų mergina, neturinti vaikų. Ji lanko mokyklą, dabar mokosi šeštoje klasėje. Ir toliau ji norėtų mokytis. Jos svajonė yra tapti advokate. Ji yra įsitikinusi, kad norint tapti geru žmogumi, labai svarbu yra mokytis. Ji girdėjo apie studijuojančią Vilniaus pedagoginiame universitete romų merginą ir tiki, kad daugiau romų gali būti išsilavinę.

Interviu su romų tautybės moterimi santrauka, 2007 m.

Mes norėjome pasikalbėti su keturiomis moterimis, tačiau tik viena iš jų norėjo apie save papasakoti.

Jai šešiasdešimt aštuoneri metai. Ji turi keturis vaikus. Dabar ji gyvena mieste, romų gyvenvietėje su kitais šalia Romų visuomenės centro gyvenančiais romais. Ji dirba Romų visuomenės centre, pirties prižiūrėtoja.

Prieš tai ji gyveno kaime su savo vyru, kuris buvo lietuvis. Po kiek laiko ji išsiskyrė ir ištekėjo už kito vyro, šventiko. Antrasis jos vyras buvo ukrainietis, kuris gavo darbo vietą Rusijoje. Taigi ji kartu su vyru išvyko į Rusiją. Jie kartu gyveno apie keturiolika metų ir išsiskyrė. Dvi jų dukterys ir dabar gyvena Rusijoje.

Ji baigė septynias klases. Daugiausia laiko ji nedirbo. Ji dirbo trumpai Rusijoje. Buvo valytoja. Romų visuomenės centre organizuojami profesinio mokymo kursai. Yra juos lankančių žmonių. Moteris įsitikinusi, kad neraštingumas yra pagrindinė kliūtis, trukdanti mokytis profesinio mokymo kursuose ir rasti darbą. Suaugusiems „per vėlu mokytis“.

Nežiūrint į tai, kad ji keliavo paskui savo vyrus, kai buvo ištekėjusi, ji mano, kad skyrybos yra normalus dalykas, kada vyras smurtauja šeimoje. Ji sako, kad romai nėra nusiteikę prieš skyrybas, nesvarbu, ar tai būtų mišri santuoka, ar romų šeima. Ji sako, kad niekas neturi teisės smerkti kito žmogaus gyvenimo.

Ji nustebė, kai jos paklausiau apie jos interesus ar laisvalaikį. Ji išsiuvinėjo staltiesę, lovatiesę, mezgė, tačiau niekad negalvojo apie tuos darbus, kaip apie laisvalaikį ar hobi. Daugelis romų moterų atlieka įvairius darbus: renka uogas, padeda ūkininkams, parduoda įvairius daiktus ir kt. „Kur jūs matėte romų moteris, dirbančias metų metus vienoje vietoje?“, - klausia ji.

Ji kalba romų, lietuvių ir rusų kalbomis. Jos dukterys nedirba, prižiūri savo vaikus. Jos gauna socialines pašalpas vaikams. Ji gauna invalidumo pensiją.

Jos anūkė lanko mokyklą ir gal būt turės profesiją ir darbą. Jei ji sėdės namuose, „nebus jokios naudos“.

Interviu su romų visuomenės centro socialine darbuotoja aprašymas

Socialinė darbuotoja ketverius metus dirba Romų visuomenės centre. Pagrindinė jos darbo sritis yra romų vaikų ugdymo priežiūra. Ji taip pat padeda šalia Romų visuomenės centro gyvenantiems romams spręsti tokias socialines problemas, kaip kvalifikacijos įgijimas profesinio rengimo kursuose, ryšiai su darbo rinka, socialinė apsauga. Ji sako, kad romams pastaruoju metu kuriama daug projektų. Buvo daug kalbama apie jų įdarbinimą, tačiau rezultatai ir dabar yra neaiškūs. Todėl žmonės yra atsargūs.

Ji neturi statistinės informacijos apie romų gyvenvietėje gyvenančių moterų skaičių. Nežinia, kiek jų dirba. Daugiausia jų nedirba. Keletas romų moterų stengėsi susirasti darbą, tačiau jų nepriėmė dėl tautybės. Kelios moterys dirba. Viena iš jų – Romų visuomenės centro pirtyje. Kita irgi dirbo šiame centre. Ji vadovavo šokių grupei. Ji gali dirbti tada, kai Centras gauna lėšų šiai veiklai, kurdamas įvairius projektus. Šiuo metu ji nedirba. Paklausta, ar ta moteris negalėtų įsidarbinti pastoviai mokykloje ir ten vadovauti vaikų šokių kolektyvui, socialinė darbuotoja atsakė, kad romai nemėgsta dirbti toli nuo savo gyvenamosios vietos. Jiems taip pat nepatinka eiti į darbą nustatytu laiku. Tačiau kita vertus, ji pažįsta romų, kurie šiuo metu dirba Jungtinėje Karalystėje. Jie gauna gana aukštus

atlyginimus. Galbūt, Lietuvoje gyvenantys romai yra įsitikinę, kad darbas nepakeistų jų gyvenimo sąlygų į gera, nes atlyginimai yra maži, o socialinės išmokos dirbantiems sumažinamos.

Yra viena valytojos darbo vieta Romų visuomenės centre, tačiau niekas nenori šio darbo dirbti. Jie sako, kad tai netinkamas romams darbas. Taigi, jų nuostatos į darbą irgi yra kliūtis. Atlyginimai irgi nelabai motyvuoja darbui.

Dauguma moterų prižiūri savo vaikus. Jos taip pat vyksta į miestą, tikėdamos gauti šiek tiek pinigų: pardavinėdamos drabužius, prašydamos išmaldos ir pan. Šiuo atveju pinigai atsiranda greitai. Dirbdamas turi palaukti atlyginimo. Kita vertus, svarbu suprasti, kad jos bijo būti darbdavių atstumtos.

Kai kurios moterys lanko profesinio rengimo kursus, organizuotus dalyvaujant Romų visuomenės centrui. Šie kursai dar nesibaigė, todėl per anksti kalbėti apie įdarbinimą.

Socialinė darbuotoja mano, kad moterys susidomėtų namudinio darbo galimybe. Yra kelios moterys, baigusios vairavimo kursus. Tačiau jos vairuoja tik tada, kai to reikia šeimai.

Interviu su keliaujančiomis moterimis apibendrinimas

	ISPANIJA	PRANCŪZIJA	LIETUVA	ČEKIJA
AMŽIUS	Suaugę (26/53/40 metų)	Paaugliai (16 metų) ir suaugę (34 ir 24 metai)	Paauglė (16 metų) ir suaugę (29, 46 ir 68 metai)	Suaugę (33 metai)
ANKSTESNĖ ŠEIMA	Didelė šeima (nuo 5 iki 10 žmonių)	Didelė šeima (nuo 5 iki 12 žmonių)		Didelė šeima (nuo 5 iki 7 žmonių)
GYVENAMOJI VIETA	Įsikuria getuose, miestų ir miestelių priemiesčiuose. Gyvena butuose.	Legaliose (2) ir privačiose (1) teritorijose. Kaimo vietovėse. Gyvena automobilių furgonuose (2) ir trobelėje (1)	Specialioje, atskirtoje nuo kitų gyventojų vietovėje (3) ir mieste (1).	Dažnai vietovėse, neatitinkančiose oficialaus ir pastovaus adreso. Iki 23% romų tautybės žmonių gyvena getuose.
DABARTINĖ ŠEIMA	Didelės šeimos (nuo 4 iki 6 žmonių)	6 nariai arba vieniši	Nuo 0 iki 8 vaikų	Nuo 4 iki 6 narių
ŠEIMOS LYDERIS	Vyrai. Tačiau išsiskyrusių moterų skaičius auga. Kai kurios moterys kenčia nuo prievartos namuose.	Mama yra lyderė (1) Tėvas ir motina dalijasi vadovavimą šeimai. Kai kurios moterys kenčia nuo prievartos namuose.	Daugumoje šeimų lyderis yra tėvas, bet tai ne visada akivaizdu.	Vyrai yra lyderiai. Moterys kenčia nuo prievartos namuose.
IŠTEKĖJUSIOS AR VIONIŠOS	Dauguma jų yra išteklėjusios. Jos išteka pagal romų papročius ir neturi jokių legalių dokumentų.	Vienišos	Vieniša (1), išteklėjusi (1), išsiskyrusios (2)	Dauguma jų yra išteklėjusios. Jos išteka pagal romų papročius ir neturi jokių legalių dokumentų.
PAJAMOS	Valstybinės pašalpos yra pagrindinė parama šeimai. Darbas nepilną darbo dieną.	Socialinės išmokos (3) ir pajamos už sezoninius darbus (1). Dažytojos darbas (1)	Socialinės išmokos ir atsitiktiniai darbai.	Valstybinės pašalpos yra pagrindinė parama šeimai. Darbas nepilną darbo dieną.
AKADEMINĖS STUDIJOS	Senos moterys niekur nesimokė. Jaunos turi pradinį išsilavinimą.	Lankė mokyklą tol, kol mokslas buvo privalomas (3). Viena išmoko virėjos amato per dvejus metus	Pradinis išsilavinimas.	Senos moterys niekur nesimokė. Jaunos turi pradinį išsilavinimą.
DABARTINĖS STUDIJOS	Specialūs kursai, siekiant gauti vyriausybės išmokas.	Nebaigė mokslų.	Viena lanko mokyklą, o kitos niekur nesimoko.	Pradinė mokykla, toliau mokslai netęsimi.
ŠEIMOS NUOSTATA Į STUDIJAS	Neskatina savo vaikų mokytis, neremia, nesirūpina jų išsilavinimu.	Galvoja, kad išsilavinimas yra svarbus, tačiau savo vaikų neskatina mokytis, leidžia jiems rinktis.	Palaiko nuostatą, kad vaikams reikia mokytis.	Nemano, kad išsilavinimas yra svarbus dalykas.
KODĖL NETĘSIA MOKSLŲ	Dėl asmeninių priežasčių. Jos turi labai daug pareigų namie, labai jaunos išteka.	Netęsia mokslų, nes augina savo vaikus, daug keliauja.	Jaučiasi kitokia, šeimyninės pareigos, ligos.	Moterys turi rūpintis savo vaikais.

DABARTINĖ SITUACIJA	Mokslai: jiems teikiama daugiau reikšmės. Moterų situacija: pradeda dirbti, siekdamos praturtinti savo asmenybę.	Šeima – pagrindinis užsiėmimas (2). Viena respondentė susipažino su jaunuoliu ir tikisi baigti uždarbiauti atsitiktiniais darbais. Dar viena rūpinasi šeima, nori rasti darbą, tačiau nesugeba.	Jaunesnės lanko mokyklą arba specialiai romams organizuojamus profesinio rengimo kursus.	Jos nori likti namuose ir rūpintis visais šeimos nariais.
DARBAI, DARBO PATIRTIS	Moterys dažniausiai dirba namuose ir neturi kitokio darbo patirties.	Viena moteris dirbo (valė namus ir lygino drabužius) Kita reguliariai susirasdavo vynuogių ir vyšnių rinkėjos darbo. Dar viena baigė virėjų kursus.	Darbas namuose. Viena respondentė dirbo atsitiktinius darbus.	Daugelis jų yra bedarbės.

Interviu su mediatoriais apie keliaujančias moteris apibendrinimas

	ISPANIJA	PRANCŪZIJA	LIETUVA	ČEKIJA
DARBO SU ROMAIS PATIRTIS	Pusantrų metų.	8 metai 3 - 4 metai 4 metai (2)	4 metai	15 metų
PAREIGOS	Jie yra socialiniai darbuotojai, kurie atsakingi už romų vaikų mokymąsi mokykloje, ryšius su darbo birža ir profesinio mokymo kursus.	Labdaros organizacijos savanoris, kvalifikuotas socialinės integracijos instruktorius. Socialinis asistentas. Pediatrijos slaugytoja. Ji buvo atsakinga už siuvimo kursus ir neraštingumo likvidavimo akcijas.	Romų vaikų mokymas mokyklose, ryšiai su darbo birža, profesinio rengimo kursai, socialinės rūpybos klausimai.	Miesto tarybos patarėja romų klausimais.
GYVENAMOJI VIETA	Sunku su jais dirbti, nes jie dažnai persikelia gyventi iš vienos vietos į kitą.	Labai daug žmonių šioje legalioje vietoje. Keliaujantys žmonės gyvena toli nuo miesto.	Žmonės gyvena atskiroje vietovėje.	Oficialiai nurodytais adresais nelegaliai gyvena daug giminių ir draugų.
ŠEIMA	Jų šeimos gyvenimas nėra organizuotas, ypač dėl didelio drauge gyvenančių žmonių skaičiaus.	Sunku rasti darbą, nes jie yra jauni ir turi daug vaikų.	-	Jų šeimos gyvenimas nėra organizuotas, ypač dėl didelio drauge gyvenančių žmonių skaičiaus.
LYDERIS ŠEIMOJE	Vyrai. Tačiau išsiskyrusių moterų skaičius auga. Kai kurios moterys kenčia nuo smurto namuose.	Motina yra lyderis (1). Kartais – tėvas ir motina. Kai kurios moterys kenčia nuo smurto namuose.	Daugelyje šeimų tėvas yra lyderis, tačiau tai yra sunku tiksliai apibrėžti.	Vyrai yra lyderiai. Moterys kenčia nuo smurto šeimoje.
ŠEIMYNINĖ PADĖTIS	Daugelis jų yra ištekęsios. Vestuvės vyksta pagal romų papročius, neišduodant oficialių šeimyninę padėtį patvirtinančių dokumentų.	Jei moterys yra vienišos, jos turi susirasti darbą.	Romų moterys išteka labai anksti.	Daugelis jų yra ištekęsios. Vestuvės vyksta pagal romų papročius, neišduodant oficialių šeimyninę padėtį patvirtinančių dokumentų..
PAJAMOS	Valstybinės pašalpos yra pagrindinis šeimos paramos šaltinis. Nelegalūs ir ne pilną darbo dieną trunkantys darbai.	Jie nesistengia ieškoti darbo, nes siekia gauti vyriausybės skiriamus pinigus. Jie nori jaustis laisvi. Tam, kad gautų legalų darbą, jie turėtų įsigyti mokslo baigimo pažymėjimą.	Socialinės išmokos ir atsitiktiniai darbai.	Pašalpos vaikams, socialinės pašalpos ir atsitiktiniai darbai.

AKADEMINĖS STUDIJOS	Vyresnės moterys neturi jokio išsilavinimo. Jaunos – pradinį išsilavinimą. Išsilavinimas yra viena iš problemų, su kuriomis tenka susidurti, siekiant gauti darbą.	Jie nesupranta, koks svarbus yra išsilavinimas jų gyvenimui ateityje.	Pradinis išsilavinimas.	Vyresnės moterys neturi jokio išsilavinimo. Jaunos – pradinį išsilavinimą.
DABARTINĖS STUDIJOS	Specialūs kursai, siekiant gauti valstybės skiriamas stipendijas.	Jos nebaigia mokslų. Didžioji dalis yra neraštingos.	Vaikai eina į mokyklą, suaugę lanko specialius profesinio rengimo kursus.	Pradinis išsilavinimas, netęsiant mokslų ir nesiekiant įgyti profesinio išsilavinimo.
ŠEIMOS NUOSTATOS Į MOKYMĄSI	Neskatina savo vaikų mokytis, nepadrąsina tęsti mokslus.	Jauni tėvai mano, kad mokslas yra būtinas. Jie praranda valstybės paramą, jeigu neleidžia savo vaikų į mokyklą.	Tėvai remia savo vaikų mokymąsi, šeimos gauna pašalpas.	Jie nelaiko mokymosi svarbiu dalyku.
KODĖL NETĘSIA MOKSLŲ?	Dėl savo asmeninės situacijos. Moterys turi labai daug pareigų namuose. Jos labai anksti išteka.	Jos netęsia mokslų, nes augina vaikus. Jie perdaug keliauja. Moterų nuostata: neverčia savo vaikų lankyti mokyklą. Nėra jų žinias patvirtinančių dokumentų.	Pagrindinio išsilavinimo trūkumas ir tradicija rūpintis namais.	Moterys nori likti namuose, nes jos neturi ambicijų.
ESAMA SITUACIJA	Mokslai tampa joms vis svarbesni. Moterų situacija: jos pradeda dirbti, siekdamas turtinti savo asmenybę. Moterų vaidmuo tampa didesnis jų visuomenėje.	Moterų lygis geriausias, tačiau tokio tipo šeimose jos neturi dirbti. Studijos tampa joms vis svarbesnės.	Jaunoms moterims atsiranda daugiau galimybių, nes organizuojami specialūs kursai romams.	Jos patenkintos įgijusios pradinį išsilavinimą, nori likti namuose ir gyventi iš socialinių pašalpų.
DARBAI IR DARBO PATIRTIS	Moterys dirba sunkiau už vyrus. Dažniausiai jos dirba namuose ir neturi kitokio darbo patirties.	Lėtai atsirandantis supratimas, kad reikia siekti sėkmės mokykloje, susiduria su senovine moters vietos visuomenėje samprata.	Dirba namuose. Kai kurios turi atsistiktinius darbus.	Daugelis yra bedarbės, neturi darbo patirties arba atlieka blogai apmokamą darbą.
SVAJONĖS	Jos norėtų turėti naudingos informacijos ir dirbti, tačiau pačios nededa jokių pastangų.	Svajoja, kad jų vaikai turėtų tokias pat galimybes, kaip ir nekeliaujantys žmonės. Jos svajoja turėti vairavimo teises. Jos norėtų dirbti valytojomis arba auklėmis. Jos norėtų gyventi ne autofurgonuose, o namuose.	Gauti darbo, būti priimtomis visuomenėje, gauti geresnį atlyginimą.	Nori ištekėti ir turėti savo šeimą.
KALBOS	Daugelis kalba ispaniškai, vyresnės moterys – romų kalba.	Jos kalba prancūziškai ir romų kalba (3)	Jos kalba romų, lietuvių ir rusų kalbomis.	Jos kalba romų ir čekų kalbomis, bet čekų kalboje daro daug klaidų.

TEIGIAMAI POSLINKIAI	Jos vis labiau integruojasi visuomenėje, dalyvaudamos socialinėje veikloje.	Vis daugiau moterų gauna vairavimo pažymėjimus. Mamos nori, kad jų vaikams sektųsi mokykloje ir tolimesniame gyvenime. Vaikai lanko vidurines mokyklas, įveikiamas neraštingumas.	Jos sulaukia daugiau visuomenės dėmesio. Nacionaliniu lygiu vykdomas profesinės integracijos projektas.	Kuriamos vyriausybės ir nevyriausybės organizacijos, ieškant sprendimų esamai situacijai.
SOCIALINIŲ DARBUOTOJŲ PASIŪLYMAI		Keliaujantiems žmonėms trūksta įtakingo asmens, galinčio juos nukreipti teisinga linkme. Mokymai turėtų būti organizuojami jų gyvenamose vietovėse pirmiausia, o vėliau perkelti į miestą, kad jie turėtų progų kontaktuoti su išoriniu pasauliu. Reikia keisti visuomenės požiūrį: savivaldybių administracijos turėtų integruoti keliaujančias moteris nors kuriam laikui, kad parodytų, jog šie žmonės turi kažkokių įgūdžių. Suteikti joms galimybes naudotis tomis pačiomis teisėmis. Sudaryti sąlygas moterims, pasitikėti ir palikti savo vaikus dienos priežiūros centruose.		Kai kurios išskirtinę sėkmę pasiekusios romų moterys galėtų būti gerais pavyzdžiais kitoms moterims romų bendruomenėse.

Mediatorių ir keliaujančių moterų apklausos apibendrinimas

ISPANIJA	PRANCŪZIJA	LIETUVA	ČEKIJA
Pastaruoju metu romų moterys įsisąmonina savo asmeninę situaciją. Jos sutinka, kad išsilavinimas yra svarbus geresnei gyvenimo kokybei. Labai sunku yra išsiskirti dėl šeimos ir draugų įtakos.	• Vyrauja pagrindinis išsilavinimas, vis dar egzistuoja neraštingumas, bet mergaičių mokymosi lygis kyla, tačiau nėra mokymosi ir profesinės integracijos. Mokykla yra privaloma, kol jiems sukaks 16 metų, tačiau nėra jokių planų profesinei ateičiai. • Nuo seno gajį moters vaidmens visuomenėje samprata: jaunos ir skaitlingos šeimos, kuriose vaidmenys paskirstyti taip, kad nėra vietos kiekvieno nario laisvei. Tik vienišos moterys dirba. • Socialinės išmokos trukdo ieškoti darbo. • Jeigu jos susiranda atsitiktinių darbų, tai jie būna nereikalaujantys kvalifikacijos (valymas ir pan.) • Moterys padeda dirbti sezoninius darbus.	Interviu su moterimis metu išsiaiškinome, kad jų gyvenimo sąlygos yra nepatenkinamos: daugelis gyvena atskiroje vietoje, turėdamos menkas galimybes kontaktams su platesne visuomene. Jos kenčia socialinę ir psichologinę izoliaciją. Jos turi daug problemų savoje visuomenėje: ankstyvos vedybos, ligos, neraštingumas, asocialus elgesys, priklausomybė nuo narkotikų. Didelės šeimos ir moterys turi per daug pareigų namie. Šios problemos trukdo joms įgyti būtiną kvalifikaciją ir rasti darbą. Didelė visuomenės dalis turi neigiamą nuostatą į jas. Bet romai nepalikti vieni. Visuomenė imasi veiksmų, siekdama suprasti ir patenkinti jų poreikius. Profesionalai (socialiniai darbuotojai) aiškina jiems visuomeninio gyvenimo taisykles ir skatina, jomis pasinaudojant, gauti paramą. Romai stengiasi ugdytis aktyvią poziciją integracijos procesuose, prisiimdami atsakomybę ir aktyviai reikšdami savo pageidavimus, pavyzdžiui, profesiniam ugdymui. Jie drąsina savo vaikus eiti į mokyklą, lavintis. Jie taip pat pripažįsta socialines problemas savo bendruomenėje ir poreikį jas spręsti.	• Romų šeimos nemano, kad išsilavinimas yra svarbus dalykas. Taigi mergaitės neturi jokių ambicijų, išskyrus norą ištekti ir turėti savo šeimas. • Tipiška romų moteris – pradinis išsilavinimas, jokios darbo patirties, anksti išteka ir augina du – tris vaikus, pajamos – socialinės pašalpos. • Reiktų daugiau kalbėti apie romų moteris, kurioms gerai sekasi ir kurios galėtų tapti geru pavyzdžiu kitoms moterims romų bendruomenėje. • Tėvai turėtų būti įtraukti į priešmokyklinį ugdymą, kad jų vaikai vėliau reguliariai lankytų mokyklą. • Romų moterys suvokia kai kurių tėvų pasyvumą, kuris susijęs su socialiniu šeimos statusu ir motyvacijos stoka dėl diskriminacijos darbo rinkoje (geresnis išsilavinimas dar negarantuoja darbo, darbdaviai dažniausiai linkę pasirinkti darbuotojais ne romus. Romų vaikai ir jų tėvai nelinek žiūrėti į mokyklą, kaip į saugią ir jaukią vietą. • Dabar apie 20% romų gyvena getuose, todėl romų moterys siekia atsakingos valstybinio būsto politikos. • Romų moterys nesirūpina nei savo, nei savo vaikų sveikata. Jos stokoja elementarių higienos įgūdžių. • Romų visuomenė tradiciškai yra patriarchalinė. Dominuojančios vyrų padėties šeimoje pasekmės – prievarta namuose.

Teigiami aspektai

ISPANIJA	PRANCŪZIJA	LIETUVA	ČEKIJA
Moterys nori: • pokyčių • laisvės • pasitikėjimo savimi • būti nepriklausomos	• Jos nori tapti labiau nepriklausomos (kartais su motinų parama). • Turėti vairuotojų pažymėjimą. • Skaityti naudingą literatūrą. • Kontroliuoti gimstamumą (ypač jaunesnės). • Turėti tokius darbus, kaip ir ne keliaujančios moterys. • Naujas pozityvus mokyklos, kaip rakto geresniam ateities gyvenimui, vaizdavimas. • Institucijų teisėtai nustatytas integracijos procesas (sveikatingumo pašalpos, gyvenimo sąlygos, valstybinis švietimas ir kt.).	• Vaikai lanko mokyklas. • Suaugusiųjų švietimo galimybės • Išsilavinimą remianti šeimų nuostata. • Norai turėti darbą ir integruotis visuomenėje. • Valstybinės kalbos mokėjimas (<i>ne Prancūzijoje ir ne Čekijoje</i>). • Visuomenės domėjimasis romų poreikiais. • Abipusiai žingsniai į supratimą ir problemų sprendimą. • Jaunų žmonių svajonės apie gerą išsilavinimą ir stiprias profesines pozicijas (<i>ne Čekijoje</i>).	• Remti gerai išsilavinusių, savimi pasitikinčių ir emancipuotų romų moterų augimą. Išsilavinimas yra vienas svarbiausių įrankių, suteikiančių moterims daugiau galių. • Pagerinti romų moterų pozicijas čekų visuomenėje apskritai ir ypač darbo rinkoje. Pagrindinė tikslinė grupė būtų jaunos romų moterys, kurios dėl savo žinių ir pasitikėjimo savimi galėtų turėti reikšmingos teigiamos įtakos savo motinoms, tėvams ir giminėms.

Neigiami aspektai

ISPANIJA	PRANCŪZIJA	LIETUVA	ČEKIJA
• Ankstyvos vedybos (neleidžia joms tęsti mokslų). • Vaikų skaičius (reikia jais rūpintis ir nelieta laisvo laiko). • Pamokų praleidimas pradinėje mokykloje. • Netęsia mokslų vidurinėje mokykloje. • Prisitaikėliškumas dėl pinigų ir dėl išsilavinimo.	• Kalba savo kalba bendruomenėje (<i>ne Lietuvoje ir ne Ispanijoje</i>). • Diskriminacija įdarbinant. • Negali arba nenori patikėti savo vaikų globoti kitiems. • Mobilumas: moterys negali dalyvauti ugdyje (nekvalifikuotos, neraštingos, praleidžiančios pamokas (<i>ne Ispanijoje ir ne Lietuvoje</i>)). • Neatitinkantis jų lūkesčių ugdymas. • Neatitikimas tarp jų turimų įgūdžių ir darbo rinkos reikalavimų. • Prievarta namuose, vyrai įtakoja moteris.	• Atskiros gyvenimo vietovės, socialinė ir psichologinė izoliacija. • Ankstyvos vedybos. • Išsilavinimo stoka, neraštingumas. • Pagrindinės pajamos – socialinės išmokos, atsitiktiniai darbai. • Didelės šeimos, moterys turi per daug pareigų šeimoje (rūpinasi vaikais, namais). • Ligtumas. • Negatyvi visuomenės nuostata. • Asocialus kai kurių romų elgesys.	• Išsilavinimo trūkumas ir jo sąlygotas nedarbas. • Gyvenimo sąlygos (getai). • Sveikata. • Rasinė ir lytinė diskriminacija, prievarta namuose.

Pasiūlymai keliaujančių moterų profesinio ugdymo tobulinimui

Pasiūlymai yra pagrįsti ugdymo poreikių tyrimo (žr. p.5) analizės rezultatais. Projekto vykdytojai siekė numatyti didaktinius metodus ir konkrečius būdus, kurie turėtų būti sukurti ir pritaikyti keliaujančių moterų profesiniam ugdymui ir integracijai darbo rinkoje.

Pagrindinės problemos

Neraštingumas
Užsiėmimų praleidimas
Kalbų vartojimas
Mobilumas
Socialinė izoliacija/ diskriminacija/ integracija
Nepriklausomybės trūkumas
Žinių arba administracijos pagalbos trūkumas
Vaikų priežiūra
Vyro įtaka
Jaunos moters vaidmens šeimoje kitimas
Pasitenkinimas savo veikla
Naudinga veikla
Ryšio tarp mokyklos ir profesinių kursų trūkumas
Ryšio tarp turimų įgūdžių ir darbo rinkos trūkumas

Neraštingumas

- Sukurti motinų ir vaikų grupes, siekiant kartu išmokyti pagrindinių įgūdžių: rašymo, skaitymo.
- Naudoti naudingus skaitinius ir rašymo pratimus.
- Integruoti juos į praktinius kursus.
- Naudoti modernias technologijas.
- Mokymuisi kurti individualius planus.

Užsiėmimų praleidimas

- Pasitenkinimas atliekama veikla.
- Veiklos pritaikymas prie asmeninių poreikių, sunkumų ir laiko.
- Lankstus siūlomų veiklų ir kursų grafikas.
- Padrąsinti aktyviai dalyvauti siūlomoje veikloje.
- Paruošti vietas, kur galima būtų palikti vaikus kursų metu.
- Parinkti kursams mokytojus, susipažinusius su keliaujančių žmonių bendruomenės gyvenimo būdu.

Kalbų vartojimas

- Organizuoti specialius kalbų, kaip integracijos instrumento, tobulinimo kursus.
- Motyvuoti moteris kurti sąsajas tarp savo ir vaikų mokymosi.
- Demonstruoti, kaip svarbu yra tinkamai vartoti kalbas, siekiant sėkmės.
- Sukurti pasikalbėjimų svetainės mišrioms grupėms.

Mobilumas

- Trumpos mokymosi sesijos.
- Lankstus mokymosi grafikas.
- Sukurti asmeninių mokymosi pasiekimų knygelę, kurią galima būtų rodyti skirtingiems mokytojams.

Socialinė izoliacija/ integracija/ diskriminacija

- Padėti surasti administracines įstaigas, legalias apsistojimo ir kitas reikalingas vietas (mokyklą, ligoninę, parduotuvę, autobusų stotelę ir pan.)
- Naujų technologijų naudojimo kursai.
- Skatinti dalyvauti kursuose, skirtuose romams ir plačiai visuomenei

- Supažindinti su kultūriniais skirtumais ir skatinti tarpkultūrinį bendravimą.

Nepriklausomybės trūkumas

- Išmokyti kelių eismo taisyklių.
- Suteikti žinių apie moterų teises.
- Informuoti apie moterų organizacijas, suteikiančias pagalbą smurto namuose atveju.
- Padėti ugdytis pasitikėjimą savimi.
- Skatinti veiklą moterų organizacijose.
- Įgalinti pačias kontroliuoti gimstamumą.
- Supažindinti su nepriklausomų moterų gyvenimo pavyzdžiais.
- Informuoti apie galimybes įsigyti nuosavą namą.
- Mokyti tvarkyti biudžetą.
- Aptarti galimas pajamas.

Administracijos pagalba

- Administracinių dokumentų pildymo kursai.
- Medicinos seserų vedamos akcijos apie vaikų priežiūrą ir higienos įpročius.
- Informuoti administracijas apie romų kultūros skirtumus.
- Padėti surasti administracines įstaigas ir reikiamas vietas (mokyklą, ligoninę, parduotuvę, autobusų stotelę ir pan.).
- Išplėtoti socialinių darbuotojų pagalbą.
- Paskatinti savivaldybių administracijas bent kuriam laikui integruoti keliaujančias moteris (pozityvi akcija).
- Suteikti lygias galimybes (darbo biržoje, įdarbinimo agentūrose).

Vaikų priežiūra

- Skatinti kontroliuoti, kaip vaikai lanko pamokas.
- Kurti lanksčius veiklos ir kursų grafikus.
- Kurti vaikų priežiūros kambarius, kur galima būtų juos palikti, kol moterys lanko kursus.
- Suteikti informaciją, kur kreiptis pagalbos.
- Steigti darželius jų gyvenamoje vietovėje.
- Organizuoti ikimokyklinį ugdymą.

Vyro įtaka (lygybės link)

- Suteikti žinių apie moterų teises.
- Mokyti berniukus šeiminkauti namuose ir virti.
- Lytinis švietimas berniukams ir mergaitėms, vyrams ir moterims.
- Galimybė dirbti.
- Mokymas, kaip tvarkyti biudžetą.

Jaunos moters vaidmens šeimoje kitimas

- Išmokyti kontroliuoti gimstamumą pagal savo norus.
- Suteikti žinių apie moterų teises.
- Skatinti suprasti, kad jos pačios turi progą pasirinkti savo gyvenimo būdą.
- Informuoti apie skirtingus profesinio išsilavinimo ir įsidarbinimo kelius.
- Mokyti tvarkyti savo biudžetą.
- Informuoti tėvus apie jaunimo kultūros pokyčius.
- Paaiškinti, kad prievarta namuose yra nepateisinama (suteikti informacijos).

Pagalba, siekiant pasitenkinimo savo veikla

- Organizuoti kursus, atsižvelgiant į moterų pageidavimus.
- Ugdyti mokymosi motyvą, aiškinant, kaip jis padeda įgyvendinti svajones.
- Daugiau praktinių, o ne teorinių kursų.

Naudinga veikla

- Kursai apie sveikatos priežiūrą.
- Biblioterapija (knygų skaitymas terapiniais tikslais).
- Profesiniai kursai, siekiant išmokyti padėti mokytis kitoms moterims romų bendruomenėje.
- Administracinių dokumentų pildymo kursai.
- Naujų technologijų naudojimo kursai.
- Drąsinti po truputį siekti tikslo ir vertinti savo pasiekimus.

Ryšio tarp mokyklos ir profesinio mokymo trūkumas

- Informuoti vaikus, ką jie gali veikti, baigę mokyklą.
- Organizuoti trumpalaikius mokymus profesinėse mokyklose ir kompanijose.
- Informuoti profesinių mokyklų mokytojus apie keliaujančius žmones.
- Organizuoti atvirų durų dienas keliaujančių vaikų tėvams profesinėse mokyklose.
- Kuo greičiau kurti individualius profesinės karjeros projektus.
- Mokyti užpildyti reikalingus dokumentus.
- Pateikti sėkmingai dirbančių keliaujančių moterų pavyzdžius.

Ryšių tarp turimų įgūdžių ir darbo rinkos poreikių trūkumas

- Naudojant modernias technologijas aiškinti ar įstaigų taisykles.
- Skatinti galiojančių darbo rinkoje dėsnių suvokimą.
- Supažindinti su diskriminacijos prevencijos įstatymais.
- Pateikti dirbančių keliaujančių moterų pavyzdžių.
- Sukurti specialų informacinį katalogą apie įvairius darbus ir kaip jiems pasirengti.
- Informuoti, kaip specializuotos agentūros gali padėti darbe panaudoti turimus gebėjimus.
- Padėti įkurti nuosavas įmones.

